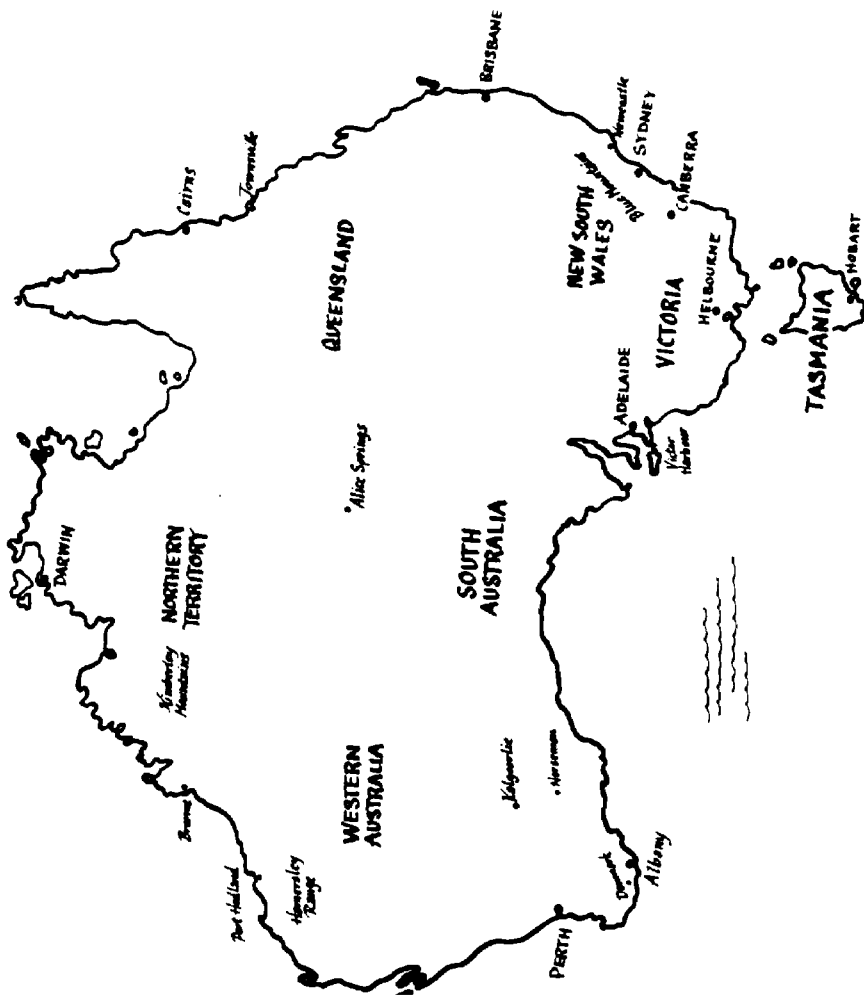

Australia

Australia

fra hverdagsland til søndagsland

Av
ELSE ØYEN

UNIVERSITETSFORLAGET AS

© UNIVERSITETSFORLAGET AS 1987

ISBN 82-00-02596-9

Illustrasjoner av David Jellie

Sats og trykk:
As Centraltrykkeriet, Bergen

Til Sjur

Innhold

Forord

7

1. Søndagslandet

*Melk og honning
Likket og likket
Det gode liv
Et annet liv*

9

2. Om å begynne med begynnelsen

*De elendige
Fanger er fanger verst
Gull og demokrati
Mer enbetydige toner*

25

3. Fortsettelsen

*Å bare staur
De andres krig
Politikk er vanskelig
Etter den annen verdenskrig
I mørket er alle hatter blå*

42

4. De store avstanders tyranni – og muligheter

*En kilometer er ikke alltid en kilometer
Det er mer mellom himmel og jord
Kaviner og haktus
Øst og vest er ikke sør og nord*

63

5. Et kapittel bare for kvinner

79

6. De som kom først

*De eldste er klokest
Imperialisme og sykdom
Hvit juss
En prosent av befolkningen*

90

7. De som kom etterpå

*De forsatte
Behovet for identitet*

107

8. Men hvor ble det av de norske?

*Tidlige immigranter
Børs og katedral
Etter krigen
Kjøp og salg
Fire norske bilder*

116

9. Et kapittel for de som er litt redde

*For den som er glad i å svømme
For den som heller vil gå til fots
For den som blir i byen*

133

10. Lesestoff

*Historie
Samfunnsbeskrivelse
Andre kilder til informasjon
Reisebeskrivelse
Skjønnlitteratur*

146

Indeks

151

Invitasjon

159

Forord

Jeg har aldri skjønt hvorfor britene beholdt Storbritannia og lot straffangene få Australia. I dag må de som sitter på de britiske øyer angre stygt på at deres forfedre ikke la bak seg tåke og sprukne nasjonalmonumenter, og i stedet tok i besittelse det solfylte og vakre kontinent på den andre siden av jorden. Da ville ikke bare livet til dagens briter og australiere være annerledes. Da ville hele verdenshistorien ha blitt en annen.

Det er slike tanker man gjør seg når man reiser gjennom dette landet som synes å ha alt. Det forbannede land, som ble til det forjettede land. Landet som ikke bidro til historien, men lot seg forme av historiske begivenheter i Europa og ble det glemte kontinentet. På skolen hørte vi bare om Australia når vi i geografitimen beregnet hvor mange kenguruer det fantes på hver kvadratkilometer. Så lite visste jeg, at da jeg første gang ble invitert nedover i 1980, trodde jeg hovedstaden het Sydney.

Denne boken er blitt til fordi jeg så mange ganger er blitt spurt om å fortelle om Australia. Venner og kolleger har vært nysgjerrige på hva som skjer på dette kontinentet som vi sjelden hører om i media eller i politikken. Forretningsfolk har begynt å se de muligheter som ligger på den motsatte siden av kloden – og turister vender blikket mot det minste av de fem kontinentene i sin jakt på stadig nye og spennende reisemål. Vi aner at det på den andre siden av jorden ligger et land som er så annerledes, at det muligens kan være det søndagslandet vi alle drømmer om.

Selv er jeg er blitt glad i Australia, og forteller så gjerne. I løpet av den tid jeg har jobbet med forskning og undervisning der, har jeg vært nødt til å sette meg inn i landets historie, politikk og sosiale forhold. Det er noe av dette jeg forteller om her. Men det er også en beretning om mitt eget personlige møte med Australia, og om det jeg har likt og ikke likt. Temaivalget er preget av mine spesielle interesser, som rimelig kan være, og tendensen går i retning av å trekke fram det som er unorsk og annerledes. Som alle andre er jeg fascinert av den vakre og voldsomme naturen, og hva den betyr for folks levikår. I det hele tatt liker jeg den dramatiske siden av Australia, slik man møter den i historiebkene eller på en ekspedisjon inn i Kimberley-fjellene. Men jeg er også tiltalt av australiernes evne til å leve det gode liv og la verden gå forbi, mens man drikker en kald øl.

Boken er verken en reisebeskrivelse eller en faglig analyse av det australske samfunn. Den er noe midt imellom. Den inneholder det minimum av kunnskaper jeg gjerne ser at mine døtre og andre unge har når de første gang reiser til Australia. Bak i boken er det en oversikt over lesestoff som kan bringe den ivrige leser videre.

MIN TAKK går til

A. J., Aslaug, Bari, Bettina, Bob, Brian, Carolyn, Cora, David, Don, Dottie, Elisabeth, Embret, Frank, George, Greg, Gutorm, Hilde, Idunn, Jacqueline, Jane, Jenny, Jill, John, Jonette, Karen, Keri, Knut, Larry, Les, Lise, Manning, Marie, Mary, Meredith, Michelle, Mike, Nina, Olav, Olaug, Owen, Peter, Randi, Ron, Russell, Sheila, Tor, Torleiv og Vigdis

for inspirasjon, impulser og kommentarer til manus.

*Elsø Øyen
Rørvig august 1987*

1. Søndagslandet

De fleste atlas er tegnet feil. De gir bare et bilde av Australia slik landet ser ut fra den nordlige halvkule, og alle navnene er skrevet opp ned. I de seneste årene er australierne gått i gang med å tegne sine egne verdenskart, hvor det australske kontinentet legges i sentrum og ikke blir gjemt bort nede i høyre hjørne. Finnmarkingene, som pleier å få sitt fylke deformert oppe i høyre hjørne, burde ha sansen for slike kart. Verden forandrer seg når man ser et Europa som er krympet og skjøvet ut i periferien. Britene døpte landet antipodene fordi alt var så bakvendt. Når normale folk kunne nyte sommeren, var det vinter på antipodene. De hadde dag når andre hadde natt, og også solen gikk feil vei. Lenge var de som bodde i Australia så overbevist om at den britiske måten å se verden på var den riktige, at de til og med malte det australske landskap i samme saftiggrønne og tåkeblå farger som de britiske landskapene. De australske fargene er annerledes. Jorden er rød, og trærne varierer i grågrønne nyanser som kan gå helt over i gråblått. Om sommeren legger tørken gylne farger ut over landskapet, og det finnes ikke grønne farger i mils omkrets. I dag kan australierne le av gamle dårskaper, og tegne kart hvor alle vi andre står på hodet.

Melk og honning

Australia har alt, eller i alle fall nesten alt. Det australske kontinent favner om så mye, at den som skal rekke å oppleve det hele trenger mer enn ett liv. Naturen var både streng og gavmild, da landet ble skapt, og de nye menneskene som kom dit for et par hundre år siden, hadde det vondt før de fikk det godt. Men da de først fikk grepet på landet, fikk de det over all måte godt. Landet deres bugner ikke bare av melk og honning. Klimaet tillater dem også å dyrke alt det som hjertet måtte ønske, ikke bare til eget bruk, men også til andres. Nede i jorden ligger ufattelige rikdommer i form av alle slags mineraler som hittil har gitt Australia store inntekter, og som langt inn i framtiden fortsatt vil sikre den australske levestandard (kapittel 3).

Velstanden er til å ta og føle på, og Australia har i det siste århundre ligget høyt på statistikken over verdens rikeste land.

En annen type rikdom ligger i det store innslaget av ulike folkeslag. Innenfor de australske grenser rommes de fleste europeiske kulturer, islett av orientalske sivilisasjoner, sporene etter en gammel urbefolkning, og nyere amerikanske påvirkninger. Gjennom dette mangfold veves den spesielle australske livsstilen. Det har ofte vært sagt at Australia er en kulturell smeltedigel. Millioner av immigranter som allerede var formet av sine egne nasjonale kulturer, møttes i et samfunn som ennå var uferdig. Fortsatt har Australia ikke funnet sin endelige form. Opp i den store kjelen helles stadig nye strømmer av immigranter, og mangfoldet bare vokser (kapittel 7). Det er ingen gitt å vite hvordan det endelige resultat vil bli, når temperaturen en gang blir skrudd ned. Australia er et samfunn på vei.

Den utrolige vakre og varierte naturen er en tredje type rikdom. I dette tynt befolkete landet er det meste av kontinentet fortsatt uberørt natur, og de mange dyreslag, fugler og vekster kan langt på vei utfolde seg slik de har gjort i tusener av år, uten å bli ødelagt av mennesker og deres forurensning.

Klimaet varierer fra evig sol langs gullkysten, tung og fuktig varme i Darwin året rundt, til norsk vestlandsvær i Tasmania og lettere frost i Canberra om vinteren. Naturkreftene demonstrerer sin styrke når voldsomme orkaner får fritt spillerom på ferden over hele det flate kontinentet, eller når områder som ikke har kjent regn på noen år, plutselig får hele sin rasjon i løpet av et døgn eller to. Langs kystene er det hundrevis av kilometer med gylne sandstrender. Det er også dramatiske fjellformasjoner som får sjøen til å virvle opp i hvite kaskader når vannet presses opp gjennom underjordiske kanaler, og det er tunge grønne vekster som henger som en ugjennomtrengelig mur mellom sjø og land. Skogkledde åser med noe sånt som 450 forskjellige slags eukalyptustrær, uendelige ørkenstrekninger, røde og forrevne fjell, regnskog og verdens 8. vidunder, korallrevene ved Great Barrier Reef, bidrar alt sammen til variasjonen. Australia er et land det er lett å lage turistbrosjyrer for. Motivene ligger på rekke og rad og ber om å bli mangfoldiggjort og lagt mellom to permer.

Innenfor disse rammene har australierne greid å utvikle et samfunn som er relativt demokratisk, og skapt en livsstil som gjør Australia til et søndagsland. Australia var det første land i verden som fikk alminnelig stemmerett og en representativ styringsform. Det skjedde allerede i 1903, mens Norge måtte vente til 1915. Dog må det sies at den australske urbefolkning ikke var del av det tidlige demokrati, for den fikk ikke stemmerett før seksti år senere (kapittel 6). Australierne gikk også tidligere enn andre land inn for å sikre arbeidernes interesser, og det satte likeledes i gang tidlige velferdsordninger (kapittel 3). I dag er Australia et middelklasseland og et velstandsland, uten særlig store klasseforskjeller. Den vedvarende velstanden har hjulpet det store flertall til å leve det gode liv, og geografien har gitt dem mulighetene for å la det gode liv utfolde seg i omgivelser som bare de aller rikeste i vår del av verden kan koste på seg til daglig. Trass i utbredte forestillinger om at australiere flest holder til ute i bushen, er de et byfolk. Attifem

prosent bor i byer, og to tredeler av befolkningen har klumpet seg sammen i delstatenes hovedsteder. Men det innebærer ikke at de har mistet kontakten med naturen eller er blitt bymenne-sker. Australierne er først og fremst et utendørsfolk, og hele deres levemåte er knyttet til de muligheter for utfoldelse den varierte naturen gir. Fra å være en straffekoloni har Australia utviklet seg til å bli en nasjon av livsnytere som setter fritidslivet i høysetet. Å leve på australsk er å leve det gode liv. Men likhetsidealet står sterkt, og det er en allmenn oppfatning at det gode liv ikke skal være forbeholdt de få, men i utgangspunktet tilhører alle.

Som i alle andre paradis er det slanger også her, og det er dem som har reist spørsmålet om ikke en altfor langvarig diett av melk og honning kan bli for mye. Australia er mer enn turist-brosjyrenes eventyrland med bilder av flammende røde solned-ganger og romantiske beskrivelser av livet i bushen. Det er også et land som sliter med en tung historie og en politisk umoden-het som igjen kan komme til å korte ned på framtidens søn-dager.

Likhet og likhet

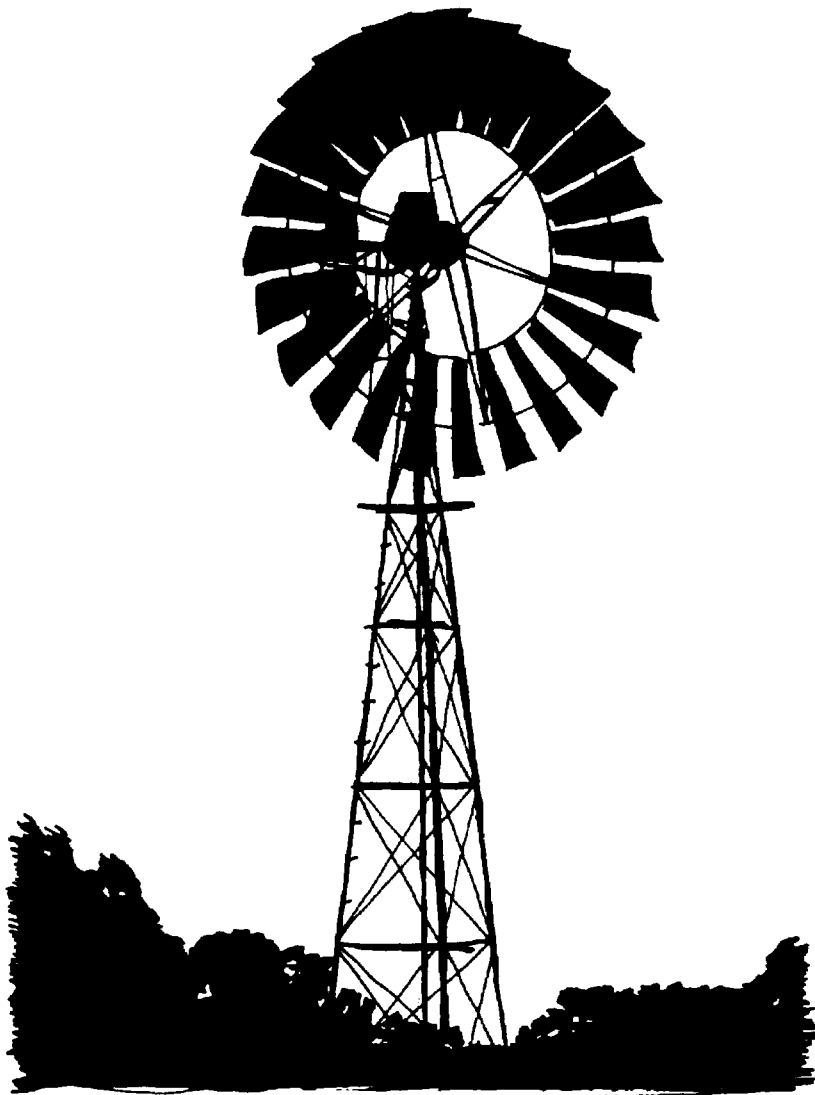
Myten om Australia som et av de mest demokratiske land i verden virker så riktig når man ser på den måten australierne omgås hverandre. De gjør liten forskjell på folk når de snakker med dem, og de legger ganske bevisst vekt på å ikke snakke 'ned' til andre. Det regnes rett og slett for uhøflig. Folk tiltaler hverandre med fornavn, uten hensyn til rang og stand. De går også så uformelt kledd at det er vanskelig å vite forskjell på velstående og mindre velstående. Det samme finner vi i andre land hvor klimaet er godt og varmt. Men i Australia understreker den uformelle klesdrakten den uformelle måten å være på. De er lite interessert i tradisjoner og ritualer, og ser dem helst som symboler for et gammelt klassesamfunn. Det fortelles fra

krigens dager at man alltid kunne kjenne en australsk soldat på den måten han hilste sine overordnede. Det var så vidt han løftet hånden når de andre gjorde stramt honnør.

Gjennom hele måten å være på, løper en undertone av at suksess og sosial status ikke berettiger til å få bedre behandling, og at de som ikke har klart seg bra i livet har retten til en 'fair go'. Det betyr ikke at man skal dele sine goder med de dårligst stilte, og sørge for at de får det like godt som andre. Det betyr heller at alle har krav på å få en ny sjanse og å bli respektert. Australierne er sjenerøse med både vennlighet og høflighet, og begrenser ikke sine sosiale egenskaper til den nærmeste omgangskrets og forretningsforbindelser. De er ikke redde for å slå av en prat med fremmede, og kjører man noen få stopp med bussen er det fort gjort å bli trukket inn i en samtale. Den australske versjonen av janteloven er snillere enn den norske. Du kan gjerne tro du er bedre enn andre, men du bør være så klok at du ikke viser det. Form er viktigere enn innhold. Det anses som uhøflig å skryte, vise til sine fine forbindelser eller å være snobbete. Det eneste det virkelig er lov å skryte av, er egne og andres idrettsprestasjoner. Når det gjelder sport er australierne fullstendig hemningsløse, så på det området gjelder det bokstavelig talt andre spilleregler.

Men om det ikke er lov å fortelle hvor flink man har vært, så er det tillatt å fortelle hvor «heldig» man har vært. Australierne har gjennomgående større tro på hell enn på dyktighet, og lenge var landet preget av skepsis til skole og utdanning. Det virker som om det er lettere å opprettholde idealene om likhet når man kan forklare suksess ved hjelp av tilfeldigheter. Da kan man omgås folk som har gjort det bra uten å mistenke dem for spisse albuer. Og da kan man leve i håpet om at hellet en dag vil komme til en selv. Om man ser på australiernes deltakelse i alle slags lotterier, tipping og veddemål, må den australske tro på hell være en av de mest utbredte i verden.

Likhetsidealet er positivt i den forstand at det ikke bare kvister de som står over en, men at det i like høy grad tar sikte

Vindmøllene er blitt et symbol for Australia. De er arbeidshestene som trofast pumper opp vann fra de mineralholdige kilder dypt nede i jorden, slik at dyrene ute i bushen kan overleve.

på å beskytte de som har det dårligere enn en selv. Det er dårlig tone når sjefen sjefer. Han eller hun må selvfølgelig ta de nødvendige avgjørelser, men også det skal gjøres på en vennlig måte og slik at sjefen ikke gir inntrykk av å være mer verdifull enn de ansatte. Formelle posisjoner er gitt mer makt enn man er vant med i Norge, men arrogante holdninger hos overordnede har vært opphav til konflikter med fagforeninger. Retten til en høflig behandling som ikke er nedlatende, er en menneskerett i Australia. Den samme rett gjelder dessverre ikke for urbefolkningen som stiller i en egen kategori (kapittel 6).

Den sterke vekt på likhet ble skapt i de tidlige dager da først straffanger, og siden gruvearbeidere og bushfolk lærte å holde sammen for å overleve (kapittel 2 og 5). Det var denne ideologien som var med på å gjøre Australia til en av verdens første velferdsstater. Siden er det gått nedover med velferdsstaten, og avstanden mellom rike og fattige har igjen økt. Men likhetsidealet har overlevd i den måten folk omgås hverandre, og er med og skaper det man kan kalle det typisk australske.

I ettertid er livet i bushen blitt romantisert og gjort til et ideal for det moderne Australia. Så fort de har fri, stryker australiere av gårde ut i bushen hvor de lever det enkle liv og priser naturen. Der likner de mye på nordmenn. Den litt røffe stilen som kjennetegner bushfolkene er blitt tatt med til byen, og det legges brett på å være «naturlig». Det er sikkert en del av arvegodset fra den tid det var viktig å ta avstand fra den forfinete britiske overklassen. De dyrker en uhøytidelig og litt sorgløs væremåte, som gjør det både lett og behagelig å være sammen med australiere. Med fra bushen har de også tatt de strenge normer om hvor viktig det er å yte gjestfrihet og hjelpsomhet. Australiere er ikke redde for å åpne sine hjem for fremmede eller å invitere på piknik på stranden. De liker å være sosiale, og de liker en samværsform som gjør at de unngår konflikter i sin daglige omgang med hverandre.

I boken *The Australian Legend* hevder Russel Ward at det var undertrykkelsen og fattigdommen som tvang bushfolkene

sammen i protest mot urettferdige lover og hardhendte myndigheter, og som utviklet den livsstil som australiere nå har overtatt. Andre har hevdet at det var gjennom prøvelser bushfolkene ble ydmyke og snille. Historikeren Manning Clark sier at alle disse bushmytene er overdrevne, og at det bare er et historieløst folk som klamrer seg til en ønsketenkning om hvor moralsk høyverdige deres forfedre var. Slik han ser det, var bushfolkene verken verre eller bedre enn mennesker flest.

Hvorom allting er, så er den typiske australske atferd preget av vennlighet, åpenhet, gjestfrihet og avslappet samvær. Vi finner den både i byene og på de mindre stedene, og jo nærmere vi kommer bushen, jo mer blir det av de verdier som sies opprinnelig å ha kommet fra bushen. Men som alt annet som er typisk, så varierer også denne type atferd.

Norske forretningsfolk kan ha litt problemer med å ta sine australske kolleger alvorlig, er jeg blitt fortalt. Allerede første gang de møtes, kaller australierne de norske forretningsfolkene ved fornavn, uten å ta hensyn til høvding eller indianer. Demokratiske nordmenn synes dette likner på overdemokratisering. Om møtet for eksempel holdes i Sydney eller Perth, kan de australske mennene gjerne opptre i shorts og knestrømper – og selvfølgelig uten slips. Holdes møtet i Melbourne eller Adelaide, kan antrekket være noe mer formelt. Under møtene fleiper australierne med stort og smått, og selv når forhandlingene pågår som hardest, utveksler de spøkefullheter og ler. Både før og etter møtene vises det stor gjestfrihet. De inviterer gjerne sine forretningsforbindelser hjem til grillfest i hagen, tar dem med på seiltur eller arrangerer et helgebeseøk på hytta med familien. De norske reiser glade hjem, i sikker fortrøstning om at all denne vennlighet og gjestfrihet også betød at nå var den ønskede forretningsavtalen vel i havn. Hvis det siden viste seg ikke å være tilfellet, føler de seg lurt. Nordmenn er lite vant til denne sammenblanding av det formelle med det uformelle, og har kanskje glemt at gjestfrihet godt kan gis uten baktanker.

På den andre siden av bordet opplever de australske forret-

ningsfolk sine norske kolleger som tilknappete og reserverte. De er litt usikre på hva det betyr når nordmennene ikke deltar i deres vitsing og småprat, men heller vil snakke om livets mer alvorlige sider. De prøver å myke opp stemningen ved å ta nordmennene med på yndlingspuben og overbevise dem om at alt vil gli så mye lettere om alle bruker fornavn og lar være å diskutere politikk.

Selv reagerte jeg på typisk norsk maner da jeg leste i avisene at Rupert Murdoch, kjent finansmann som tok knekken på de britiske typografer, stelte til grillfest hjemme for sin venn, statsminister Hawke. Med på festen var også formannen i den komité som var satt ned for å undersøke nærmere Murdochs rett til å kjøpe opp stadig flere av de australske mediene. Jeg opplevde det som en uetisk sammenblanding av det formelle og det uformelle. Jeg synes også det var litt merkelig at statsministeren for Labor ikke demonstrerte solidaritet med fagforeningenes kamp i andre land. Hawke er rekruttert fra fagforeningene, hvor han var president før han ble statsminister. Mine australske venner kunne forsikre meg om at gjestfrihet er overordnet andre hensyn, og at det er en utbredt norm at sosialt samvær kan foregå på tvers av alle slags skillelinjer. Andre antydte, ikke fullt så fint, at de Murdochske medier skulle brukes til å vinne gjenvalg for statsministerens parti.

Det gode liv

Australierne tar sine gleder alvorlig. For det store flertall er fritidslivet viktigere enn arbeidslivet, og for puritanske nordmenn må det se ut som om australierne er på ferie året rundt. Det ville de sikkert også gjerne være, om det nå var mulig. De ville ikke stått oppradd for idéer om hva de skulle bruke tiden til. Sannsynligheten er stor for at de ville pakke den uunnværlige kjølebagen og enten dra til stranden eller til en eller annen

sportslig begivenhet. For australiere er ferie og fritid ikke bare avkopling fra arbeidslivet, men en egen livsstil som gjør tilværelsen meningsfylt.

En sommerdag ved stranden er toppen av livsnytelse. Åttifem prosent av befolkningen bor mindre enn hundre kilometer fra kysten. I hundretusenvís valfarter australierne til strendene, som er så vidstrakte at det er god plass til alle. Noen finner sin egen lille private strand og slår opp telt. Men de fleste går inn i det sosiale liv som utfolder seg langs strendene. Det er ikke bare et sted for ungdommer som i timevis holder det gående ute i bølgene på surfebrett og seilbrett. Det er like mye et sted for pensjonister, spreke så vel som mindre spreke, som møtes på stranden om formiddagen og holder ut inntil solen begynner å gå ned. De ligger under medbrakte parasoller og er stamgjestene som kjenner alle og hilser på nykommere. Noen av dem er nesten svartbrune av mange års sol på lett påklede kropper. De har hørt om hudkreft, som det er mye av på disse kanter, men bryr seg lite. Familier samles omkring de felles grillstedene som er murt opp, og lar biffene og lammekotelettene få et par minutter på hver side, før de serveres til salaten som har fått plass i kjølebagen. Det har også de mange boksene med øl. Spøkefullheter utveksles mellom naboer, gjerne av det litt grovkornete slaget, og ballspill settes i gang med deltakere som ikke trenger å kjenne hverandre fra før. Det er lite slåssing mellom ungene, og for den fremmede iakttakeren virker stranden som en solfylt oase.

Andre søker til de store sportsstevnene, og der er stemningen adskillig mer animert. Her er det lov å vise alle de følelser og aggresjoner man til daglig må holde for seg selv, og vinnere heies fram og tapere pipes ut. Som regel har hver av tilskuerne sitt favorittlag, enten det nå spilles cricket, vanlig fotball eller den spesielle formen for australsk fotball. De utvalgte spillerne kan støttes hemningsløst og ukritisk. Unntaket er «the under dog». Det er ingen som er som australierne når det gjelder å ha hjerte for de små som kjemper tappert, men som likevel må gi

opp. Stemningen kan endre seg fullstendig når et slikt lag kommer på banen. Entusiasmen gjelder også hesteveddeløp, hundeveddeløp, tennisturneringer, svømmestevner, regattaer, i det hele tatt alt som har med konkurranse og fysiske prestasjoner å gjøre. Omkring dette å være tilskuer er det skapt et sosialt fellesskap, hvor flere går i følge, drikker sammen, deltar i veddemål om hvem som vil vinne, diskuterer spillet, og fortsetter samværet når stevnet er forbi. Det meste av dette er mannlige aktiviteter (kapittel 5). Den som leser avisene før helgen vil se at det hver uke er flere sider med annonser om de mange stevner som finner sted. De ivrigste kan greie å få med seg ganske mye i løpet av en uke, for også om hverdagene er det mange stevner og veddeløp på gang.

Svært mange australiere er selv aktive sportsutøvere. Ja, det er de som vil hevde at det virkelige liv ligger i å drive sport, og ikke i alle de andre ting vi ellers holder på med til daglig. På skolene deltar ungene i alle slags sportsaktiviteter. Det er en del av undervisningen, og er ett av de områder som gir størst prestisje ved å gjøre det bra. Tennis og svømming må vel sies å være de to nasjonale sportsgrener, og tennisbaner og svømmehaller ligger strødd utover i offentlige og private anlegg.

Ellers tillater velstanden at fritiden kan brukes til alt fra dypvannsfiske og hanggliding fra hurtiggående motorbåter, til turer med campingvogn inn i bushen og whitewater rafting når det er vann i elvene. Om vinteren befolker australierne de få stedene der det er mulig å gå på ski. Mulighetene for å utfolde seg er utallige, og australierne er eksperter på å finne stadig nye måter å leke på.

Noen av aktivitetene er forbeholdt de mer velstående, fordi det er kostbart å delta. Andre aktiviteter har tradisjonelt vært klassesdelte, som for eksempel hundeveddeløp og hesteveddeløp som tiltrekker ulikt publikum. Men for øvrig gjelder likhetsidealet også innen sporten, og sportslige prestasjoner teller mer enn sosial status. Det var like stor begeistring i Australia da halvblodskvinnen Evonne Goolagong vant i Wimbledon og ble

internasjonal tennisstjerne, som da Frank Sedgman og Rod Laver vant.

De som holder seg hjemme, griller i hager og parker, og om kvelden kan den som driver gatelangs nyte mange slags liflige dufter. Offentlige parker er utstyrt med grillsteder og plasser til ballspill som blir et annet senter for sosialt samkvem. Råstoffer som brukes til maten er førsteklasses, og måltidene kan suppleres med australske viner som ikke står tilbake for verken europeiske eller andre viner. Mye tid tilbringes også på restauranter som kan tilby utsøkte måltider fra hele kloden. Puben nede på hjørnet er et liv for seg. Hit kommer ikke solen inn, det er heller mørket som dominerer. Pubkulturen minner mye om den vi finner i England, og menn fra alle sosiale lag møtes her ved lunsjtid og etter arbeidstid for å få en øl og en god prat.

Men medaljen har også en bakside. Den har faktisk flere baksider. Først og fremst fordi det er noen som ikke får del i det gode liv. Trass i velstanden er det ganske mange fattige i Australia (kapittel 7). Og de som har store omsorgsoppgaver eller er fysisk og psykisk funksjonshemmete, har mindre grunn enn alle de andre til å glede seg over det rike fritidsliv, fordi de langt på vei er utelukket fra det sosiale samvær som er knyttet til fritiden.

Donald Horne velger en litt annen vinkel når han kritiserer sine landsmenn for ikke å bry seg med morgendagen og neste generasjon. I boken *The Lucky Country* sier han at australierne er blitt så opptatt av å ha det koselig og å nyte livet, at de ikke lenger interesserer seg for hva som skjer i samfunnet for øvrig. De er politisk apatiske og overlater de viktige avgjørelser til en liten gruppe mennesker som får et altfor lett spill med å styre etter egne hoder i et land som ellers setter demokratisk atferd høyt. I stedet for å legge sine krefter til fritiden, burde australierne legge sine lojaliteter til det framtidige Australia og interessere seg mer for de vesentlige og mer langtrekkende spørsmål. Man kan ikke lenger løse problemer med å si «no worries,

mate», slik man gjorde før, sier han. Nå må australierne begynne å ta livet på alvor.

I boken *Waltzing Materialism* skriver Jonathan King at australierne er blitt så materialistiske og opptatte av det gode liv, at de har glemt å ta vare på grunnleggende verdier. De er blitt nytelsesorienterte slik at de unnlater å gi plass til intellektuelle og kulturelle interesser. Jeg tenkte på boken da jeg første gang vandret inn i Queen Victoria Building i Sydney. Det er en forhenværende jernbanestasjon som er laget om til fire etasjer fylt med lekre butikker. Den gamle stilen er restaurert på en vakker og pietetsfull måte, og det er en fryd å gjøre sine innkjøp på heldekkede teppegulv i smarte forretninger. På Quai d'Orsay i Paris tok franskmennene omtrent på samme tid i bruk en gammel jernbanestasjon. Også den er blitt vakkert restaurert, og de gamle vinduer og paneler er beholdt. Men i motsetning til Australia gjorde Frankrike bygningene om til et storslått museum hvor publikum for en billig penge kan glede seg over mange slags kunst.

Et annet liv

Det har vært sagt om australierne at de er makelig anlagt. Skal man dømme bare etter måten de snakker på, kan det nok være noe i det. De slurver med ordene og kutter dem ned til en slang av forkortelser som det undertiden er vanskelig å forstå. Australiere er «aussies», badedrakt er «bather», fotballkamp er «footies». Men å bruke latskap som forklaring på det gode liv, er litt for enkelt. Den høye levestandarden over flere generasjoner har gitt australierne råd til det gode liv, og den overdådige naturen har invitert til en spesiell form for livsnytelse. Men i tillegg har de også hatt et arbeidsmarked som nesten ikke har kjent arbeidsløshet, bortsett fra i de aller seneste årene. Selv under depresjonen i 30-årene var australierne bedre stilt enn folk i mange andre land. Det har gitt australske arbeidstakere

gode kort på hånden til å forhandle om kortere arbeidstid og flere søndager.

Mine erfaringer med arbeidslivet begrenser seg til universitetet. Her tar arbeidsdagen til ved ni-tiden. Når klokken er halv elleve er det tid for «morning tea», og instituttene stenger i en halvtime eller så. Lunsjpausen starter klokken halv ett og varer i alle fall en time. Da er universitetet også stengt. «Afternoon tea» inntreffer klokken tre, og varer likeledes en halvtime. Ved femtiden er arbeidsdagen slutt, og rengjøringspersonalet overtar. Døgnrytmen på universitetet avviker ikke mye fra den vi finner i andre offentlige institusjoner, og både morgenteen, ettermiddagsteen og den lange lunsjpausen er vel innarbeidet på de fleste arbeidsplasser.

Fagforeningene står sterkt, og de har i årenes løp vært det viktigste instrument for å skape trygghet for de australske arbeidstakere. Jevnt over er de bedre beskyttet og har flere velferdsgoder enn arbeidstakere i de fleste andre land det er rimelig å sammenligne med (kapittel 3). Det finnes et utall av både små og store fagforeninger, og noe over halvparten av arbeidstakerne er fagorganiserte. Streiker og gå-sakte-aksjoner har vært mye brukt, og Australia ligger fortsatt høyt på listen over antall dager som går tapt i arbeidskonflikter. Streikevåpnet brukes ikke bare til å forbedre forholdene for arbeiderne. Det brukes også i tautrekkingen mellom pamper i ulike fagforeninger, og er et middel til å demonstrere innflytelse og makt.

Skip kan bli liggende i havnen i ukevis dersom konkurrerende fagforeninger er uenige om hvem som skal reparere en kran. Streikene rammer rett som det er utenforstående, og ingen kan oppholde seg særlig lenge i det australske samfunn uten å bli berørt på et eller annet tidspunkt.

Den nye australske folkesykdom er RSI (repetitive strain injury). Den blomstrer først og fremst i den offentlige sektor hvor den kan gi anledning til 26 ukers sykemelding med full lønn. Ifølge statistikken trives den ikke fullt så bra i den private sektor, som ikke har en liknende ordning. RSI kan være en

alvorlig belastningssykdom som man like gjerne kan få ved et samleband som foran en terminal. Symptomene er diffuse, og det er vanskelig for legene å stille en presis diagnose. Alle australiere har sin RSI, og den er det sentrale tema ved middagsselskaper og ved tilfeldige møter på bussen. Det er som med været i Norge et tema som alle kan bidra til. RSI får man like gjerne når man driver med sport, så det er kanskje ikke rart at akkurat denne sykdommen skulle bli australsk folkeeie. En tennisløper er for eksempel en typisk RSI. For ytterligere å forebygge RSI er det blitt påbudt at alle som skriver på terminal skal holde en pause på ti minutter for hver time de skriver. Samme lov er enda ikke gjort gjeldende for dem som jobber ved samleband.

I en flengende analyse av framtidsmulighetene for det australske samfunn, går de to amerikanske forskerne, Herman Kahn og Thomas Pepper, til felts mot det gode liv i boken *Will she be right? The future of Australia*. De hevder at australierne allerede oppfører seg som om de lever i det post-industrielle samfunn og har tatt på forskudd gleder som deres samfunn enda ikke har råd til. Hvis australierne ønsker å videreutvikle sitt samfunn og få råd til økonomisk krevende investeringer, som for eksempel å omdanne ørkenen til fruktbar jord, eller å ta i bruk teknologi som kan opprettholde den framtidige velstanden, så må de ta skjeen i en annen hånd. Først og fremst må de øke arbeidsinnsatsen, slutte å streike, og la være med å bevilge seg selv så mye fritid og så mange velferdsgoder. Overskuddet bør ikke lenger kanaliseres inn i det gode liv, men bør brukes til å stimulere økonomien. Den spontane ha-det-morsomt-kulturen er ødeleggende for arbeidsmoralen og bidrar til å underminere landets framtid. Likhetsidealet gjør det vanskelig for arbeidsgiverne å differensiere lønninger og stimulere til økt arbeidsinnsats. I det hele tatt bør australierne legge til side mye av det som i dag går for å være typisk australsk, og bli mer økonomisk orienterte.

Kahn og Pepper føyer seg inn i rekken av de mange som

kritiserer det søndagslandet noen og enhver kan ønske seg. Men det er tvilsomt om australierne vil ta kritikken inn over seg. De er ikke så interessert i økonomiske analyser som vil sikre dem det gode liv i framtiden. Det gode liv er jo her og nå.

2. *Om å begynne med begynnelsen*

Australias historie er som en røverroman av beste merke. Den inneholder alt som skal til for å skape spenning og holde leseren fanget. Her kan vi lese om lange sjøreiser i ukjente farvann, om ekspedisjoner inn i det mørke fastland som var om mulig enda mer farlig og ukjent enn havet, om mennesker som ble tvunget sammen under nye forhold og som måtte bruke all sin fantasi og oppfinnsomhet for å klare å overleve. Vi hører om opprør som ble slått ned, fattigfolk som ble rike, solidaritet og vennskap for livet, maktmisbruk og politiske intriger, kamp mot tørke og oversvømmelser, og om gullfunn som bidro til at hele maktstrukturen i samfunnet ble endret. Det er ikke kongerekker og årstall for når kriger begynte og sluttet, som står sentralt i Australias historie. Det er derimot årene med langvarig tørke, de store immigrantbølger, svingningene på verdensmarkedet i ull- og hvetepriser, og de nye oppfinnelsene som kunne korte ned på de lange avstandene som står som landemerker i den historien.

Men det meste av den australske historie er enda ikke skrevet. Det er ikke som i Norge hvor hver grend og hvert stoppested etterhvert har fått sin lokalhistorie mellom to permer. Australia er bare to hundre år gammelt og det varte lenge før det ble overskudd nok til intellektuelle sysler. Det er først i de senere årene at kloke menn og kvinner har fått pusterom i utbyggingen til å skrive det store kontinentets historie.

De elendige

Australia kom inn i historien da britene i sin tid tok i bruk landet som dumpingplass for opprørske irer, uskikkelige sønner, besværlige fattigfolk og noen færre virkelig kriminelle. Det britiske flagget ble heist den 26. januar 1788 i Sydney Cove da den første fangetransporten ankom til den nye kolonien. Den australske tidsregning startet fra det øyeblikk fangene og deres voktere så flagget gå opp, og det er den dagen som nå regnes som nasjonaldag. Urbefolkningen som kom til det samme kontinentet kanskje så mye som seksti tusen år tidligere, talte ikke med i samme tidsregning (se kapittel 6).

I første omgang ble det satt i land noe over tusen nybyggere. Omtrent tre fjerdeparter var straffanger og langt de fleste var menn. Det var ingen barn. Det tok lang tid før dette unaturlige samfunnet kunnet fungere. Omgivelsene var uvante, og her eksisterte ikke noe av den infrastruktur disse menneskene hadde hatt i hjemlandet. Ikke var det veier eller hus, og kirker og domstoler fantes selvfølgelig heller ikke. Alt de trengte måtte seiles ut fra England. Om man var heldig kunne det ta under to år fra varene ble bestilt og til de kom nedover. Men de første årene tok det adskillig lengre tid. Uten spesielle kunnskaper måtte offiserer og straffanger i et slags fellesskap få til et samfunn som fungerte såpass at det kunne produsere livets nødvendigheter. Til å begynne med prøvde de nye innbyggerne å danne landet om til en vakker kopi av England. Men naturen ville det annerledes. Den er sterk og brutal på denne siden av kloden og ga ikke noe grunnlag for britiske planter og dyr som hadde vært med i lasten. Det ble et blodslit for såvel frie menn som straffanger før de lærte seg å overleve. De første årene var det mange som rett og slett sultet ihjel. Avlinger ble svidd av solen og de etterlengtede britiske forsyningsskip uteble. Moderlandet var lite interessert i å bruke penger på det nye landet. Tvert om. Straffekolonien ble sett på som et middel til å skape velstand for moderlandet. Deportasjonene hadde ikke bare til

formål å tømme overfylte britiske fengsler og bli kvitt uroelementer. De skulle også bidra til å skaffe billig arbeidskraft til å drive landbruk og gruver lønnsomt slik at overskuddet kunne sendes tilbake til Storbritannia. Andre kolonier, enten de var britiske, portugisiske eller nederlandske, ble drevet på samme måte. Slik det gikk, kom moderlandet til å måtte vente ganske lenge før det fikk igjen utgiftene til transporten av alle australiafarerne. Men da pengene først begynte å strømme tilbake til gamle England, utgjorde de formidable summer.

I de følgende årene ble det seilt stadig nye menneskelaster nedover. Det var ingen naturlige bånd mellom de menneskene som ble tvunget til å leve sammen på det nye kontinentet, andre enn dem som var blitt formet på den lange og kummerlige sjøreisen, og så de som fantes innen de militære og deres hierarki av lydighet. Alle var usikre på hva framtiden ville bringe, og de var ikke kommet til dette ugjestfrie landet av egen fri vilje. Selv offiserene ville nok ha ønsket seg en annen post om de hadde hatt valget. Det var ikke ønsket om religionsfrihet eller håpet om et nytt og bedre samfunn som hadde sendt dem ut på reise, slik som tilfellet var for mange som utvandret til Amerika. De var motvillige deltakere i et spill som foregikk over hodene på dem. Rundt disse ulykkelige lå et mektig kontinent som enda ikke var utforsket. Nybyggerne visste ikke engang at de befant seg på et kontinent. De visste bare at de var fullstendig isolerte og overlatt til selv å finne fram til en samfunnsform som var brukbar.

Som en kunne vente ble det et samfunn basert på kontroll og rå makt. De privilegerte var fra hjemlandet blitt utstyrt med myndighet til å herske. Med den protestantiske bibel i den ene hånden makte de til orden, og med den nihalet katt i den andre hånden sørget de for orden. Det var lov å gi opptil tusen piskeslag, men kjøttet var flerret av knoklene lenge før man var kommet halvveis. De som var heldige fikk dødsstraff. Faren for at fangene skulle gjøre opprør må ha ødelagt nattesøvnen for mang en offiser. Under streng bevoktning og ofte flere lenket

sammen i gjenger, ble straffangene satt til å dyrke jorden og til å bygge veier. Straffene sto ikke i forhold til de kriminelle handlinger fangene hadde begått, men det var ingen å appellere til og fangene var prisgitt vokterne. Fangene var dømt til å sone sine straffer ved hardt arbeid, og det ble tatt bokstavelig. Deres muligheter for å flykte var små. Bak fjellene lå det ukjente land med den skremmende bushen, uvennlige innfødte, giftige slanger og edderkopper – og framfor alt mangel på vann. De irske fangene var de mest rebelske. Også den gang var det dype konflikter mellom irske katolikker og engelske protestanter, og engelskmennene hadde vært forsiktige med å sende irske fanger nedover med de første transportene. Irene var sannsynligvis blant dem som fikk den hardeste behandling og det var også de som i høyere grad enn de andre stakk av ut i bushen.

I de følgende år fortsatte fangetransportene å strøkke sør-
over. Forholdstallet mellom fanger og voktere ble stadig mer ugunstig for vokterne, samtidig som uroen og misnøyen blant fangene økte i styrke. For å opprettholde kontrollen ble det derfor nødvendig å legge om politikken. Myndighetene valgte en splitt-og-hersk linje. De mest driftige av fangene ble benådet før tiden og ble gitt tillatelse til å dyrke egen jord. Noen fikk faktisk tilskudd fra myndighetene til å komme i gang. En slik taktikk tjente flere formål. De tidligere straffangene ville i framtiden ha interesse av å være på myndighetenes side når det ble uro. De som fortsatt var straffanger fikk signaler om at hvis de bare oppførte seg pent, så kunne også de en gang ha håp om å få noe av den ettertraktete jorden og bli frie menn igjen. Og de nye bøndene ville bidra til å øke produksjonen slik at straffekolonien kunne begynne å tilfredsstille moderlandets umettelige krav om større lønnsomhet og billige varer.

Etter hvert som nybyggerne fikk taket på hvordan de skulle drive landbruk i det røde jordsmonnet, befestet offiserene sin posisjon som den nye overklassen. De sørget for å øremerke den beste jorden for seg og sine, tok sin rikelige andel av straffangene som kom nedover, og monopoliserte handelen

med skipene som kom inn til Sydney havn. De sørget for å få enerett til å kjøpe varene fra handelsskipene og solgte dem videre til koloniens innbyggere med flere hundre prosents fortjeneste. Deres grådighet bidro til de andres fattigdom. Nye guvernører, mer eller mindre hardhendte, kom ut fra England med stadig nye ideer om hvordan de skulle ordne opp i straffekoloniens mange problemer. Byplanen med de rette gater som vi i dag ser i Sydney, for eksempel, er ett av de tiltak som ble utpønsket for å «skape ro og orden i gatene». Den stammer fra begynnelsen av det 19. århundre. Andre guvernører styrket moralen og det religiøse innslaget ved å bygge kirker og skoler for de barna som etterhvert ble født. Men flasken var fortsatt fattigmanns trøst, og det ble brent mye rom i tillegg til den som ble sendt hjem til Storbritannia. Pubene ble påbudt å holde stengt i kirketiden, og privat romproduksjon ble forbudt for å få bukt med det verste gatebråket. Men det hjalp lite. For de som levde i støv og skitt – og det var flertallet – var det mer fellesskap å hente rundt flasken enn på kirkegulvet.

Fanger er fanger verst

I 1820 var tallet på nybyggere steget til trettifire tusen. Alle bodde i det sørøstlige hjørnet av kontinentet, enten i New South Wales eller på Van Diemens Land (Tasmania). Resten av landet var enda ikke utforsket. Tre fjerdeparter av den nye befolkning var enten straffanger, tidligere straffanger eller barn av straffanger. Antallet barn var stigende fordi den britiske regjering nå sendte stadig flere kvinner nedover i håp om at befolkningen skulle roe seg og befolkningsutviklingen bli mer normal.

Mange av de frigitte fangene begynte å bli velstående. De var blitt tildelt store landområder, for jord var det jo nok av, og nye sauetyper viste seg å stortrives slik at de ble (g)ullgruver for sine eiere. Den australske merinoullen var av mye høyere kvalitet

enn den som ble framstilt i Europa. Og så var den selvfølgelig så mye billigere, all den tid arbeidskraften bare skulle betales med kost og losji til straffangene. Den britiske handelsstand bidro til at skipene mellom moderlandet og koloniene nå gikk i pendelfart – med fangetransport nedover og ullballer oppover.

Hittil hadde de tidligere straffanger vært uten politiske rettigheter. Men nå satte de nyrike fram krav om at deres økonomiske velstand også måtte bli avspeilet i deres politiske virkelighet. De ønsket at det skulle markeres at de hadde lagt bak seg sin tidligere tilværelse som straffanger og ville ha en erklæring fra det britiske samfunn om at de for framtiden var å regne som moralsk likeverdige borgere. De protesterte mot den sterke kontrollen myndighetene utviste på alle områder. Framfor alt ville de ha større frihet for handelen slik at myndighetene ikke lenger skulle ha rett til å fastsette prisene eller la overklassen monopolisere handelen. De satte også fram krav om at det ikke lenger skulle være toll på ull og hvalolje. Viktig for dem var det likeså å få et mer rettferdig rettssystem med en jury som var uavhengig av myndighetene og de stadig skiftende embetsmenn. De hadde lidd lenge nok under tilfeldige domsavsigelser. I tillegg la de fram et ønske om at deres nye land skulle kalles Australia (Terre australe, det sørlige land). I 1803 hadde Matthew Flinders som den første seilt hele kysten rundt og kommet tilbake med nyheten om at de befant seg på et kontinent.

De nyrike satte også fram sterke krav om å få flere straffanger sendt nedover slik at de fortsatt var sikret billig arbeidskraft på sine blomstrende saue- og kvegfarmer. Den onde sirkel var sluttet. Den gamle generasjon av straffanger hadde ingen sympati med den nye.

I Storbritannia var man imponert over rapportene om den nye velstanden, men var meget bekymret over de uavhengighetstendenser og krav om likeverd som de tidligere straffete gjorde seg til talsmenn for. Det var liksom ingen tradisjon for den slags oppførsel. På beste britisk manér ble det inngått kompromisser. I 1823 fikk straffekolonien status som vanlig

britisk koloni og kunne innen visse snevre grenser selv utforme lover for det nye Australia. Kolonien jublet da nyhetene nådde fram. Man var nå blitt et fullverdig medlem av det britiske imperium.

Men innbakt i gavepakken fra parlamentet i London lå det også bestemmelser som utdypet skillet mellom tidligere straffete og «frie» menn, noe som skulle bli roten til konflikter i mange år framover. Tidligere straffete fikk ikke lov til å være medlemmer av den jury de så lenge hadde ønsket seg. Den tidligere praksis med at de mest respekterte blant de frigitte straffanger kunne bli valgt inn i offentlige verv og komiteer falt bort. Det ble også innført en lovgiving som sa at for framtiden skulle tidligere straffete ikke ha rett til å få tildelt jord. Dermed var det skapt enda et klasseskille i en koloni som hang dårlig sammen, og fangenes motivasjon til å arbeide og delta i samfunnet var blitt borte. Moderlandet var begynt å tvile på nytten av å sende straffanger ned til en koloni som etter noen år belønnet dem så rikt. Dette skjedde samtidig med at ustraffete briter i tusenvis var begynt å emigrere til det nye landet. Det var overskudd av arbeidskraft i Storbritannia, og ryktene om hurtig rikdom på den andre siden av kloden hadde bredt seg. Moderlandet ønsket å sikre rettigheter for de nye kolonister. Det ble gjort både ved å gi dem fortrinn i det politiske liv og til landeiendommer, og ved å sette tidligere straffete utenfor gjennom en restriktiv lovgivning.

Den australske overklassen brukte nå som før den britiske overklassen som modell, både i klesvei og i meninger. Den betraktet seg som det britiske imperiums forlengete arm og kontrollerte fortsatt både det politiske og det økonomiske liv. Den var umåtelig rik, eide store landeiendommer som ble drevet av forpaktere, og den brukte straffanger til den store staben av tjenestefolk. Overklassen var sosialt eksklusiv og medlemmene omgikkes ikke dem som sto utenfor annet enn i embets medfør. Den tilpasset seg ikke de nye omgivelser og hadde heller ikke noen ønsker om å tilpasse seg. Kontrasten var

de eiendomsløse. De var like fattige som de ville ha vært i hjemlandet, og de hadde heller ikke noe håp om å nå lenger i dette liv. I årevis hadde de måttet avlevere sin arbeidskraft gratis til dem som nå satt på toppen av samfunnet, uten selv å få del i velstanden. De tilpasset seg ved å drikke tett og var en konstant kilde til uro. Det store kvinneunderskuddet hadde gjort det mulig for tidligere straffete kvinner å gifte seg til bedre kår slik at kasten av eiendomsløse i tillegg hadde vansker med å etablere et normalt familieliv.

En annen type australiere fantes blant dem som selv dyrket jorden og gjette kveg og sauer i bushen. De utviklet en egen livsstil som hjalp dem til å overleve, og som ble den outback-kulturen som australiere av i dag fortsatt setter i høysetet. De lærte seg å dyrke jorden, trass i langvarig tørke, plutselige oversvømmelser, støvstormer som la seg kvelende ned over alt, og branner som varte i ukevis. Deres klær og boliger ble funksjonelle og tilpasset det vanskelige klima. Den røffe mannsstilen ble en levemåte, og kvinner ble verdsatt mer for deres evne til å arbeide enn for deres kvinnelighet. Dette var ikke mennesker som hadde brakt med seg det britiske borgerskaps konvensjonelle oppfatninger av hvordan man burde gå kledd og hvordan man oppførte seg mest korrekt. De var uten de tradisjoner som i det gamle landet kunne være en ballast, men som i det nye landet ble en møllestein rundt halsen. Det fantes ingen konvensjonelle løsninger på deres problemer. Det vi andre lærte mange år senere i lek som speidere om stifinning, å gjøre opp bål med tre fyrstikker og ligge ute under åpen himmel om natten, var en del av hverdagen til de som levde i bushen. Avstandene til naboene var store og det kunne ta dagevis å komme fram til forsyninger. Naboer lærte å sette pris på hverandre og den hjelpen hver og en kunne trenge når sykdom, fødsler, matmangel, forgiftet vann eller rett og slett utmattelse gjorde seg gjeldende. Det ble utviklet normer om gjestfrihet og solidaritet som ble ryggraden i outback-samfunnet, selv om det var kjeltringer der som andre steder. Mennene i outback-kulturen kunne tillå-

te seg å vurdere hverandre etter praktiske ferdigheter som å kunne ri, skyte og mestre naturen. Evnen til å vise sjenerøsitet og hjelpsomhet veide tyngre enn omfanget av materielle goder, når en mann skulle bedømmes. For alle visste at naturen plutselig kunne kreve sin del av velstanden tilbake. Slik ble fundamentet for et mer likeverdig samfunn lagt, og opposisjonen til den forfinete britisk-orienterte overklassen og de store landeierne bare økte.

Inn i dette bildet av australiere under ulike levekår vevdes religiøse konflikter av mange slag. Det var mange sjeler som kunne frelses, og religiøse predikanter strømmet nedover for å tilby sin hjelp og skrive lange utredninger hjem til England om hva som burde gjøres for å redde kolonien. Besynderlige ideer så vel som kloke påfunn reiste den lange veien nordover og ble gjenstand for avisdebatter og lovforslag i parlamentet i London. Felles for dem alle var at de ble vurdert ut fra britisk tenkemåte og hva som var bra for England, mer enn hvordan den australske hverdag fortonet seg. Sentralt i diskusjonen sto fortsatt den sterke konflikten mellom irske katolikker og engelske protestanter.

I 1853 ankom omsider den siste fangetransporten til de østlige koloniene. Vanskene i forhold til straffangene var etterhvert blitt så store at alle trakk et lettelsens sukk. Western Australia fortsatte å ta imot enda ti tusen fanger før også det tok slutt i 1868. Men avstandene mellom øst og vest var ukers reise borte, og de som bodde i øst brydde seg lite om hva som skjedde på den andre siden av kontinentet.

Men fangene ble snart erstattet. Det kom skip etter skip med mennesker fra England som ikke kunne finne sitt levebrød hjemme. Situasjonen var mye den samme som for Norge noen år senere da emigrantstrømmen gikk mot Amerika. Det var nå den virkelige koloniseringen av Australia begynte. I 1850 var befolkningen kommet opp i fire hundre tusen innbyggere som på forskjellig vis skulle finne sin plass i dette rare og ufullstendige samfunnet. Det var arbeid nok til alle, og skrikende

behov for enda flere. Australia var ikke lenger bare eksportør av hvalolje, ull og kjøtt. Landet var nå også storeksportør av salt, kull, gummi og det ettertraktete harde tømmeret som fantes i huon-pine-skogene i Tasmania og karri-skogene i Western Australia. Skipene seilte nordover så fort de bare kunne for å avlevere sin kostbare last.

Gull og demokrati

Men ikke nok med all denne rikdommen. I 1851 ble det funnet gull i New South Wales og i Victoria. Folk vandret mann av huse for å få del i det gylne metallet. Sauegjeterne lot sauene stå igjen i bushen, skriveren forlot pulten midt i en setning, tjene-stepikene lot oppvasken stå. Kort tid etter kom tusenvis av europeere ned for å søke lykken. Samfunnsmaskineriet gikk nesten i stå, før det igjen begynte å snurre rundt i en vanvittig fart for å skaffe fram alle de varer som trengtes inne på gullfeltene. Men farten var dog ikke større enn at «the diggers», som gullgraverne ble kalt, fant at gullutvinningen måtte skje i regulerte former. Det var ikke slik som under de store gullrushene i Amerika hvor lovløsheten rådde og de sterkeste fikk retten. Australia hadde allerede bak seg en lang tradisjon for å kontrollere menneskenes atferd, og det fantes både en vel utbygd politistyrke og en administrasjon som var vant med å styre med tildeling av jord. Det ble etablert et eget regelverk for gullfeltene hvor alle som ville grave måtte registrere seg og søke om lisens, og hvor det var harde straffer for de som gravde utenfor egne grenser. Resultatet var at kriminaliteten i leirene ikke var så mye høyere enn i samfunnet ellers, og at diggerne holdt fri om søndagene, mange for å gå til gudstjeneste. Det ble betalt skatt av lisensene og myndighetene oppdaget snart at også her lå det en gullgruve. Skattene økte stadig og nidkjære betjenter gikk langt for å kreve dem inn. Myndighetene hadde behov for å fylle de mange jobbene som var blitt forlatt og brukte de høye

skattene som et middel til å tvinge folk tilbake. På et visst tidspunkt kokte det over for diggerne. Det gamle hat til myndigheter og politi lå ikke langt under overflaten, og nå sprang det ut i lys lue i det som ble kalt Eureka-opprøret. Selve opprøret var ikke særlig omfattende, men det fikk symbolsk betydning for den politiske bevisstgjøring av diggerne. De kalte sammen til massemøter og strakte kjølen til en fagforening.

Inn i malstrømmen av gullgravere kom det også tjuefire tusen kinesere fra Sør-Kina. De var ikke særlig velkomne. Myndighetene fant et påskudd til å la dem betale høyere skatt enn alle andre, men det tok ikke motet fra kineserne. De var et nøysomt folk og livet var ikke lettere der de kom fra. Da de ikke ville trekke seg tilbake, gjøv de hvite løs på dem og et regulært slagsmål av dimensjoner oppsto. De hvite hadde allerede definert Australia som et rent hvitt land og var redde for de millioner av gule mennesker som levde i kummerlige kår noe lenger nord. Kineserne trakk seg da ut til de gullfeltene som hadde vært gravd gjennom før og nøyde seg med restene etter de hvite.

I løpet av det første tiår etter at gullet var blitt oppdaget, ble Australias befolkning mer enn fordoblet. I 1861 hadde landet nesten 1.2 millioner innbyggere. Diggerne ble en viktig politisk makt. Ikke i kraft av det gull de hadde funnet, for de fleste fant ikke så mye, men i kraft av sitt store antall. De ville ikke stå utenfor samfunnet, men ville ha sine interesser representert direkte i de politiske organer. Det ble lagt fram krav om alminnelig stemmerett og om at landeierne måtte få mindre innflytelse. De som satt ved makten prøvde i det lengste å holde oppkomlingene borte, men måtte omsider motstrebende gi seg. Hittil hadde det vært jordeiendommenes størrelse som hadde bestemt den politiske innflytelse. Diggerne oppnådde at det ble innført alminnelig stemmerett for menn i de forskjellige koloniene fra 1856 og framover. Kvinnene måtte vente enda en generasjon før også de fikk stemmerett fra 1894 og framover. Valgene ble hemmelige slik diggerne ønsket. Således ble det

kortvarige gullrushet en medvirkende årsak til innføringen av demokratiet i Australia.

Da det tok slutt på gullet, måtte de mange diggerne og det byproletariatet som etterhvert hadde samlet seg i de større byene finne andre måter å livberge seg på. Presset for å få til jordreformer var stort. Etter mye om og men ble det omsider innført regler for deling av jorden som tillot alle, bortsett fra gifte kvinner og barn, å få en bit med jord. Når gifte kvinner ble utelukket fra tildeling, så var det ikke et uttrykk for kvinneskraminering – som det ellers var rikelig av – men en måte å sikre rettferdighet på, så ikke ektepar skulle få dobbel tildeling. Ugifte kvinner hadde samme rettigheter som menn til å sikre seg jord (og kunne så gifte seg dagen etter om de ønsket). I motsetning til de tidlige dager skulle nå jorden betales for, og skatteinngangen til koloniene var dermed sikret. For flertallet ble den nye jorden ikke den ventete lykke. Det ble en enorm fattigdom blant de mange squatters, som de små jordbesittere ble kalt. Jordstykkene var simpelthen for små til å gi nok avkastning. Byproletariatet fra Europa visste ingenting om jordbruk og hadde for liten kapital til å komme velberget gjennom de første vanskelige årene. Ågerkarene blomstret opp i all denne elendighet, og de provoserte fram konkurser og profitterte på å selge jorden tilbake til de som allerede hadde store jordeiendommer. Mønstret er kjent fra landreformer i nyere tid blant annet i de latin-amerikanske land.

Den nye valgordningen ble imidlertid ikke diggernes, men borgerskapets sjanse til å skaffe seg innflytelse i det politiske liv. Industrialiseringen var kommet til de australske byer, og flere var blitt meget store. Melbourne ruvet med sine 207.000 innbyggere i 1871, mens det bodde 138.000 mennesker i Sydney. Borgerskapet brukte sin innflytelse til å få bygd skoler, rådhus, banker, kirker og universiteter, og i tillegg bygget de store privathus. Det ble anlagt vakre parker med skyggefulle trær og eksotiske planter. Den arkitektur og de anlegg vi ser i dag er preget av denne perioden. Byggebransjen var en vekst-

industri, og husleiene var enda en kilde til inntekt for kapitalsterke borgere. Den voksende arbeiderklasse fikk i liten grad del i denne veksten. Deres lønninger sakk akterut i forhold til prisnivået i samfunnet ellers. Arbeiderne hadde lange dager i usunne omgivelser og levde i en fattigdom som sto i kontrast til rikdommen omkring. De hadde ingen rettigheter i forhold til arbeidsgiverne og ble gjerne rammet av periodevis arbeidsløshet når prisene på australske produkter falt på verdensmarkedet. Da den store depresjonen satte inn omkring 1890 var det arbeiderne som ble sterkest berørt. Deres utilfredshet lå som en konstant uro og gnaget. Fagforeningene makte til kamp og den ene streiken etter den andre så dagens lys. Til å begynne med ble politiet satt inn for å bekjempe de streikende, men det var en politikk som bare avlet mer opprør. Labor-partiet som i mellomtiden hadde vunnet flere plasser i de forskjellige koloniernes parlamenter, presset fram en lovgivning som regulerte arbeidsforholdene i verksteder og industrier, og plasserte ansvaret for arbeidsulykker på arbeidsgiverne. Fagforeningene vokste seg sterke disse siste årene før århundreskiftet, en posisjon de også har bevart i dagens politikk. Labor-partiet ble bygd på fagforeningene og deres opprinnelige krav om stabile lønninger og trygge forhold på arbeidsplassen. Siden prøvde partiet å løsrive seg fra den snevre fagforeningsbasis og å bygge en bredere basis for sin virksomhet.

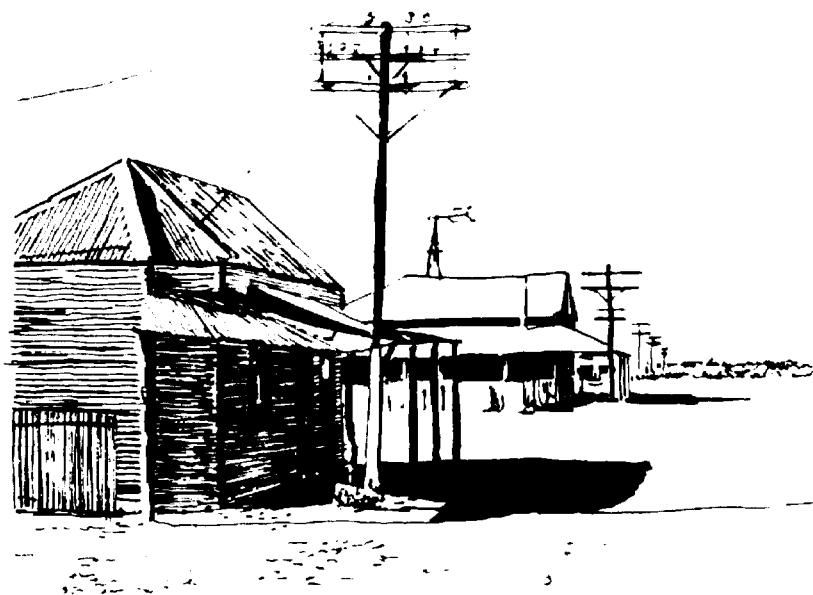
I 1870-årene ble det innført gratis og obligatorisk skolegang. Her slo kulturkonfliktene ut igjen. Det oppsto strid om hvor mye religionsundervisning elevene skulle ha i den nye skolen og hvilken tro som skulle formidles. Resultatet ble tre forskjellige typer skole som hver for seg bidro til å øke konfliktene i det australske samfunnet. De protestantiske skolene ble skolene for det velstående borgerskaps og de større landeieres barn. Her lærte de om moderlandet og den britiske nasjons rett til å herske, og dens evne og vilje til å skape rettferdighet. De katolske skolene fikk sine elever blant det mindre velstående borgerskap og arbeiderklassens barn. Mange av familiene hadde

irsk bakgrunn og barna lærte om protestantenes overgrep mot irene og om britisk grusomhet. I de statlige skolene gikk undervisningen utenom disse spørsmålene, og myndighetene til å bestemme skolebøkens innhold ble lagt til et eget departement for å holde konfliktene så langt borte som mulig fra lokale stridigheter.

Det var imidlertid bred enighet om å holde Australia hvitt. Da Queensland importerte «kanakaer» fra Fiji, Java og Sør-Afrika til det harde arbeid på sukkerrørsmarkene, protesterte de andre koloniene mot denne politikken. Queensland måtte motstrebende kvitte seg med sin billige arbeidskraft. Det samme skjedde med redere som hyrte kinesere til sine skip. Også rederne måtte sende sine underbetalte mannskaper tilbake til Asia. Immigrasjonspolitikken fortsatte å være en varm potet inn i det 20. århundre. Slik den etter alle solemerker å dømme kommer til å bli også i det 21. århundre.

Mer enhetlige toner

De seks koloniene, New South Wales (1823), Tasmania (1825), Western Australia (1829), South Australia (1834), Victoria (1851) og Queensland (1859) (tallene i parentes angir det tidspunkt hver av dem fikk selvstendig kolonistatus), utviklet seg under forskjellige betingelser og fikk forskjellig lovgivning. De var så ulike at man nesten kunne tro det var seks forskjellige land som var havnet på det samme kontinent. Hver av dem hadde sine egne regler for hvordan valgene til eget parlament skulle foregå, hvilke tollsatser som skulle betales ved innførsel av varer fra de andre koloniene, hvor mye jord det var lov å kjøpe og hvilke lisenser som skulle til for å sette i gang med en forretning, for bare å nevne noen. De hadde også forskjellige regler for hvordan fotball skulle spilles! Men det var ikke bare når det gjaldt fotball at det var vanskelig å spille på lag tvers over koloniens grenser. Det var en kraftig rivalisering mellom

Hovedgaten i Tibooburra, New South Wales, er typisk for flertallet av de småbyene som bare har noen få hundre innbyggere.

koloniene og alle knep syntes å gjelde for å skaffe egne fordeler innen handel og økonomi. Australia hang ikke sammen. Avstandene var enorme og måtte måles i reisetid og ikke i kilometer fordi det var så vanskelig å ta seg fram. Det var liten opplevelse av felles identitet til tross for at tre fjerdeparten av de 2.3 millioner menneskene som befant seg i Australia i 1881 var født på kontinentet. Det var ikke et eget overordnet styringsorgan som koordinerte koloniernes aktiviteter, og utad var det ikke mulig å opptre som en enhet for eksempel å skaffe seg handelsfordeler. Det britiske parlamentet som hadde ansvaret for fellesskapet, satt tusenvis av kilometer borte og hadde ikke den nødvendige bakgrunn til å hankses med de spesielle australske problemer.

Her kom teknologien til hjelp. Allerede i 1857 knyttet telegrafnettet Melbourne og Adelaide sammen. Den første telefon-sentral ble åpnet i Melbourne i 1878, og i 1887 ble den første jernbanelinjen bygd mellom to av koloniene slik at togtrafikken mellom Victoria og South Australia kunne begynne å rulle. Det ble satt svære ressurser inn på å få det store kontinentet knyttet sammen, og telefon- og jernbanelinjer strakte seg ut til de mest øde deler av landet. Det må likevel sies at det var behovet for transport av arbeidskraft og varer som fremmet utbyggingen mer enn ideologiske forestillinger om å lime sammen en ny nasjon.

Fra 1880-årene og utover var det stadig sterkere røster som hevdet at de seks koloniene måtte samles til ett rike og gå sammen i en føderal stat med et overordnet styringssystem. Presset kom først og fremst fra næringslivet som ønsket å etablere handel på tvers av koloniens grenser og bli kvitt de plagsomme tollgrenser. Bankene var også underlagt ulike regelverk i de forskjellige koloniene som gjorde det vanskelig å kjøpe og selge mellom koloniene. Flere banker var gått konkurs under internasjonale finanskriser fordi regelverkene hindret en samlet opptreden. Den nyetablerte arbeidsgiverforeningen presset på for at handelen skulle få frie hender og de koloniale myndigheters innflytelse skulle bli mindre. Fagbevegelsen så også på en oppmyking av de enkelte koloniens makt som en fordel for å kunne samle troppene over grensene. De som oppfattet det som nødvendig å holde Australia hvitt, ivret for en føderal regjering som kunne trekke opp en samlet immigrasjonspolitik for å begrense den fargete innvandring. Man visste at det satt millioner av gule mennesker på dørterskelen, som så med sultne øyne på det rike kontinentet. Av den grunn var det også mange som ønsket seg et sterkt nasjonalt forsvar, og det var det heller ikke mulig å få til uten en eller annen form for sentralt styringssystem. Slik ble det mange interesser som landet i samme kurv. Samtidig var det meget sterke holdninger mot å skape en ny over-stat blant dem som ikke hadde glemt den

tiden da staten var et brutalt instrument for å kontrollere og kue de som kom først til det nye landet.

Diskusjonen bølget fram og tilbake om Australia skulle bli et samlet rike eller seks selvstendige riker på det australske kontinent.

I 1897 falt omsider avgjørelsen og det ble satt ned en komité som skulle forberede overgangen fra britiske kolonier til en selvstendig nasjon med seks delstater. I 1901, på årets første dag, framsto Commonwealth of Australia, og en ny æra for de 3.7 millioner australiere begynte. Ny Zealand ble invitert til å bli en del av det nye Australia, men avslo høfligst.

3. Fortsettelsen

Historikere pleier å dele Australias historie i tiden før og etter 1901. Da den første gledesrusen over den nye staten hadde lagt seg, skjedde det egentlig ikke så mye. Eftervirkningene av 90-årenes depresjon og en langvarig tørkeperiode gjorde det økonomisk vanskelig å sette i gang nye tiltak. Den føderale regjering hadde bare fått begrensede fullmakter under den nye konstitusjonen, og de seks delstatene vocket sjalu over sin selvbestemmelsesrett. De føderale myndigheter måtte til å begynne med begrense sine aktiviteter til 39 nærmere beskrevne ansvarsområder, og bare innen dem var det tillatt å sette i verk felles nasjonale prosjekter. Det var heller ikke uten videre klart hvilke muligheter som lå i det nye styringssystem, og det virket som om alle parter valgte å gå forsiktig fram i innkjøringsperioden.

Å bære staur

I det første valget til det føderale parlamentet fikk verken de to borgerlige partiene eller arbeiderpartiet rent flertall, og partiene måtte derfor samarbeide fra sak til sak – et ikke ukjent mønster nå for tiden. Politikerne samlet seg om fire hovedområder. De fortsatte arbeidet med å holde Australia hvitt, med å beskytte australske produkter mot konkurrerende import, å bruke forhandlinger for å sikre et stabilt arbeidsliv, og å legge grunnlaget til velferdsstaten.

Første skritt var å deportere de «kanakaer» som mange år tidligere var hentet til Queensland. Asiater ble effektivt stengt ute ved at det nå ble forlangt en språktest av alle innvandrere basert på europeiske språk. Det ble også slått fast at ingen urinnbyggere, heller ikke de australske, kunne delta i valg, og bare hvite kunne jobbe i føderale virksomheter som for eksempel post og telegraf. Det var egentlig lite nytt her annet enn at man nå hadde fått et statlig instrument til å koordinere rasepolitikken.

Visjonen om et nytt og bedre samfunn uten nød og urettferdighet som hadde resultert i de første sosialpolitiske tiltakene i 80-årene, ga seg flere konkrete utslag og brakte Australia på banen blant de tidlige velferdsstater. I 1908 ble det innført alderspensjon for alle over 65 år, og året etter ble tiltaket utvidet til også å omfatte en uførepensjon for alle som var for uføre til å delta i arbeidslivet. Pensjonen dekket både de som var født uføre og de som senere ble det som følge av skader eller sykdom. Pensjonen var behovsprøvd og ble finansiert av staten uten øremerkede tilskudd fra borgerne. De som var født i Australia eller briter som hadde bodd der i flere år, kom inn under den nye ordningen. Men de som hadde for mye pigment i huden, inkludert Australias egen urbefolkning, fikk ikke pensjonsrettigheter.

Flere av statene hadde allerede satt i gang pensjonsordninger i de vanskelige 90-årene, men var svært glade for at de føderale myndigheter nå overtok regningen. Fullt så glade var de ikke for den føderale arbeidsrett (Court of conciliation and arbitration) som ble etablert i 1904. Den skulle løse tvistesaker mellom arbeidsgiver og arbeidstaker, og fastsette minstelønninger. Den ble siden mønster for liknende institusjoner i andre land. Noen av statene hadde allerede opprettet sine egne arbeidsretter og likte dårlig at overordnede myndigheter skulle fastsette normer for hvordan de skulle ordne opp i arbeidskonflikter. Statene opprettholdt derfor sine egne arbeidsretter, slik at det ble et dobbelt sett med institusjoner.

Det var for øvrig en løsning som kom til å plage Australia helt opp til våre dager. Statene motarbeidet føderale initiativ ved å opprettholde egne institusjoner, slik at byråkrater på føderalt nivå hadde som sine motparter byråkrater på statlig nivå. For å demonstrere sin autonomi, etablerte statene også nye institusjoner, med samme funksjoner som de nye føderale institusjonene. Den som prøver å finne fram i den offentlige jungel i dag er fortsatt nødt til å forholde seg til begge administrative nivåer. Og den som leser australsk historie, må holde rede ikke bare på det som skjedde på det nasjonale plan, men også på det som skjedde i ulikt tempo i de seks delstatene.

Fagforeningene presset på for å få bedret arbeidsvilkårene, og i løpet av få år ble det vedtatt lover som regulerte arbeidstiden, sikret ventilasjon og hygienisk standard i bedriftene og innførte stengetider for butikkene. Omkring århundreskiftet var det rundt to hundre fagforeninger med tilsammen nesten hundre tusen medlemmer.

Pesten som herjet i de første årene av det nye århundret, presset fram et offentlig helsestell. De føderale myndigheter hadde mandat til å sette i verk karantenebestemmelser. Mandatet ble utvidet til å gjelde lovgivning om kloakking, næringsmiddelkontroll og helsestell i skolene. I 1912 ble grensene for det føderale ansvarsområde ytterligere utvidet da myndighetene vedtok å innføre barseltilskudd. I 1900 var den gjennomsnittlige levealder for kvinner femti år og mange døde i barselseng.

Men fortsatt var det de frivillige foreningers veldedighet og almisser som preget det sosialpolitiske bildet. Nå og da kunne myndighetene ta på seg spanderbuksene, som da en av delstatsregjeringene delte ut to tusen pund til fattighjelp i anledning av at Edward VII ble kronet til imperiets hersker i 1902.

Labor fikk regjeringsmakten i 1909, og året etter var det arbeiderpartiregjeringer i fem av de seks delstatene. Det er vel riktig å si at i de fem årene de satt med makten, ble det ikke gjort så veldig mye. Fagforeningene og de mange som hadde

stemt Labor ved valgene, hadde forventninger om å se det nye Australia stige opp over horisonten. Men partiet klarte ikke å bygge bro over de mange motstridende interesser på venstresiden og sprakk på grunn av indre stridigheter.

De andres krig

Da skuddet i Sarajevo falt, trådte Australia for første gang inn på den internasjonale arena. Til da hadde landet vært anonymt og gjort svært lite av seg. Men nå var det som om Australia nesten ikke kunne vente med å gjøre oppmerksom på at det også var medlem av denne kloden. Før den første verdenskrig overhodet var erklært, tilbød den australske regjering seg å sende 20.000 soldater for å hjelpe Storbritannia. Australia hadde ikke alminnelig verneplikt, men hadde siden 1901 bygd opp en egen hær og flåte. Unge menn ble nå invitert til å gå i krig. Den australske glede ved å demonstrere mandighet fornektet seg ikke, og unge menn i tusenvis meldte seg. Ingen av dem hadde militær opplæring eller innsikt i hva en krig innebar. De reiste muntre av gårde, tiljublet av massene. Tidlig i krigen ble de sendt inn i en umulig situasjon ved Gallipoli i Tyrkia. Resultatet var 7.600 døde og 19.000 sårede. Det var en ufattelig tragedie. Og det er omtrent like ufattelig at Australia hvert år den 25. april feirer sin deltakelse ved Gallipoli som nasjonal helligdag og tegn på storhet.

Selv etter Gallipoli var det sterke grupper i Australia som ivret for fortsatt deltakelse i krigen, vel så mye av frykt for en framtidig japansk dominans som av lojalitet til imperiet. Det var ikke lenger så mange frivillige som ville delta, og det ble derfor satt fram krav om alminnelig verneplikt. Men motstanden mot at Australia skulle fortsette å være med i en krig landet egentlig ikke hadde noe med, ble stadig sterkere. Skillelinjene gikk på tvers av partier og vanlige interessegrupper. Labor delte seg på midten i spørsmålet om verneplikt (selv om det også var

andre gode grunner til at partiet ble delt), og ble lammet for flere år framover. Et nytt parti oppsto i kjølvannet, Nasjonalist-partiet, med et program om et sterkt forsvar og et fortsatt hvitt Australia. Ved folkeavstemningen i 1916, stemte flertallet mot innføring av verneplikt, og ved en ny folkeavstemning året etter var det fremdeles flertall imot.

Da regningen etter den første verdenskrig skulle gjøres opp, lå det 59.000 australiere begravd på de europeiske slagmarker, mens 152.000 kom skadde hjem. Bare halvparten av de som deltok i krigen kom tilbake uten fysiske skader. Ved fredsforhandlingene fikk Australia en viss økonomisk kompensasjon for sine utlegg og garanti for at landet skulle forbli hvitt.

Den australske hjemmeindustri blomstret under krigen. Etterspørslen etter ull, mat og krigsutstyr var umettelig, og det australske arbeidsliv, som ikke ble avbrutt av daglige krigshandlinger, kunne uforstyrret stille om sin produksjon. Omstillingen medførte at australierne nå lærte bedre å foredle egne råvarer, og å utvikle moderne produksjonsutstyr. Men verken krigen eller den omfattende produksjonen kunne organiseres og samordnes uten en sterkere sentral styring. Fra 1914 og utover tiltok den føderale regjering seg stadig større makt, spesielt på de økonomiske områder. Ett av krigens uforutsette resultater ble derfor at de seks uregjerlige delstatene ble tvunget inn i et tettere nasjonalt fellesskap og måtte akseptere en sterkere sentral styring av landet.

Politikk er vanskelig

Inn på den politiske arena kom også Country-partiet som representerte interessene til dem som hadde produsert mange av forsyningene under krigen. De ville ha ull, hvete og meieri-produkter beskyttet mot fremmed import og økonomisk konkurranse, nå når krigen ikke lenger stengte grensene. Men også det partiet var plaget av indre konflikter. På den ene siden sto

den konservative fløyen som besto av de store landeiere som stort sett ønsket å opprettholde status quo. På den andre siden sto den radikale fløyen av mindre landeiere og landarbeidere som ville ha landreformer og en mer rettferdig fordeling av jorden.

Ved valget i 1919 fikk verken Nasjonalist-partiet eller Country-partiet flertall, og de gikk derfor sammen og dannet en koalisjonsregjering. Plattformen for utenrikspolitikken var basert på tesen om nasjonal sikkerhet og behovet for et sterkt forsvar, beskyttelse mot konkurranse utenfra og preferanse for varer fra imperiet. Mer enn halvparten av den australske handel var med Storbritannia. Innenrikspolitikken var bygd på forutsetningen om opprettholdelse av den høye levestandarden australierne var blitt vant med under krigen, kamp mot den kommunistiske infiltrasjon man ante i Labor og i fagforeningene, og et fortsatt hvitt Australia. I denne perioden tok man også til med byggingen av den nasjonale hovedstad i Canberra. Allerede i 1901 var det blitt vedtatt å bygge en hovedstad som lå utenfor de to dominerende sentre, Melbourne og Sydney, men det var først nå det kom fart i arbeidet. Det var en beslutning som passet bra inn i de nye strømmer av nasjonalisme som gikk over landet.

Labor kom tilbake i regjeringsposisjon i 1929, omtrent på samme tid som den store internasjonale depresjonen feide over verden. Australia ble, som så mange andre land, en passiv mottaker av økonomiske problemer som var oppstått andre steder. Nye begreper som balanserte budsjetter og økonomisk planlegging ble daglig kost for avisleserne. Det ble også tallene for arbeidsløshet som satte stadig nye rekorder. Alle partier, inkludert det nye konservative United Australia-partiet, ga kampen mot arbeidsløshet høyeste prioritet. Men det var ikke enighet om hvilke våpen som burde velges, og alle følte seg maktesløse.

Det var i det hele tatt noe tafatt over de australske partiene. Alle var preget av lite nytenkning og der var få konkrete forslag

til handling. Politikken minnet om en liten unge som vet veldig godt hva den ikke vil, men som enda ikke er i stand til å formulere alternativer. Den sterke vekt på nasjonalisme som de forskjellige partiene ga uttrykk for, ga ingen signaler om hvor Australia hadde tenkt seg hen.

Fortsatt kom de fleste impulser fra Storbritannia, økonomiske så vel som kulturelle. Alle utenriksnyheter, for eksempel, kom direkte fra London og gikk rett inn i australske media. Men den amerikanske innflytelse holdt på å snike seg inn via underholdningskulturen. Samtidig holdt den særegne australske kulturen, den som var oppstått i outback-samfunnet, på å bli borte. Nærmere halvparten av befolkningen bodde nå i byene, nye immigranter som aldri hadde vært i bushen kom til, og mer enn en fjerdepart av innbyggerne jobbet i industrien. Både i de politiske partier og hos flertallet av borgerne sto ønsket om en egen australsk identitet øverst på dagsorden, men det var ingen som var i stand til å gi den innhold. Det var ikke de kulturelle spørsmål som dominerte de offentlige debattene, men religiøse og moralske emner av mer generell natur og uten direkte tilknytning til Australia. Det virket som om samfunnet ikke hadde selvillit nok til å utvikle litteratur og kunst som uttrykte dets egenart. Den britiske arroganse og tro på britisk kultur som den overlegent beste, gjennomsyret det australske samfunn som enda ikke syntes å ha glemt sin fortid som straffekoloni. Da Robert Gordon Menzies ble statsminister for United Australia-partiet i 1939, bidro han til en fornyelse av den britiske innflytelse. Han beundret alt som var britisk, selv om han var 3. generasjon australier og født i en typisk australsk småby. Eller kanskje nettopp derfor. Menzies ble en av de mest sentrale og innflytelsesrike politikere helt fram til 1966.

Da den 2. verdenskrig nærmet seg, sto Australia bedre mentalt forberedt enn forrige gang. Det var enighet blant de politiske partier om at det skulle sendes soldater til fronten, og at Australia skulle bidra både med forsyninger og transportskip. Men den australske opinionen var på det tidspunkt ikke særlig

opptatt av krigen. Det var først da japanerne begynte sin lynkrig nedover den asiatiske kyst at den vanlige borger våknet. Da begge de britiske koloniene, Hongkong og Singapore falt, ble redselen australierne alltid hadde følt for Japan til panikk. Mer enn femten tusen australske soldater ble tatt til fange og internert i Singapore. Deres skjebne ble blant de grusomste i krigen. Den nye statsminister, John Joseph Curtin, innbarket sosialist fra Labor, gjorde det klart at om landet skulle klare å forsvare seg under slike omstendigheter, måtte Australia holde seg til supermakten USA. Den gamle alliansen med moderlandet syntes ikke å være tilstrekkelig. Og dermed var det USAs tur til for alvor å komme på banen i Australia.

I begynnelsen av februar 1942 sto japanerne på Ny Guinea, og bare noen dager senere bombet de Darwin og Broome. Det var det nærmeste de nådde Australia. Amerikanske fly hadde fått base i Queensland. Sammen med australske fly bombet de japanske troppekonvoier som var på vei til Port Moresby, bare noen få hundre kilometer fra det australske fastlandet. Australske tropper ble deretter satt inn i den lange, lange jungelkrigen for å drive tilbake japanerne fra Ny Guinea, Indonesia, Malaysia, Filippinene og Hongkong. Australske styrker var allerede med i krigen i Afrika under feltmarskalk Montgomery. Den britiske statsminister Churchill forlangte nå at australske soldater som deltok i jungelkrigen, også skulle forflyttes til Burma som del av en samlet offensiv. Men den australske regjering gjorde det helt klart at den foretrakk å beskytte sine egne interesser først, og at den ville fortsette krigen mot japanerne til den var vunnet.

Den 15. august var det omsider slutt, og Australia erklærte «krigen mot Japan» for avsluttet. Den 6. august var atombomben falt over Hiroshima, og tre dager senere led Nagasaki samme skjebne. For australiere flest ble atombomben på det tidspunkt oppfattet som en rettfærdig måte å avgjøre krigen på. Trettifem tusen unge australske menn hadde mistet livet.

Men økonomisk hadde ikke Australia tapt under denne kri-

gen heller. Hjemmeindustrien hadde tatt seg opp uhindret av konkurranse fordi importerte varer ikke kom inn, og eksportindustrien fabrikerte nettopp de varene som det var mest bruk for i militæret. Ved krigens slutt hadde australiere i snitt den tredje høyeste inntekt i verden.

Etter den annen verdenskrig

I Australia som i så mange andre land vokste det fram tanker om hvordan det skulle skapes et bedre samfunn når krigen var slutt. Med en god økonomi i ryggen ble kursen satt for en utbygging av velferdsstaten. I løpet av 40-årene ble det innført barnetrygd, enketrygd, arbeidsledighetstrygd og syketrygd for hele befolkningen. Utviklingen liknet på den vi fikk i Norge et par tiår senere da folketrygden ble innført. Etablering av 40-timers uken og regulering av overtid og andre arbeidsforhold ble vedtatt. Utdanningssystemet ble utbygget for å ta imot de store immigrantkull fra land som ikke hadde engelsk som morsmål, og nye universiteter så dagens lys. Det ble bygd tusenvis av boliger til dem som ikke på egen hånd hadde råd til å gå inn på boligmarkedet. Forsøk på å innføre et offentlig helsevesen med fri adgang for alle strandet på motstand fra legene og deres fagforening som ikke ville ha «socialised medicine». Det bidro til å velte Labor-regjeringen i 1949. Fem år tidligere var det nye Liberal-partiet dannet på restene av de tidligere konservative partier. Sammen med Country-partiet fikk det nå flertall under Menzies, et flertall koalisjonen kom til å beholde i tjuetre år. Velferdsstaten fortsatte å utvikle seg enda noen år. Det har vært sagt at nok var det Labor og fagforeningene som presset fram nye sosiale tiltak, men det var de konservative som satte dem ut i livet.

Etter krigen begynte Australia å føle seg som en del av den øvrige verden. Landet var ikke lenger så avhengig av det reduserte moderland, og så seg om etter nye politiske forbindelser.

Men det ble ikke utviklet en klar profil for utenrikspolitikken, og særlig hadde Australia vansker med hvordan landet skulle forholde seg til sine asiatiske naboer som det tradisjonelt hadde hatt et anstrengt forhold til. Labor, som var å regne som et solid sosialdemokratisk parti, raknet enda en gang, nå på grunn av splittete holdninger til anerkjennelsen av Maos kommunistiske Kina. Den radikale fløyen innen partiet så det maoistiske samfunn som en inspirasjon til et mer rettferdig samfunn enn det australske. Det store katolske innslaget i Labor var derimot preget av sterke anti-kommunistiske holdninger, og de to fløyene klarte ikke å få til en felles visjon om en plattform for utenrikspolitikken.

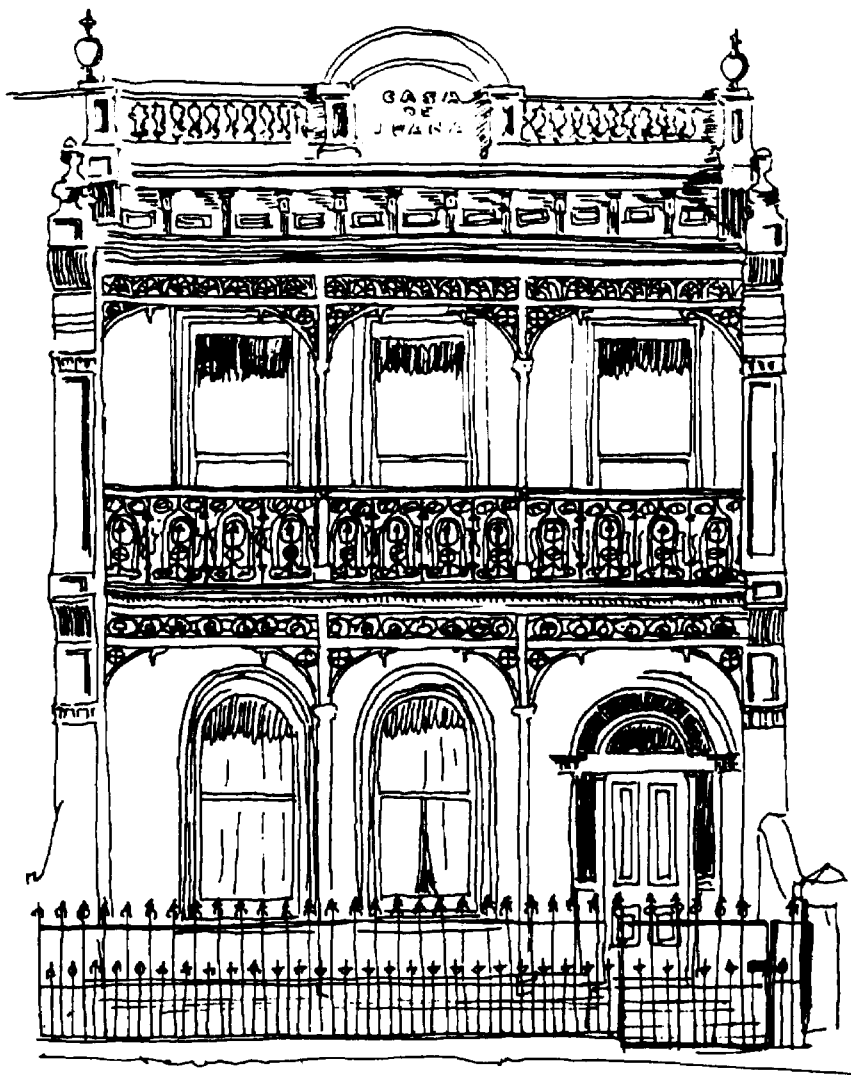
Noe av det første den nye konservative regjeringen gjorde var å forby kommunistpartiet. Saken ble brakt inn for høyesterett som avviste beslutningen som ukonstitusjonell. I stedet la regjeringen spørsmålet ut til folkeavstemning. I 1951 ble forslaget avvist – med et knapt flertall. Den anti-kommunistiske holdningen dominerte også i utenrikspolitikken. Regjeringen spilte på de religiøse følelser i befolkningen ved å understreke Australias betydning som kristen nasjon når landet valgte sine alliansepartnere.

I 1950 tilbød regjeringen seg å hjelpe USA i Koreakrigen. Enda en gang reiste unge frivillige australiere ut i en krig som ikke var deres, og både fly og flåte deltok i de følgende tre årene. I 1951 gikk Australia, Ny Zealand og USA inn i en felles sikkerhetspakt, ANZUS-avtalen. Pakten sprakk i 1986 da Ny Zealand nektet å la amerikanske skip som kunne ha atomvåpen om bord, gå inn i sine havner. I 1954 dannet en del utvalgte land sin egen versjon av en NATO-pakt da Australia sammen med Frankrike, USA, Storbritannia, Ny Zealand, Pakistan, Thailand og Filippinene gikk sammen i SEATO-pakten. Den var helt tydelig rettet mot en begrensing av den internasjonale kommunisme. Også den pakten er kommet i vansker nå på grunn av de franske prøvesprengninger i Stillehavet. Commonwealth-landene viste noe mer vidsyn i sine internasjonale kon-

struksjoner. I Colombo-planen av 1950 understreket de nødvendigheten av å hjelpe utviklingslandene økonomisk slik at de store forskjeller i levekår mellom i-land og u-land ikke skulle øke internasjonale konflikter – og skape grobunn for kommunisme. Etter denne planen forpliktet Australia seg til å bidra med til dels meget store beløp over en seks-årsperiode, sende ut eksperter og gi u-landsstudenter fra Commonwealth-land opplæring.

Den australske økonomi gikk fortsatt strålende. Koreakrigen hadde fått ullprisene opp i nye høyder, og tilgangen på arbeidskraft og utenlandsk kapital bidro til et høyt produksjonsnivå. Der var ikke arbeidsløshet, men mangel på arbeidskraft. Australia kunne ta imot enda flere nye borgere, og hundre tusenvis av immigranter strømmet nedover. Levestandarden var på høyde med den amerikanske, og teknologiske og industrielle nyvinninger feide inn over næringslivet. Det ble også funnet nye metaller og mineraler, og det ble satt i gang leting etter den oljen man nå visste måtte finnes på fastlandet og i sjøen. En av de største handelspartnerne var det forhatte Japan, og det reiste seg kritiske røster om at det australske næringsliv ikke måtte bli slaver av den nye økonomiske imperialismen fra Japan. De multinasjonale selskaper fikk svært gode avkastninger av sine australske investeringer, og investerte villig videre. Det syntes ikke å være noen ende på velstanden. Australia begynte omsider å få selvtillit, og en egen australsk kultur tok til å ta form.

I løpet av disse årene krøp Australia stadig nærmere sine allierte på den andre siden av Stillehavet. Innen Labor var man dypt bekymret over en utvikling som hadde amerikansk kapitalisme som forbilde. Da Menzies også tilbød australsk hjelp til krigen i Vietnam, var det like mye uttrykk for pro-amerikanisme som for anti-kommunisme. Labor protesterte, men forgyves. Flertallet i det australske folk må ha vært enige med Menzies, for i 1966 vant de konservative valget for nok en periode. Australske soldater kjempet sammen med amerikan-

Om lag hundre år gammelt hus i Melbourne i viktoriansk stil med forseggjort smijernsarbeid. Typisk byggestil i de større byene. Nå boliger for en kapitalsterk middelklasse.

ske i seks år, og nesten til den bitre slutt. I store deler av verden ble krigen mot Vietnam opplevd som krigen om en sør-asiatisk nasjons rett til å bestemme over sitt eget land, og Australia ble definert som en av imperialistene. Sterke krav om løsrivelse fra alle stormakter ble satt fram, og det ble vist til Sverige som eksempel på en type nøytralitet som Australia burde følge.

I 1972 kom Labor igjen til makten. Denne gang ble valgkampen drevet på bakgrunn av konkrete programmer om hvordan framtidens Australia burde være. Heretter skulle Australia bli kjent som en av demokratiets hjørnesteiner, den politisk apatiske befolkningen skulle vekkes til å delta i viktige avgjørelser, og likhet og rettferdighet skulle fremmes på alle fronter. Ved roret denne gang sto Edward Gough Whitlam. Han tok til med å anerkjenne Folkerepublikken Kina som det eneste lovlige Kina, og å trekke australske soldater ut av Vietnam. For å kvitte seg med kolonistemplet ville regjeringen støtte Ny Guineas overgang til selvstyre, og raseregimene i Sør-Afrika og Rhodesia skulle nå kalles ved sine rette navn og settes utenfor det gode selskap. På hjemmefronten ble det lansert et offentlig helsetilbud til hele befolkningen, førskoler, fri adgang til universitetene og utbygging av lærestedene, en uavhengig instans med mandat til å fastsette priser, og overdragelse av landrettigheter til urinnbyggerne. Det meste av dette var nytt i Australia, men for en skandinavisk tilskuer var det lite nytt. Whitlam-regjeringen besto av gode sosialdemokrater som aksepterte en blandingsøkonomi med en mye større grad av privatkapitalisme enn den skandinaviske.

De konservative hadde fortsatt flertall i senatet og blokkerte alle reformer. Whitlam skrev omgående ut nyvalg, og fikk et enda større flertall i representantenes hus. Men fortsatt var det et konservativt flertall i senatet som systematisk stemte ned alle reformer som Labor la fram. Til sist ble også bevilgningene til å opprettholde det føderale byråkrati blokkert, samtidig som Labor ble anklaget for å ødelegge den australske økonomi. De konservative la fram tall som viste at inflasjonen var blitt tre

ganger så høy, mens arbeidsløsheten var mer enn fordoblet. Den australske økonomi tålte ikke sjokket av de plutselige reformer, befolkningen tålte heller ikke så store doser med reformer – og Whitlam hadde ikke tålmodighet til å vente. Pressen la stein til byrden med provoserende insinuasjoner om det moralske forfall blant regjeringens medlemmer. Da økonomien begynte å tilpasse seg og ta seg opp igjen, var det allerede for sent. Inn fra høyre kom igjen en konservativ koalisjonsregjering, nå med Malcolm Fraser som førstemann.

I mørket er alle katter blå

Den nye konservative regjering la seg på en linje som var mer konservativ enn tidligere konservative regjeringer. Dette ble en politikk vi kjenner fra Reagans og Thatchers regjeringer. Nøkkelord var privatisering av statlige bedrifter, desentralisering og overføring av ansvarsområder fra føderale myndigheter til delstatene, nedskjæring av offentlige budsjetter, spesielt velferdsutgifter, omlegging til «small government» som innebar færre ansatte i offentlige etater, færre lover og reduserte skatter. I løpet av en ti-årsperiode seilte velferdsstaten mot havari, og ulikhetene mellom rike og fattige økte. Selv om Fraser-regjeringen klarte å få inflasjonen ned til under ti prosent, så økte arbeidsløsheten til det dobbelte. Det var bare i utenrikspolitikken at det var kontinuitet, for der fulgte man anti-apartheid-politikken til den forrige regjering.

I 1983 kom Labor tilbake, nå med Bob Hawke som statsminister. Han gikk til valg på i hovedsak tre punkter: at underskuddet på budsjettet skulle skjæres ned, at offentlige utgifter ikke ville øke, og at skattene ikke skulle gå opp. Denne trilogi styrte regjeringen i alt den foretok seg og førte til at den la seg på omtrent samme linje som den tidligere konservative regjering. Glemt var reformene fra Whitlams dager, og borte var

valgløftene om å stoppe salg av uranium – som var gitt for å glede den radikale fløyen i partiet. Utenlandsk kapital ble stadig ønsket velkommen, og de multinasjonale selskapene bidro vel så mye til den økonomiske politikk som de valgte politikere. Den sosiale profil var det vanskeligere å få øye på. De sosiale utgiftene ble fortsatt skåret ned, men det ble gjort slik at de mest utsatte grupper nå ble skånet og at de fikk bedre kår i forbindelse med nye skattereformer. Det ble også gjeninnført en redusert utgave av det offentlige helsetilbud som Labor tidligere hadde lovet befolkningen.

Sporene etter Whitlam skremte. Og Hawke var fast bestemt på å vinne også det neste valg for Labor – som til tross for navnet ligger godt til høyre for det norske Høyre i de fleste spørsmål. Hawke forsvarte seg hele tiden med at det australske folk var konservativt og at politikken måtte tilpasse seg folke-
meningen, ikke omvendt. De radikale røster i sitt eget parti valgte han å overhøre. Oppskriften til Hawke viste seg å være bra. Han vant ikke bare det følgende valg, men sitter nå i sin tredje periode som statsminister.

Hawke hadde også rett i at det australske folk er ganske konservativt. Men enda viktigere er det at australiere flest er lei av politikk. Gjennom hele historien har australsk politikk vært preget av korrupsjon, intriger og rå maktutøvelse. Både statlige regjeringer, og fra 1901 også den føderale regjering, har vært sett på med mistro og skepsis – som regel med god grunn. Det er mange demokratiske spilleregler som er blitt brutt underveis. Sterke grupper har stått mot hverandre og kjempet i det politiske landskap på samme måte som de tidligere satte alle krefter inn på å vinne over naturkreftene. Politikere har vært nådeløse i å nedkjempe fellesskapets interesser til fordel for egne interesser og flinke til å bruke staten i partiets interesse. Det har alltid vært viktigere å vinne neste valg enn å vinne saker av nasjonal betydning. Whitlams regjering representerte et unntak. Partipolitikken har vært overordnet den nasjonale politikk, og politikken brukes til å maksimere konflikter. De som mener at

politikk er et middel til å løse konflikter, vil endre oppfatning om de kommer til Australia.

Et besøk i parlamentet under en debatt er som å gå på basar. Politikerne roper og avbryter hverandre med en bruk av ord som grenser til det insinuerende, spesielt når det er direkte sending på lokalradioen i deres eget valgdistrikt. Det er sjelden å høre en politiker være enig med noen fra et annet parti, eller komplimentere en fra den motsatte side med et bra innlegg eller idé. Tvert om gjelder det å sverte motstanderne offentlig, gjerne ved å trekke fram deres privatliv. Her følger pressen med glede opp.

Da er det kanskje heller ikke så rart at bare fire prosent av den voksne befolkning er medlemmer av et politisk parti. På den annen side er det hele nittifem prosent av velgerne som stemmer ved valgene. Det skyldes ikke så mye entusiasme som plikt til å avgi stemme. Om man likevel ikke har lyst til å delta, setter man et ekstra kryss på stemmeseddelen slik at den blir ugyldig. Det er det ganske mange som benytter seg av.

Konfliktene og de sterke konfrontasjoner forekommer ikke bare innen de politiske partier. Stilen er også overført til ulike interessegrupper, og det høres gjerne kampgny når for eksempel fagforeninger og næringslivets organisasjoner tørner sammen. Det går heller ikke helt stille for seg når to fagforeninger kommer opp å slåss eller en av de humanitære foreningene utfordrer den lokale kirkeforeningen. Kontrasten til den vennligheten man ellers finner hos australiere, er slående. Det virker som om konflikter trives best når de kommer opp på det organisatoriske plan og bort fra enkeltmennesket.

Konfliktene hevdes å ha rot i den mangel på konflikt Australia har hatt i forhold til omverdenen. Det har ikke vært krefter utenfra som har tvunget australierne til å samarbeide om et felles mål. Det har heller ikke eksistert indre fiender som skulle bekjempes. Bortsett fra de tidlige årene har det verken vært en dominerende overklasse, pest eller sult som har tvunget dem til å samarbeide. Tvert om har velstanden dalt nedover australier-

ne gjennom det meste av historien. De kan derfor tillate seg å la konfliktene blomstre, i håpet om at de fortsatt skal få lov til å nyte det gode liv i søndagslandet. Sies det.

Men statsminister Bob Hawke forteller australierne at de har levd over evne og nå er nødt til å spenne inn livreimen. For hundre år siden hadde Australia den høyeste inntekt pr. hode i hele verden. I dag må landet nøye seg med en femtende plass, og inflasjonen er blant de høyeste i industrialiserte land. Utenlandsgjelden har nådd astronomiske høyder, og den sterke australske dollar er ikke lenger så sterk. Nå får jeg nesten en tredjepart mer for mine norske kroner enn da jeg første gang kom nedover i 1980. Arbeidsledigheten er på nærmere åtte prosent for en generasjon som inntil for få år siden ikke visste hva arbeidsledighet var. Og velferdsstaten gir heller ikke den samme ryggdekning som før.

Området rundt Albany i det sørvestlige hjørnet kan være et eksempel på den type omstillingsproblemer produksjonslivet står overfor. Hovednæringen var lenge hvalfangsten og arbeidet ved den store hvalfangststasjonen som lå ute ved kysten. Etter hvert tok det til å minke med hval. Først forsvant de store artene, og etterpå de mindre. Greenpeace la press på hvalfangstnasjonene, og Australia var en av de siste til å gi seg og akseptere en fredning. Den siste hvalen kom inn til stasjonen i 1978. Fra hvalfangst gikk man over til fangst av tunfisk. Alle hvalbåtene gikk rett inn i den nye geskjeften, men i løpet av meget kort tid tok den også slutt. Depresjonen rullet innover lokal-samfunnet. Ved en kraftinnsats ble det bygd en utskipingshavn for korn, og produksjonen av hvete og bygg ble intensivert. Havnen var hypermoderne med svære siloer som kunne romme tonnevis med korn og med automatiske belter til å frakte kornet rett om bord på lasteskipene. Det kjedelige var bare at skipene aldri kom. Det flotte anlegget som ble åpnet for bare et par år siden, står nå og forfaller. Prisen på hvete var i mellomtiden falt så kraftig på verdensmarkedet, at det ikke lenger var penger å tjene, verken for bøndene i Albany eller i det øvrige

Australia. Minst en femtedel av den voksne befolkning som fremdeles bor i området rundt Albany, er arbeidsledige. Det foreløpig siste forsøk er å få i stand en «wood-chipping»-industri. Det er svære skoger og naturparker i denne delen av landet, og behovet for trespon til papir, kartong og sponplater synes å være stort. For å få til en lønnsom produksjon vil det være nødvendig å hogge ned skogen med store maskiner som legger landet øde bak seg. Striden står her mellom dem som ønsker nye arbeidsplasser og de som mener at en slik ødeleggelse er en for høy pris å betale.

Det som skjer i Albany viser også den mangel på koordinering som finner sted innen flere deler av produksjonslivet. Den sterke desentralisering har ført til at lokalsamfunnene blir overlatt til selv å løse problemene, og på de mindre steder finnes det verken ekspertise eller planleggingskapasitet nok til det nødvendige oversyn. Det doble byråkratiet med statlige og føderale institusjoner side om side gjør sitt til at beslutningsapparatet er tungvint og vanskelig kan mestre de utfordringene som et samfunn i hurtig endring står overfor. Det er heller ingen føderale ordninger som kan subsidiere hveteprisene i en vanskelig periode, slik som for eksempel i Det europeiske fellesmarked. Resultatet er konkurser på løpende bånd og manglende beredskap når hveteprisene igjen stiger.

Men ellers står det ikke så dårlig til med den australske økonomien. Det ser ut som om den nå er på vei opp av den kortvarige bølgedalen, og Australia har mange strenger å spille på. Nede i jorden ligger det tilstrekkelig med jernmalm for de neste par hundre år. Det vrirler av mineraler som er nødvendige for industrien, så som bauksitt, alumina, nikkell og kopper. Akkurat nå er prisene kanskje ikke helt på høyde med det de var, men de er stigende. Spørsmålet er bare om Australia vil ta seg råd til å vente. Både til lands og til sjøs hentes det opp olje som foreløpig dekker to tredjeparter av Australias eget behov, og det er nok av gass til storeksport. Det produseres mer enn tilstrekkelig av grønnsaker, korn, sukker, kjøtt og ull til eget

bruk. Og om sukkerprisene er helt på bunn nå, så er ullprisene igjen på vei oppover. Landet er ledende innen flere typer teknologi, som for eksempel bioteknologi og kommunikasjonsteknologi. Den australske gruvedrift, sukker- og risproduksjon er blant de mest effektive i verden, og det betyr at produktene kan konkurrere på verdensmarkedet. Det er faktisk blitt billigere å produsere ris i Australia enn i asiatiske land hvor arbeidskraften er så mye billigere. Også transporten er blitt gjennomrasjonalisert, slik at prisen på mange vareslag ikke øker vesentlig når de selges på den nordlige halvkule. Dessuten er det massevis av sol, frisk luft og plass, som kan kommersialiseres og selges til turister.

At flertallet av australierne selv har så stor sans for disse siste gleder, er kanskje den største bøygen for økonomien. Australierne vil jo så gjerne beholde det gode liv, både på arbeidsplassen og i fritiden, og har ikke lyst til å jobbe mer enn det de må. I økonomiske termer betyr det at produktiviteten må økes om Australia skal klare å holde følge med resten av verden og få orden på sin framtidige økonomi. Det er dette Bob Hawke prøver å overbevise aussiene om. I første omgang har han fått en avtale med fagforeningene om å holde seg i ro og ikke stille nye krav.

De tradisjonelle handelspartnere for Australia var England og Commonwealth-landene. Da England gikk inn i EF snudde det gamle moderland på mange måter ryggen til Australia og australsk økonomi. Slik ble det i alle fall opplevd på australsk hold, og salget av australske varer gikk kraftig ned. For Australia var det naturlig å vende seg til USA som landet hadde opparbeidet gode relasjoner til på andre områder. Men det gamle vennskapet strakk ikke til økonomiske avtaler. Det holdt helt på å briste da USA fremmet forslag om å subsidiere sine store hveteoverskudd slik at de kunne selges billigere til USSR og Kina, som var avtakere av den australske hveten. Hawke – i typisk australsk politikerstil – reiste tvil om USAs evner til å lede den vestlige verden, dersom en slik handel kom i stand.

Men for Australia, som også sto utenfor andre internasjonale handelsavtaler som Comecon og de markedsblokkene som var etablert innen afrikanske land og innen søramerikanske land, var situasjonen vanskelig. Den nærmeste handelspartner var Ny Zealand, men det er et relativt lite marked som produserer omtrent de samme varene som Australia.

I stedet har Australia beveget seg i retning Asia, Japan og Stillehavet. Japan er blitt en av de viktigste handelspartnerne. En av Australias største avtaler noensinne er salget av gass til Japan som vil gi Australia milliardinntekter i mange år framover. Et annet framstøt, som australiere flest ikke er glade for, er japanske ønsker om å bygge «retirement villages» i Australia slik at eldre japanere kan nyte sitt otium under en sol som ikke er forurenset av industrirøyk. Med seg skal de ha både leger og sykepleiere, og selvfølgelig kapital. De mange små øyriker i Stillehavet har tradisjonelt vært vestlig orienterte, og ser på Australia og Ny Zealand som gode naboer. Sammen har de skrevet under Roratonga-traktaten som forbyr sprengning av atombomber i hele det sørlige Stillehavet. Det er Bob Hawke som har tatt initiativet til avtalen. For venstresiden i Labor som ikke fikk til forbudet mot eksport av australsk uranum, betyr avtalen mye. For Hawke og hans regjering er det nok vel så viktig å sikre Australias fortsatte innflytelse i Stillehavsområdet, særlig på bakgrunn av nye opplysninger som er kommet fram om at det på havbunnen gjemmer seg rike forekomster av sjeldne mineraler som vil ha betydning for framtidens industri.

Den politiske utvikling siden 1901 kan sies å ha gått fra usikkerhet til pragmatisme. Under vekten av stadig nye immigranstrømmer har Australia strevet med å utvikle en egen identitet og stabile forhold. Nye sosiale institusjoner fikk ikke tid til å finne sin egen form, før de årvisse kull av immigranter stilte med nye krav og behov. Samtidig måtte landet tilpasse seg store endringer i internasjonal teknologi og de industrielle nyvinninger som også mer vel etablerte nasjoner fikk store problemer med å håndtere. Australia tilpasset seg ved å bli landet

med de kortsiktige løsninger, slik det ofte blir når avgjørelser må tas under stor grad av usikkerhet. Og i dag er det fortsatt vanskelig å få øye på mer langsiktige tendenser i så vel uten- som innenrikspolitikken. De mer langsiktige løsninger finner vi derimot innen den teknologi som Australia tok i bruk for å overvinne de store avstandene.

4. *De store avstanders tyranni* – og muligheter

Overskriften er ikke min. Den er hentet fra Geoffrey Blainey som i boken *The tyranny of distance* på en overbevisende måte argumenterer for at det ikke er mulig å forstå australsk historie uten å ta geografien i betraktning. De store avstandene har skapt sitt eget tyranni, både i forhold til omverdenen og innen selve kontinentet. Det var den store avstanden til Storbritannia som gjorde Australia egnet som straffekoloni. Det var også de store avstandene som var utslagsgivende for prisene på australske varer, og det var de samme avstandene som langt på vei førte til at landet ble liggende i en politisk bakevje. Å etablere kommunikasjon på langs og på tvers av det enorme kontinentet kostet mer enn fellesressursene kunne bære, og det var ikke mulig å bygge opp en nasjonal identitet mellom borgere som bodde på hver sin kant av landet, og hvor mange hadde et par tusen kilometer med ørken mellom seg.

Men de store avstander ga også muligheter som andre land ikke hadde. Britene greide ikke å fjernstyre kolonien, og den ble derfor nødt til å utvikle sin egen samfunnsform. Dette var uten tvil medvirkende til at det tidligere enn i de fleste europeiske land ble utviklet demokratiske styreformer. De nye kolonister var i mye større grad enn andre kolonister frigjort fra overklassen i moderlandet og fra de gamle tradisjoner, og kunne noenlunde uhindret gå i gang med å finne nye løsninger på gamle så vel som nye problemer.

En kilometer er ikke alltid en kilometer

Det australske kontinent dekker om lag 7.7 millioner kvadratkilometer. Forsøker man å seile rundt det, må man tilbakelegge trettisju tusen kilomeer før man igjen står ved utgangspunktet. Landet er 24 ganger større enn Norge, og det strekker seg over 32 breddegrader og 21 lengdegrader. Klimatisk varierer det fra den tempererte sone i sør til den tropiske i nord. Sytti prosent av landet er ørken eller halvørken, og bare langs kystene er jorden fruktbar. Det er mangel på vann på dette det tørreste av alle kontinenter. I gjennomsnitt kommer det ikke mer enn 465 millimeter nedbør i året. Det meste faller over regnskogene i det nordøstlige hjørnet hvor det kan komme opp til 2 meter regn om året, mens ørkenområdene er heldige om det faller så mye som 15 centimeter for året. År etter år med tørke er ikke et uvanlig fenomen, også ute ved kysten. Det er bare to store elver, Murray og Darling. De andre er små og løper rett ut i havet. Nesten hele det australske innland er flatt, i alle fall etter norsk målestokk. Men fra nord til sør i den østlige del løper fjellkjeden The Great Dividing Range som på sitt høyeste når opp til 2228 meter, men som ellers består av store platåer på noen få hundre meters høyde. Oppe i det nordvestlige hjørnet ligger Kimberley Mountains som er ville og forrevne og vanskelig å orientere seg i.

I dag går det et veinett på kryss og tvers gjennom landet som tilsammen er nesten en million kilometer langt og det er førtifem tusen kilometer med jernbanespor. Reisen med tog fra Melbourne til Perth tar tre dager, hvis ikke plutselige oversvømmelser eller sandstormer lager forsinkelser. Et fly klarer turen på under fire timer.

Nå kan avstandene regnes i kilometer. Det kunne man ikke før. For den som måtte ta seg fram til fots eller til hest kunne avstandene ikke måles i rette linjer. De ble målt etter hvor mange dager det tok til nærmeste vannhull, hvor store omveier det var nødvendig å ta når skogbrannene raste, hvor lenge man

måtte ligge i ly når de tropiske stormene feide inn over landet, eller etter hvor mange timer mennesker og dyr kunne klare å gå om dagen når temperaturen var over førti grader. Både tid og avstand fikk et helt annet innhold under slike forhold.

I 1820 var det billigere å sende en tønne med hvalolje med skip de mange tusen kilometer fra Sydney til London enn det det kostet å frakte den hundre kilometer inn i landet.

Koloniene var i det hele tatt vendt mot sjøen. Skipene til og fra moderlandet var navlestrengen til sivilisasjonen, og de første generasjoner av nybyggere levde sine liv i rytmen av hvilke skip som kom og gikk på havnen. Skipene brakte ikke bare med nødvendig proviant og nye ladninger med straffanger. De kom også med nyheter om hva som var skjedd av stort og smått siden sist, hadde med brev fra slektninger og venner, så vel som forordninger fra britiske myndigheter, avregninger for ull og hvalolje, og kanskje et og annet etterlengt familiemedlem. Hver gang et skip la inn til havnen fikk kolonistene følelsen av at de kanskje ikke var glemt likevel. De kjente hvert skip som kom, og veddet om hvor lang tid det hadde brukt på reisen nedover. Kapteinene satte sin ære i å seile så fort som mulig, og etter hvert som det ble penger å tjene på å korte ned tiden, ble nye og raskere typer seilskip satt inn på ruten.

Men det var først da gullrushet kom i 1850-årene at det ble virkelig fart over seilasene. Gullgravere fra hele Europa hadde det så travelt med å komme nedover at de gjerne betalte ekstra for å komme med de hurtigste skipene. Den tidligere så kjeterske forestilling om at jorden var rund, ble nå tatt fram igjen. I stedet for å seile fra havn til havn, la skipene dristig ut på det store hav og seilte mot Antarktis før de la kursen mot Melbourne. Jo tettere kursen ble lagt mot Sydpolen, jo fortere gikk reisen. Ruten ble kalt «den store sirkel» og det ble tegnet helt nye sjøkart som snudde opp ned på tilvante ideer. De nye 2000 tons clippers (fullriggere) seilte etter denne ruten, og var som våre dagers Concorde. Reisen kunne komme helt ned i hundre dager, om vinden var meget gunstig. Men det var også de som

hadde uflaks når Sørishavet slo seg vrang, og måtte tilbringe dobbelt så lang tid om bord. Den Australia-clipperen som i ettertid er blitt mest kjent, er vel Cutty Sark.

I 1852 kom den første dampbåten til Australia. Den brukte 81 dager på turen fra Liverpool til Melbourne. Folk betalte penger for å komme om bord og se på det nye vidunderet. Hun het Great Britain, og endte sine dager som kullskip under den første verdenskrig. I 1869 ble Suez-kanalen åpnet, men det fikk liten betydning for australiafarten. De dampskipene som kunne gå gjennom kanalen var for små til å kunne fortsette sørover. Så helt fram til første verdenskrig var det ruten ned om Sør-Afrika som var den raskeste. Da var turen blitt kortet ned til fem uker.

For den som ville inn i landet var det i tre kvart århundre ikke andre muligheter enn å gå til fots, reise til hest, med oksekjerre eller på kamelryggen. Oksene brukte lengst tid, men de kunne dra store lass og var økonomiske i bruk. Uten dem hadde det sannsynligvis tatt enda lengre tid før landet var blitt åpnet opp. Da kjøttproduksjonen kom i gang var fordelene med oksene også den at de selv kunne gå ned til kysten for å bli slaktet, før de i saltet tilstand kunne sendes nordover. Men kamelene ble likevel det viktigste transportmiddel innenlands. De kunne klare seg der hvor oksene og hestene måtte gi tapt. Kamelene gikk lenger uten vann, og tok gjerne til takke med de tornete buskene når det var slutt på annet og bedre fôr. Lenge etter at det ble anlagt jernbaner fortsatte kamelene transporten i områder hvor det var for kostbart å føre fram jernbanen. Men mange av dem rømte, og ute i ørkenen kommer man i dag ofte over store flokker av ville kameler.

I andre deler av verden ble landet først utforsket ved at oppdagerne seilte opp de store elvene. Det samme skjedde i Australia hvor guvernørene sendte ut ekspedisjoner for å følge de to elvene, Murray og Darling. Men elvene var kronglete og fløt gjennom svære sumpområder, så det tok mange år før de ble kartlagt. I 1853 gikk den første hjuldamperen opp Murray, og i årene som fulgte vokste det fram småbyer langs de to

elvene. Det var nytt, for til da hadde all bebyggelse ligget ute ved kysten. Men hjuldamperne var sesongavhengige og kunne bare komme fram fra juni til desember når det var rikelig med vann i elvene. Rett som det var strandet de midt i elven og ble liggende til året etter når det igjen kom regn. Det finnes historier om båter som lå opp til sju år og ventet på regnet. Men for sauedyrkerne var hjulbåtene et stort framskritt, fordi de ikke lenger måtte bruke oksekjerrer til å transportere ullen ned til utskipingshavnene ved kysten.

Den første jernbanen kom i 1854 og var bare fire kilometer lang. Etter en del innkjøringsvansker kom utbyggingen til å gå fort. Et kvart århundre senere var det allerede seks og et halvt tusen kilometer med skinner, hovedsakelig langs kysten. Jernbanene ble anlagt der hvor det var trafikk, og det var selvfølgelig langs kysten. Men det var kostbart å bygge jernbaner i et land med så enorme avstander og med bare én million innbyggere. Alt måtte importeres. Det fantes verken skinner, lokomotiv, vogner, kapital eller ekspertise i Australia. De første jernbanene gikk med underskudd, og de private investorene måtte selge dem til det offentlige. Det ble opptakten til myndighetenes innflytelse på dette området. Men det ble også begynnelsen til offentlig gjeld og til økte skatter som ble rettfærdiggjort med at jernbanene stimulerte til økonomisk vekst og ny bosetting. Det var likevel først og fremst de store byene som Sydney og Melbourne som profitterte på jernbanen. Alle varene skulle ned til havnene for utskipping, og de store havnebyene kunne både fastsette tollavgifter, priser på varene og taksten for å frakte dem det siste stykket ned til havnen. Det var en maktposisjon som ble utnyttet til fulle.

I 1881 var det jernbanelinjer helt opp til Queensland og ned til South Australia. Men verken passasjerer eller frakt kunne reise fra Townsville til Adelaide uten å skifte tog. Det var forskjellige selskaper som eide jernbanene, og sporviddene var dessverre også forskjellige. Selv de mest framsynte hadde fortsatt problemer med å se på det australske kontinent som et felles territorium.

Da det også ble funnet gull i Western Australia, fikk de nye diggerne det atskillig lettere enn de som tidligere hadde gravd i det sørøstlige Australia. I 1891 ble det lagt jernbane helt fra kysten og fram til Kalgoorlie, og diggerne kunne reise lettvtint med alt sitt tunge utstyr. Bare i løpet av det siste tiåret før århundreskiftet ble antall kilometer med jernbanelinjer mer enn fordoblet. Men det var først i 1917 at jernbanen i Western Australia ble heftet sammen med jernbanen i den østlige delen av landet. Før den tid tok det åtte dager med skip rundt kysten fra Cairns til Perth.

I 1865 begynte man å videreutbygge telegrafene som allerede knyttet noen av de største byene sammen. Tvers over landet ble det bygd små telegrafstasjoner. På hver eneste stasjon, gjennom hele bushen og i ørkenen, satt det en telegrafvokter som mottok informasjonen i kode og morset den videre til neste stasjon. Telegrafene ble det viktigste bindeleddet mellom byene og den spredte bosetning på det store kontinentet. Det var eneste måten å få fram en nyhet eller beskjed på i løpet av noen timer. Dersom da ikke forbindelsen ble brutt av et lynnedslag eller en urinnbygger som hadde bruk for litt ståltråd til en fiskekrok. Da det i 1872 ble lagt ned en undersjøisk telegrafkabel, ble det mulig å få inn nyheter direkte fra utlandet. Med ett var Australia ikke lenger henvist til nyheter som kunne være flere uker gamle. Australierne kunne til og med få vite hvilken kjole dronning Victoria hadde båret ved gallamiddagen bare noen timer etter at avisene var på gaten i London. Vel så viktig var det at australske forretningsmenn nå ble i stand til å reagere raskere på skiftende markeder og priser på produktene deres i Storbritannia, slik at de kunne innrette produksjon og transport på en mer forretningsmessig måte. Tidligere var de avhengige av mellommenn – nå ble de direkte aktører på det økonomiske marked.

Ved århundreskiftet var Australias handel med omverdenen ikke lenger begrenset til Storbritannia. I havnene lå det like ofte amerikanske, tyske, italienske, franske og norske skip som

britiske. Tømmer, kull og hvete ble fortsatt seilt med (norske) seilskip som godt kunne konkurrere med de mer kostbare dampskipene. Den viktigste nyvinningen for australsk eksport var de nye kjøleskipene. Kjøtt, smør og frukt kunne nå rekke fram til de europeiske markedene uten å bli ødelagt underveis. Det fikk stor økonomisk betydning. Produksjonen ble lagt om, og allerede i 1910 besto en niendedel av den australske eksport av frosne varer. Mange australiere ble utrolig rike som følge av den nye teknologien.

Også på andre områder gikk det kjapt. I 1909 kom den første bilen til landet. Året etter var det 5.000 biler, og tjue år senere var tallet steget til 600.000 person- og lastebiler. De store avstandene tok til å skrumpe inn.

Det er mer mellom himmel og jord

Enda raskere gikk det da flyene kom. Nå skulle de store avstandene virkelig overvinnes. Noen av de australske krigsdeltakere fra den første verdenskrig var blitt utdannet som flygere, og de ble ryggraden i den tidlige utviklingen av flytransporten. Med sine små en-motors fly stilte de seg til rådighet for alle slags oppdrag, for private så vel som for det offentlige. Til å begynne med fløy de bare inn post og forsyninger til outbacklandet, men etter hvert som flyene ble større og sikrere ble det også mulig å ta med passasjerer. Ikke bare fikk hver eneste småby sin egen flyplass, men gårdene inne i outback fikk også sine private flystriper. Det hendte at flyene fløy tom for bensin og måtte vente til kamelene rakk fram med nye forsyninger. I Queensland ble det startet et lite flyselskap som kalte seg Queensland and Northern Territory Aerial Services. Derav navnet Qantas. Den gang fløy det folk og utstyr inn til gruvene og til bushen. Nå er det et verdensomspennende flyselskap som eies av den australske stat. Så tidlig som i 1931 ble det

startet regulære flyvninger mellom Australia og Europa. Det tok «bare» ni til ti dager å fly fra Sydney til London. Flyene hadde enda ikke instrumenter som gjorde det mulig å fly om natten, så all flyging måtte foregå i dagslys og i god sikt. Passasjerene overnattet i luksushoteller i Basra, Cairo, Roma eller hvor det nå kunne være, og kost og losji var inkludert i billettprisen.

Under den annen verdenskrig ble det en pause i flygingen. Men australierne tok snart igjen det forsømte. Nye flyruter som førte til at hvert eneste lokalsamfunn med respekt for seg selv kom inn på rutenettet ble etablert, og australierne tok til å fly som intet annet folk verken før eller siden. Småfly ble brukt til å slippe ferske varer, aviser, post og medisin ned til isolerte outstations i bushen. Utstyr og reservedeler ble fløyet inn til gruvene, og geologene fløy landet rundt på leting etter nye mineraler. Fly ble brukt ved sprøyting av åker og eng, til å speide etter haier utenfor badestrendene, lete etter folk som var blitt borte i bushen og til å kaste ned fôr til krøtter som var isolert på grunn av plutselige oversvømmelser, for bare å nevne noe. Det syntes ikke å være noen begrensninger i flyenes anvendelsesmuligheter, bortsett fra kostnadene. Mye av aktiviteten ble subsidiert av myndighetene. All bensin og olje måtte importeres, og i 60-årene sto petroleumsprodukter for en tiendepart av den australske import. Men i dette landet som allerede syntes å ha alt, ble det endatil funnet olje.

Også utenriks flytrafikk blomstret. I midten av 60-årene hadde flyene fullstendig tatt over passasjerskipenes rolle, og i dag er det mye dyrere å reise med et av de fåtallige skip til Europa enn det er å fly. Det er lenge siden immigrantene kom med båt. Og de trenger ikke bare å fly med Qantas. Alle større internasjonale flyselskaper flyr også på Australia.

Men den aller mest spennende og utfordrende del av den australske flyhistorie er den flygende legetjenesten, Royal Flying Doctor Service of Australia. I 1912 var det i outback-samfunnet i Western Australia bare én lege til å dekke et

område på 150.000 kvadratkilometer. Det tilsvarer omtrent halve Norge. I Northern Territory var det enda verre. Selv om områdene var tynt befolket, så betød det i praksis at outback var nesten uten legehjelp fordi legen brukte mer tid til å reise enn på å behandle folk. John Flynn, som var utdannet misjonær, men like opptatt av den legemlige som av den åndelige tilstand til de isolerte menneskene i bushen, så de muligheter som den nye teknologien ga. Det begynte med ett fly, en lege og en pilot. Det meste av outback-landet var enda ikke kartlagt, og på turene inn i bushen måtte piloten bruke hjulspor, klynger av trær eller et gjerde som landemerker for å ta seg fram. Slik er det fortsatt i deler av dette store landet. De første årene reiste legen fra sted til sted når telegrafene kalte, men bare en liten del av befolkningen bodde i nærheten av telegrafene. For å kunne nå fram i tide var det derfor nødvendig å utvikle et to-veis radiosamband som var lett å betjene og så billig at det kunne installeres på de mange outstations, gårder, gruver, politistasjoner, misjonssteder og andre steder hvor folk bodde og arbeidet. I tillegg måtte sambandet ha en rekkevidde på minst fem hundre kilometer. Løsningen ble en kombinert radiosender og -mottaker som opererte med morsesignaler og fikk strøm fra en pedaldrevet generator. Den flygende legetjenesten kunne nå kalles opp direkte. Den ble utrolig populær, og det ble fort nødvendig å utvide kapasiteten. Nye flytyper og nytt navigasjonsutstyr ble tatt i bruk, og de første morseradioer ble erstattet av lydradioer. I dag omfatter den flygende legetjeneste 32 fly som foretar omkring 6.500 turer, som kan føre mer enn 5 millioner kilometer i loggen og som transporterer om lag 9.000 pasienter om året. Det er 2.600 utestasjoner knyttet til radiosambandet. Mange konsultasjoner foregår over radio. På hver av utestasjonene er det et skrin med mer enn hundre forskjellige medisiner og to oversiktsplansjer over menneskekroppen, sett forfra og bakfra. Det bidrar til at symptomer kan beskrives mer presist. I løpet av samtalen vil legen være i stand til å vurdere om pasienten bør hentes inn til sykehuset eller kan greie seg

med de medisiner som er for hånden. Radioen er åpen, slik at alle i nabolaget kan høre alt. Holdningen til taushetsplikt må nødvendigvis bli en annen enn den vi er vant med. Selv sier australierne at den åpne radioen skaper et åpnere samfunn og gjør det lettere for naboer å tre støttende til under sykdom.

En annen ordning er en mobil klinikk hvor legene flyr inn i outback og tilbyr vanlige konsultasjoner. For en pasient kan det bety at reisen til en konsultasjon bare blir hundre kilometer i stedet for de kanskje fem hundre kilometer til nærmeste lege. På klinikken kan det også være tannlege og spesiallege til stede. I alt foretar den flygende legetjenesten 90.000 konsultasjoner om året.

Radiosambandet brukes ikke bare til å påkalle den flygende legetjenesten. Barna på utestasjonene kan de første skoleårene få sin undervisning gjennom korrespondansekurs, slik at de ikke trenger å reise hjemmefra for å gå på skole. Gjennom den åpne radio deltar de i undervisningen sammen med andre barn og en lærer. Fysisk kan de være hundrevis av kilometer fra hverandre, men hver dag tilbringer de likevel tre til fire timer sammen i sitt immaterielle klasserom.

Radiosambandet brukes også til en «galah» hver dag. En galah er en papegøye med store talegaver. Under galahen åpnes sambandet opp slik at naboer kan få seg en prat og kose seg sammen på tvers av avstandene.

En av de første gangene jeg kom til en outstation, en gård hvor det var et par hundre kilometer til nærmeste nabo, forundret jeg meg over et telefonapparat som sto i et hjørne. Jeg tenkte meg at det bare var til pynt, for ikke siden Adelaide hadde jeg sett en telefonledning. Verten lo og foreslo at vi skulle ringe til Norge. I løpet av noen få sekunder ringte telefonen hjemme i Bergen, båret først av radiobølger til Sydney, og derfra via satellitt rundt halve jorden. Litt ekko var det jo i samtalen, men ikke verre enn det værforholdene også kan finne på å lage andre steder når samtalen først må opp i himmelrommet og så ned igjen.

Det siste nye er kortbølgetelefoner som drives av solcelle-energi. Og akkurat sol burde det jo være nok av. Planen er å bygge et nett av telefonbokser ute i bushen. Det vil øke både sikkerheten og gleden ved å bo i outback-landet, men det blir slutt på at naboene kan lytte eller få seg en galah.

Høyt oppe på himmelen vandrer det satellitter i alle størrelser og fasonger. Aussat sender fjernsynsbilder fra det nasjonale TV-selskapet ABC (Australian Broadcasting Corporation) inn i stuene både til de 300.000 menneskene i bushen som fortsatt lever utenfor de vanlige kommunikasjonskanaler, og til resten av befolkningen. Satellitten Giotto var den som kom nærmest Halleys komet og som kunne sende en serie av bilder ned til de australske romforskerne på bakken. Lyttestasjoner for både militære og vitenskapelige formål strekker sine store ører fra kyst til kyst. Forsvaret bygger på høyteknologi, og ikke på verneplikt. Det ville ikke i noe fall være nok soldater til å forsvare den lange kystlinjen. Det er ikke tilfeldig at forsvarets forskningssenter er den nest største forskningsorganisasjon i Australia, med fem og et halvt tusen ansatte.

Nye oppfinnelser innen kommunikasjon som for eksempel videotex og telememo er blitt introdusert på løpende bånd, og tidligere enn i de fleste andre land. Av alle OECD-landene er det Australia som bruker mest penger til teletjenester per innbygger. Militæret og Telecom, den australske versjon av Televerket, kjøper kommunikasjonsteknologi fra blant annet USA, Japan, Sverige – og Kongsberg.

Kaniner og kaktus

Bare ti prosent av den australske jorden er dyrket. På grunn av vannmangel, dårlig jord og vanskelig atkomst kan resten ikke brukes eller brukes bare til lettere beite. De eneste som virkelig trives i bushen synes å være kaniner og kaktus. I alle år har det pågått en intens kamp mellom kvegfarmere, kaniner og kaktus

om retten til jorden. Det var de mange mot de få, og det gikk ofte på livet løs for begge parter.

Historien om de australske kaniner er vel kjent. Den kan likevel godt fortelles en gang til, fordi den sier mye om hvilke midler som må til når man må kjempe på store områder og mot store avstander for å overleve. Kaninene ble i sin tid tatt inn i landet av en mann som ville leke godseier i britisk stil og ville invitere sine venner på jakt. Det var selvfølgelig kenguruer nok å jakte på, men det var liksom så alminnelig. I stedet importerte han fasaner, raphøns og kaniner. De siste trivdes over all måte bra. De formerte seg og veltet bokstavelig talt ut over landet. Der var ingen rovdyr til å stoppe dem bortsett fra dingoen, den australske villhunden. Alt som var av spirer og nye blader ble gnagd ned til grunnen. Der hvor kaninene hadde herjet, kunne verken kveg eller andre planteetende dyr overleve. De stakkars kvegfarmerne gjorde alt de kunne for å forsvare seg. Det ble lagt ut gift, satt snarer og gitt skuddpremie for kanindusinet. Myndighetene bygget kaningjerder som var hundrevis av kilometer lange og strakte seg fra stat til stat. Like lite hjalp det. Kaninene kunne få opp til 25 unger i året når forholdene var gunstige – og det var de jo åpenbart. I kaninenes kjølvann fulgte en bråte med konkurser hos bønder som ikke lenger fikk fôr til sauer og kyr. De økonomiske konsekvensene var så store at CSIRO (Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation) fikk i oppdrag å finne en løsning. I 1942 kom forskerne over et virus som var dødelig bare for kaniner, og som spredte seg ved hjelp av mygg. Gjennom mange og lange eksperimenter ble viruset kontrollert og testet før det omsider ble tatt i bruk. Det viste seg å være uhyre effektivt. De første par tiår døde millioner av kaniner, og det var ikke mulig å konstatere noen bivirkninger. Nå ser det dessverre ut for at kaninene holder på å bli motstandsdyktige mot viruset, for bestanden begynner å ta seg opp igjen. CSIRO er allerede satt på oppgaven med å finne en ny kur.

Historien om bekjempelsen av Prickly Pear-kaktusen er et

annet eksempel på hvordan biologisk kontroll kan brukes over store områder. Det er en kaktus som opprinnelig ikke hørte til i Australia, men som man mener kom inn i landet omkring 1839, kanskje som frø om bord på et skip. Også den stortrivdes i bushen. Ved århundreskiftet hadde den spredt seg så sterkt at 4 millioner hektar land var dekket med de store stikkende plantene som kunne bli opp til fem meter høye. I den langvarige tørkeperioden som begynte i 1902 fikk kaktusplantene ideelle vekstvilkår. Et kvart århundre senere var så mye som 26 millioner hektar land dekket av den hardføre kaktusen. Den presset seg fram overalt og tok over beiteområder og hager. Det fortelles om hele landsbyer som ble overgrodd. Bøndene måtte gi tapt og la seg slå konkurs. CSIRO lette verden rundt etter et middel mot det stikkende uhyret, og i 1925 fant man en åme i Argentina som hadde spesialisert seg på akkurat denne typen kaktus. Etter å ha eksperimentert lenge med *cactoblastis*-åmene, som de het, ble de tatt inn til Australia hvor de fikk lov til å formere seg i tusenvis, før de ble sluppet ut i det fri. Åmene borer seg ned i kaktusen for å legge eggene sine, og etter hvert blir planten så gjennomhullet at den segner om og visner. De følgende år ble det satt ut flere millioner egg, og resultatet overgikk alle forventninger. Overalt la kaktusene seg over ende. Etter sju år kunne bøndene igjen dyrke det meste av jorden og overslag viste at så mye som ti millioner hektar var blitt befridd. I takknemlighet reiste bønder i Queensland en minnehall som de kalte *Cactoblastis*.

Med sin «dung beetle», som vel er en slags tordivel, slo CSIRO to fluer i ett smekk. Bøndene klaget over at ku- og sauemøkk ble liggende igjen på beiteområdene og kvalte nye vekster. Landbrukseksperter regnet ut at så mye som ti prosent av den brukbare jorden ble ødelagt i året når gjødselen ikke forsvant ned i jorden, og det er mye i et land som har lite nyttejord fra før. Og alle klaget over fluene som om sommeren kan være en pest og en plage. Ved CSIRO fant man at fluene først og fremst ynglet i møkken, og at de ville dø om man tok

fra dem deres naturlige tilholdssted. I 1967 fant man i Afrika og Asia fram til en tordivel som levde i møkken og brøt den ned ved simpelthen å begrave den. Nok en gang måtte man til med langvarige eksperimenter for å sikre seg mot mulige bivirkninger ved å innføre et nytt fremmedelement i den australske fauna. Først i 1972 var CSIRO klar til å slippe løs de første hundre tusen tordivler. Det gikk glimrende. De gjorde akkurat det de skulle, og ikke noe mer. Flueplagen ble atskillig mindre, og bøndene fikk tilbake sin kostbare jord.

Øst og vest er ikke sør og nord

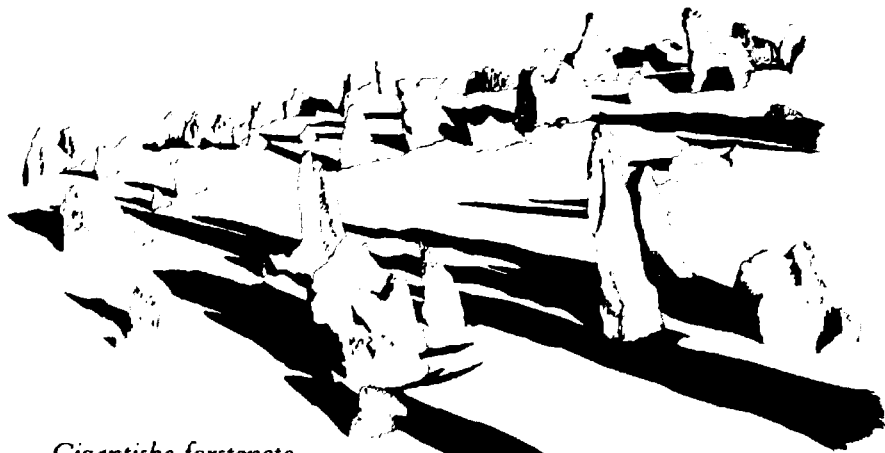
Men det skal mer enn biologiske og teknologiske nyvinninger til for å få et land som er så stort og variert til å henge sammen. Folk lever under svært forskjellige forhold og har sine lojaliteter knyttet til så ulike deler av landet at det skal mye til for å samle dem under en felles fane.

Innbyggerne i Western Australia har for eksempel vanskelig for å forstå hvordan den føderale regjering i Canberra, mer enn tre tusen kilometer borte, kan ta avgjørelser på deres vegne. Ifølge vest-australierne har de fleste av regjeringens medlemmer aldri vært oppe i Hamersley-fjellene og sett hvordan gigantiske maskiner skreller bort overflaten og løfter fram kull og mineraler, og de har ikke på nært hold fulgt utviklingen som har gjort Port Hedland til en av landets viktigste havner. Men likevel vurderer regjeringen å gi urbefolkningen utvidete landrettigheter. Befolkningen i Western Australia, som i utstrekning er like stort som hele Vest-Europa, men bare har halvannen million innbyggere, truer rett som det er med at de vil gå ut av føderasjonen og opprette sin egen stat. Selv om trusselen neppe er reell, så understreker den likevel den store avstanden mellom vest og øst. Noen av verdens rikeste naturressurser ligger i Western Australia, og når de svære vanningsprosjektene som er på gang blir ferdige, vil staten bli det australske kornkammer.

Western Australia er ikke særlig lysten på å dele alle disse herlighetene med andre, og presser stadig på for å få overført mer makt til delstatene på bekostning av den føderale regjering.

Mistroen til de føderale myndigheter deler de blant annet med Queensland. Det er solstaten med de gylne strender, staten for turister og pensjonister. Her hersker Sir Joh, den dansk-fødte statsminister. Han er gang på gang valgt på programmer om mindre makt til Canberra, lavere skatter, mindre sosialhjelp, redusert innflytelse for fagforeningene – og flere føderale penger til Queensland. Også Queensland er en av de rike statene som er på vei til å bli enda rikere. Under jorden er det fullt av verdifulle mineraler og over jorden dyrkes alle de eksotiske frukter man kan tenke seg, sukker og ris, m.m. Produktene veier tungt i den australske eksport. Queensland er kjent for sine konservative holdninger, selv om det der som andre steder finnes store variasjoner. Når Sir Joh Bjelke-Petersen setter fram forslag om tiltak for å kontrollere om kvinner har fått utført abort, stopper langhårete på grensen, eller vil kriminalisere homoseksualitet, kan han gjerne ha ryggdekning på hjemmebane hos de tredve prosent av befolkningen som stemmer på ham. Men på bortebane blir han dømt nord og ned. Queensland blir liksom ikke tatt helt alvorlig når representantene fra New South Wales, Victoria og South Australia setter seg ned og diskuterer politikk. New South Wales og Victoria er preget av interessene til de to storbyene, Sydney og Melbourne, som har nesten tre og en halv millioner innbyggere. Det er mer enn hele Queensland som har to og en halv millioner innbyggere – på et område som er fem ganger større enn Norge. Tasmania blir den litt fattige fetter fra landet i denne sammenheng. Selve Melbourne dekker et så stort område at når en unggutt møter en jente, spør han alltid først hvor hun bor før han forelsker seg. Ellers kan det bli for langt å følge henne hjem.

Inn i dette bildet av ulike holdninger veves mønstrene etter den langvarige britiske innflytelsen, den noe kortere, men

*Gigantiske forstenete
trerøtter, ca. 30.000 år gamle,
i Nambung National Park, Western Australia.*

sterke amerikanske påvirkningen, og ringvirkningene etter de mange immigrantgruppene med ulik etnisk bakgrunn. Når Australia har valgt å gjøre pluralismen til en politisk dyd, så er det vel så mye en dyd av nødvendighet (kapittel 7). Det er ingen politiker hittil som har maktet å få gjennomslag for en felles visjon for hele folket. Det er også smått med nasjonale symboler. Det har vært gjort forsøk på å få til en felles nasjonalsang, men australiere flest fortsetter å synge A-waltzing Matilda. I en konkurranse om utkast til nytt flagg kom det inn ikke mindre enn 25.000 forslag. Gruppen som jobber videre med prosjektet har fått beskjed om å bevege seg med forsiktighet i dette «sensitive» område. Veteranenes organisasjoner erklærte tidlig at fargene fortsatt måtte være rødt, hvitt og blått for det var blitt del av den australske identitet. Fra andre hold ble det sagt at Australia trenger en ny og selvstendig identitet og at grønt, hvitt og gull var de rette farger.

For den som kommer utenfra er det nettopp de mange variasjonene i kulturen og de mulighetene pluralismen skaper i dette store landet, som virker så fascinerende. Men jeg ville nødig være den som skulle stå for politikken og ha ansvaret for å samle de mange tråder fra nær og fjern til en større helhet og en australsk identitet.

5. Et kapittel bare for kvinner

Om kvelden satt vi ved leirbålet og lyttet til Peters «yarning». Natten var akkurat så fløyelsbløt og varm som det står om i romanene, og over oss lyste Sydkorset og Melkeveien uten forurensningens grålige slør. Vi befant oss midt i det australske indre, og kanskje et par hundre kilometer fra nærmeste bosetting. På turen dit hadde vi kjørt noen dager og ikke møtt flere mennesker enn at de kunne få plass på en kvadratmeter. Veier fantes ikke, og Peter kjørte det 4-hjulsdrevne kjøretøyet som var vårt faste holdepunkt i bushen. Alt måtte vi ha med oss inn i dette store intet, fra mat og vann til bensin og reservedeler. Peter var inkarnasjonen av den moderne bushman. Han sprang opp i føreriset på samme måte som man springer opp i salen på en hest, og drev bilen sin ned gjennom uttørkede elveleier og opp over fjellpass som om den var en fyrig ganger. Når vi andre satt med kart og kompass fant han fram etter landemerker som var usynlige for oss. Der hvor vi bare så sand og atter sand, pekte han på dyrespor og blodstillende planter. Om han ikke var Crocodile Dundee, så var han i alle fall født og oppvokst i bushen, og en av de unge som var stolt over å føre bushmantradisjonen videre.

Yarning er å fortelle historier. Det er en tradisjon som oppsto før folk kunne lese og bøker ble folkeeie. Når kveldene ble lange i bushen fordrev man tiden med yarning. Temaene varierte, men var gjerne dramatiske beretninger om hvordan folk i

bushen hadde klart en vanskelig situasjon eller hadde gjort myndighetene et pek. Typisk for en god historie var at den beveget seg inn i grenselandet mellom sant og usant på en så utspekulert måte at det var vanskelig for tilhørerne å vite når fortelleren gikk over grensen. Da Peter fortalte sin historie, begikk jeg mitt livs «gaffe». Vi satt alle og lyttet, men på et visst tidspunkt da historien ble så altfor usannsynlig, lente jeg meg over mot ham og sa noe om at nå gikk han over streken. Peter stivnet til, og stemningen ble brutt. Det ble ikke mer yarning den kvelden. Jeg var lei meg, og ba om unnskyldning for at jeg hadde brutt inn. Nei, det var lov, forsikret de andre. Det som ikke hadde vært lov var å legge hånden på Peters bare lår.

Senere ble jeg gode venner med Peter og hans «mate» Greg. Det var før jeg hadde hørt om mateship, så jeg spurte Greg hva han gjorde som mate for Peter. Vi hjelper hverandre, svarte Greg, for eksempel med å skifte hjul. Vi går også på pub sammen, og så deler vi jenter. Men Peter pleier å få dem først.

Jeg går ut fra at historiene ikke er typiske. Så la meg fortelle en annen historie som heller ikke er typisk.

Jeg var tilskuer til feiringen av en 21-års fødselsdag på en fornem restaurant i South Australia. Den unge pikens foreldre hadde fløyet inn noen og tjue unge gjester til den store begivenheten og alle satt nå benket rundt et vakkert pyntet bord. Hver av guttene hadde en pike til bords, slik det sømmer seg i pene selskap. Men allerede ved desserten satt alle guttene ved den ene enden av bordet, mens jentene var igjen oppe ved den andre enden. Da orkesteret spilte opp til dans begynte pikene å trippe i de lange kjolene. Men guttene gjorde ikke mine til å by opp. De pratet hyggelig og lavmælt seg imellom. Pikene stakk hodene sammen og diskuterte strategi. Deretter gikk de i samlet tropp ned og bød opp. Guttene smilte og ble med ut på dansegulvet. Etter en to-tre danser avleverte de pikene ved den øverste bordenden og gikk tilbake til sin egen ende av bordet. Slik fortsatte det utover kvelden. Jentene tok gang på gang initiativet, guttene fulgte vennlig med – og seg så tilbake til sin

mannlige verden. Omkring midnatt sto fødselsdagsbarnet og hennes venninner og gråt på dametoiletet.

Mateship er uttrykk for et mannlig fellesskap som noen og enhver gjerne kan misunne australske menn. Det har tradisjoner helt tilbake til straffekolonien og de tidlige dager i bushen. Mellom menn som jobbet sammen i måneds- og årevis under harde vilkår oppsto det en tilhørighet som ble selve livsnerven i overlevelsen. Alle sosiale bånd ble revet over da fangeskipene la ut fra den britiske kysten, og et meningsfullt liv kunne bare oppstå i et nytt fellesskap. Under fangevokternes brutalitet vokste det blant de undertrykte fram et behov for å ta vare på hverandre og å hjelpe hverandre med de midler som sto til rådighet. Sies det. Andre vil derimot hevde at de fleste mennene degenererte under volden og urettferdigheten, og at de heller druknet sin ulykke i rom enn å legge kimen til mateship. Den moderne australier foretrekker å knytte mateship til de mer romantiske bush-mytene. Mennene i bushen var som regel to eller flere sammen av hensyn til sikkerheten. En forstuet fot kunne dømme til døden den mann som var alene, når vann og proviant slapp opp. To par øyne så bedre enn ett når sandstormene hadde visket ut alle landemerker, eller når kjølige innsjøer reiste seg som lokkende hildringer i den skimrende heten. Og ensomheten, den store fortærende ensomheten, kunne lindres om man var flere i følge. Men en mate kunne ikke være hvem som helst. Det måtte være en mann det var mulig å stole på i gode som i onde dager. Det er skrevet historier og dikt om mateship som overgår de mest romantiske beskrivelser av forholdet mellom to mennesker. De som var mates delte alt og var villige til å ofre seg for hverandre om det ble nødvendig. Et mateship kunne vare hele livet, og lojaliteten til en mate var større enn lojaliteten til familien. Nærheten tilsa seksuelle undertoner, men normene for atferd var slik at det ikke skulle oppstå mistanke om homoseksualitet. Det var ikke tillatt å gi uttrykk for ømhet eller følelser, og man unngikk å røre ved hverandre. Hudkontakt fikk man ved å spille med muskler i

slåsskamper på lissom og ved å klaske hverandre på ryggen i hjertelighet. I bushen sto de maskuline verdier i sentrum, og det var de som bidro til at man overlevde.

Den som skrev aller varmest om mateship var Henry Lawson, den australske nasjonaldikter med norsk far (kapittel 8). Han fortalte om fellesskapet blant gullgravere fra annen halvdel av det 19. århundre og om hvordan vennskapet utviklet seg blant de som befant seg på livets skyggeside. Mateship var arbeidsfellesskap og interessefellesskap. Men det var også å drikke sammen, om nødvendig å begå kriminelle handlinger sammen, og i hvert fall gjøre ting *mot* myndighetene sammen. Det var blant gullgraverne og deres mates de politiske opprørene oppsto, som siden førte til økt demokratisering. Og Lawson skrev at det sterke mannlige fellesskap var den moralske rygg-rad for det nye Australia.

Kanskje var det så. Sikkert er det i alle fall at maskuline verdier og mateship kom til å dominere det australske samfunn.

Den australske historien ble en historie om menn. Det var ikke bare de som kom først, men også de som beseiret naturen, tok i bruk ny teknologi, deltok i krig og politikk, bygde hus og skapte arbeidsplasser, og som la det økonomiske grunnlaget for våre dagers velstand. Hærskarene av gratisarbeidende kvinner i hjemmene nevnes ikke. Det var ikke noe historisk over å vaske tøy og å dyrke grønnsaker når elvene var tørket ut, beskytte unger og mat når sandstormene raste, og å greie fødsler og sykdom uten hjelp. Det var mennene som sto i sentrum.

Slik har det vært – og er det – selvfølgelig også i andre land. Likevel er det annerledes i Australia. Jeg tror det har å gjøre med mateship-begrepet og den tidlige historie som fortsatt preger væremåten.

Australia er stadig mennenes kontinent. For den som kommer utenfra oppleves det som om samfunnet er gjennomsyret av en mannlig kultur. Både arbeidsliv og fritid dreier seg rundt mennene, og det er deres interesser og problemstillinger som dominerer. Men australske menn er ikke spesielt opptatt av å

understreke sin maskulinitet, og deres atferd er ikke preget av aggresjon eller vold. I bushen var det i sin tid ikke tradisjon for at skyteren satt løst, slik det var hos den amerikanske cowboy. De australske menn er både vennlige og høflige, men er så trygge i all sin sjåvinisme at de ikke helt skjønner hva kvinnene mener når de føler seg satt utenfor. Kjønnssrolledebatten står ikke på dagsorden, og mennene ville sannsynligvis ikke se det som relevant om den ble brakt opp.

Mateship finner vi i fagforeninger og på arbeidsplasser av alle slag. Det er ikke en kultur som i utgangspunktet tar sikte på å utelukke kvinner, men som indirekte likevel virker slik. Menn liker seg så mye bedre sammen med menn, så de velger sine tillitsvalgte blant menn, i kantinen setter de seg sammen med menn og det de snakker om hører stort sett hjemme i den mannlige verden. Ved stillingsopptrykk teller mannlige kvalifikasjoner mer enn yrkeskvalifikasjoner. Det er ingen som gjør store opphevelser om kvinner får lavere lønn for samme arbeid enn deres mannlige kolleger. Resultatet er da også at kvinner i snitt bare får to tredeler av den lønn mennene får, og at menn dominerer i arbeidslivet og innen alle høyere maktposisjoner, både i de private organisasjoner og i det offentlige. Kvinnene får også mindre uttelling i form av velferdsgoder. Heller ikke dette bildet er så svært annerledes enn det vi finner i andre land, enda om Norge ligger adskillig bedre an enn mange andre.

Den største forskjellen er at i Australia fortsetter mateship-tradisjonen også etter arbeidstiden og langt inn i fritiden. For også den er organisert rundt de mannlige aktiviteter som sport og hyppige besøk på puben. Etter arbeidstid er det ikke uvanlig at mennene forlenger samværet med sine mannlige kolleger på puben, og fredag ettermiddag er det i alle fall helt sikkert at det er der man finner dem. Her nyter de en øl eller to, eller flere som de veksler om å betale. Samtalen dreier seg stort sett om sport, tips fra veddeløpsbanen, siste nytt i avisen og Sheilas – kvinnfolk – om jeg skal tro mine informanter rett. Emnene varierer med klassebakgrunn, men politikk og religion er tabu

fordi det er følelsesmessige temaer som kan ødelegge fellesskapet. Forretningsmenn bruker også pubene til å ordne opp i avtaler og få sortert ut dagens problemer. Før i tiden var pubene bare for menn. Kvinnene hadde en ladies lounge ved siden av hvor de kunne få servering. Men det var hos mennene det var liv og røre. Der gikk praten og man spilte biljard og dart. Da feministene mobiliserte i 60-årene var deres første mål å bryte ned mennenes monopol på puben. Ikke fordi de ikke kunne få en drink inne i sin egen lounge, men fordi de ønsket å få del i det fellesskap som mennene hadde. Det fikk de selvfølgelig ikke, selv om de ble sluppet innenfor dørene.

I helgene og de fine kveldene forsvinner mennene ut til de sportslige gleder, enten som tilskuere eller som aktive. Hesteveddeløp foregår overalt og det er de som reiser fra stat til stat for å få det hele med seg. Fotball og cricket spilles i turneringer som aldri synes å ta slutt, og mange er de menn som synes de blir snytt for en vesentlig del av livet om de ikke får fulgt med i slagets gang, i det minste på fjernsyn. Jeg har vært i selskap hvor mennene i skjønn forening satte seg ned foran fjernsynet og med iver diskuterte spilllets finesser i den halvannen time det sto på. Imens ble vertinnens mat heller lunken. Innslaget av kvinnelige tilskuere på stadion er begrenset, spesielt i alderen over tjue år. Også båt- og surfelivet er mannsdominert, men her kan kvinner og barn i alle fall leve det gode liv på stranden. Innen andre sportsgrener er det på samme vis en tendens til segregering fordi menn og kvinner konkurrerer i hver sine klasser. Når man samtidig vet hvor stor del av fritiden som brukes til sportslige utfoldelser, er det ikke vanskelig å se at kvinnene tilbringer uforholdsmessig mye tid i hjemmet alene med barna.

De mannlige heltene er også av en annen type enn dem vi er vant til. Den mest berømte av dem alle er Ned Kelly, en notorisk landeveistrøver som ble hengt i 1880. Han, brødrene hans og deres mates levde av å stjele hester og lage sprit, en relativt aktverdig business blant fattigfolk. Etterhvert utvidet

Australian Rules Fotball gir anledning til å spille med musklene.

han aktivitetene sine med overfall og bankran, og da politiet kom på sporet av han strøk det dessverre noen politimenn med på kjøpet. Ned Kelly var ingen Robin Hood som stjal fra de rike og ga til de fattige. Han var bare en utrolig dyktig bushman som var trofast mot sine mates, flink til å ri, visste hvordan man skulle overleve i bushen, og som hadde en fargerik oppfinnsomhet når det gjaldt å lure de forhatte myndigheter. Ikke i noen annen kultur ville han ha fått heltestatus, blitt malt av Sidney Nolan og hengt, for annen gang, nå i Nasjonalgalleriet.

Patetisk er det også å tenke på «heltene» fra Gallipoli, de tusener av døde fra 1915 som stadig feires på Anzac Day. De ble symbolet for samhold og mateship, for krigen er der hvor mateship blir satt på prøve. Jeg har møtt unge kvinner som velger å kle seg i svart når alle andre møter i strålende uniformer og festtøy.

Inn i rekken av helter (det er dessverre smått med heltinner) har i de senere årene kommet sports-, film- og popstjerner. Politikerne glimrer med sitt fravær, og det er få fra de intellektuelle kretser.

Senest ut er Crocodile Dundee fra den praktfulle filmen med samme navn. Han er den snille versjonen av Ned Kelly, og levendegjøringen av bushmyten om de høyreiste, nonchalante, myk-tøffe menn som klarte de vanskeligste oppgaver på en sjarmerende og liketil måte. Han tar innersvingen på New York uten å ty til mer vold enn et slagsmål med nevene kan ordne, og deler like sjenerøst med sine nye amerikanske venner som med urinnbyggerne. Han ble alle mødres og døtres drøm, mens de australske menn var noe mer forbeholdne overfor filmen. De følte seg lettere overkjørt, som en av mine venner sa. Selv nikket jeg gjenkjennende til bildene fra puben i Northern Territory, for stemningen liknet litt på den jeg hadde opplevd på en pub i samme område noen få år tidligere, der mennene gjorde seg til for den eneste kvinne på miles omkrets og drev med alle de maskuline ablegøyer de kunne komme på.

De australske menn er fortsatt like flinke til å drikke og til å

ri som Crocodile Dundee. Men hesten er byttet ut med bilen. Deres inntak av alkohol er enormt, for å si det mildt. Det er lang tradisjon for å drikke sterkt og tett, og også det har med mandighet å gjøre. Men samtidig er det tradisjon å oppføre seg skikkelig selv om man er beruset. På et ordentlig mannfolk skal det ikke merkes at han har drukket for mye. I gjennomsnitt går det ned 117 liter øl pr. person pr. år (til sammenlikning drikkes det bare 101 liter melk), 20 liter vin og 1 liter ren sprit. Det er voksne tall når man vet at både småbarn og oldinger er med i beregningsgrunnlaget. Det er en forherligelse av og rundt drikkingen som minner om min studentertid, og det synges drikkeviser til ølets pris som går Bellman en høy gang. I varmen trengs det mye væske, og iskaldt øl med en alkoholprosent på tre og en halv regnes som en menneskerett. Myndighetene har fått innført øl med lavere alkoholprosent, men det selger dårlig. En eldre mann fortalte meg hvordan han i sin tid testet sin datters friere for «manndom» ved å skjenke dem fulle av whisky. De som gikk under bordet før han selv, fikk ikke lenger adgang til huset og datteren. Han var svært så fornøyd med den svigersønnen han omsider hadde fått, og hadde tilbrakt mange gode timer med ham på puben. Trass i en ganske liberal alkoholpolitikk er det ikke tillatt å selge vin og sterkere varer på de fleste restaurantene, og øl selges bare på pubene. I stedet praktiseres et system med B.y.o.: bring your own. Gjestene kommer derfor med egne drikkevarer som overleveres til kelneren som serverer dem elegant i kjøler eller temperert, alt ettersom. Da legger polprisene heller ingen demper på måltidet, og gjestene vet hva de drikker.

Promillegrensen er omtrent som hos oss, litt varierende fra stat til stat, men det er få som tar den høytidelig. Det kjøres fort, til dels meget fort, for avstandene er lange. Kombinasjonen alkohol og bil er selvfølgelig drepende, selv om man aldri så mye kan balansere et fullt glass på hodet etter et halvt snes drinker. Antallet trafikkulykker er svært høyt, særlig blant unge menn som i Australia som i alle andre land, bruker bilen til å demonstrere sin maskulinitet.

Statsminister Hawke, som er svært populær, pleier sin maskuline image ved å stå fram som begersvinger, habil sportsmann innen tennis, golf og cricket, og en som liker å spille på veddeløpsbanen. I 1955 kom han i Guinness' rekordbok ved å svelge halvannen liter øl på 12 sekunder.

Fjernsyn og andre media bidrar kraftig til å støtte opp om de maskuline verdier og forherligelsen av tøffe menn. Typisk mannlige interesseområder blir prioritert, og kvinnediskriminerende reklame som setter skandinaviske lesere et kvart århundre tilbake i tiden, blir presentert uten hemninger. Verst er reklamen i fjernsynet hvor «far leser – mor vasker opp»-innslagene kommer på løpende bånd avbrutt av lett påkledder jenter som baugspryd på biler. Det norske likestillingsombudet måtte ha drevet helkontinuerlig om hun hadde hatt ansvaret her.

Australske kvinner er som kvinner flest. De forvalter hverdagslivet, jobber innen familien og i økende grad også utenfor familien. Den dokumentasjonen om diskriminering som i de seneste årene er lagt på bordet er omfattende og overbevisende, men de fleste kvinner tenker nok ikke i de baner. De strever med å hente og bringe unger til barnehagen, kjøpe inn når de kommer fra arbeid, lage mat til familien, vaske tøy og å planlegge innenfor en begrenset økonomi. Halvparten av kvinnene er i arbeid utenfor hjemmet, med to tredeler i fulltidsstilling. På spørsmål om hvilke forandringer de trenger, er det framherskende svaret at de ville ønske at mannen ville slutte å gå på puben om fredagene og i stedet komme hjem til familien. Hittil har det ikke vært grobunn for kvinneopprør utenfor de mer intellektuelle miljøene. Dagens feminister er først og fremst opptatt av å få innført en lovgivning som sikrer lik lønn for likt arbeid og like muligheter til avansement og videreutdanning. Men de jobber tungt. Ved statsministerens kontor er det ansatt en minister til å «assistere» i spørsmål som angår kvinner, men også på et så høyt nivå er det vanskelig å få gjennomslag.

Imens fortsetter menn å gravitere mot det mannlige fellesska-

pet. Undertiden skjønner jeg ikke hvordan menn og kvinner finner sammen, forlover seg, gifter seg og lager barn sammen. Det er ingen tvil om at menn trives best sammen med sitt eget kjønn og at de føler seg tryggest sammen med andre menn. Og all den stund samfunnet er innrettet slik at det også tar vare på mennenes gode liv, er det jo liten grunn til å vente noen revolusjon fra akkurat den kanten.

6. *De som kom først*

De hvite innbyggerne feirer Australia Day den 26. januar med flagging og tale for dagen, gratis underholdning i de mange parkene, fyrverkeri og nedlegging av kranser. Kontorer og butikker er stengt, og alle får en ekstra fridag så de kan delta i gleden over at den europeiske sivilisasjonen i 1788 også kom til dette kontinentet. Men blant urbefolkningen er det en del som kaller dagen Invasion Day og bærer svarte sørgebind. De kom tross alt hit minst førti tusen år før de hvite, og har lite å glede seg over på en slik dag.

De eldste er klokest

Urbefolkningens historie er den styggeste flekk av alle på det australske kart. Det skjønner vi best i ettertid. Da de hvite kom, så de på urinnbyggerne som svarte ville dyr som oppførte seg usivilisert og ikke ville høre på fornuft. Kolonistene visste ingenting om urbefolkningen, og tolket all dens atferd innenfor den britiske forståelsesramme de var vokst opp med. I dag finnes det de som ser urinnbyggernes atferd som en unik tilpasning til en vanskelig og grusom natur. Urbefolkningens kultur og levesett trekkes fram som en fin økologisk modell for hvordan knappe ressurser kan utnyttes og gjenvinnes uten at naturen ødelegges. Den atferd som før ble vurdert som merkelig og

primitiv, oppfattes nå som de naturlige og nødvendige forutsetninger for at urbefolkningen greide å overleve i så mange tusener av år.

Det er ikke enighet om når urbefolkningen kom til Australia, og heller ikke hvor den kom fra. Ulike undersøkelser av blant annet knokkelrester kan tyde på at den har vært på det australske kontinentet i så mye som seksti tusen år. I hele den tiden var urbefolkningen, som faunaen og floraen, uten kontakt med verden for øvrig. Helt til de hvite la til ute ved kysten. Før den tid var ikke urbefolkningen truet av andre folkegrupper, og heller ikke av ville dyr, slik at de uforstyrret kunne utvikle sin egen livsform. Men deres isolasjon medførte også at de ikke fikk impulser fra omverdenen. Da de kom til det australske kontinent, var de et nomadisk steinalderfolk, og opp gjennom tusen-årene fortsatte de sitt nomadiske levesett og arbeidet med sine redskaper av stein. I deres nye hjemland fantes det verken kveg, hester eller geiter som kunne temmes, og det var heller ingen planter som kunne dyrkes og få nomadene til å slå seg ned som jorddyrkere. Avstandene mellom vann og mat kunne være store, særlig når tørken slo til, og nomadene måtte vandre hele livet for å finne mat. Naturen satte sine egne grenser for hvor mange mennesker kontinentet kunne brødfø, og det er blitt anslått at det var mellom en halv og en hel million urinnbyggere da de hvite kom.

Til sammen utgjorde de et par hundre stammer som trass i de store avstandene hadde mange felles kulturelle trekk. I motsetning til det de hvite trodde, var urinnbyggerne godt organisert, selv om de verken hadde ledere eller en sterk politisk organisasjon. Det var deres felles oppfatninger av hvordan de skulle forholde seg til naturen, deres religiøse forestillinger, og påbud om hva som var riktig og gal oppførsel som holdt samfunnet sammen. Hver stamme hadde sitt eget territorium, et eget språklig fellesskap, egne ritualer og en måte å leve på som ga dem identitet og viste omverdenen hvem de var og hvilken stamme de hørte til. Hver stamme var delt inn i mindre grupper

som igjen hadde sine egne territorier. Gruppen besto av menn som var i slekt, og deres kvinner og barn. Det meste av gruppens liv var organisert rundt det ene formål å skaffe nok mat til å overleve. Når det var godt om mat slo flere av gruppene seg sammen. Ble det dårligere tider, delte de seg igjen opp i mindre grupper, slik at de var mer mobile når avstandene til mat og vann ble større.

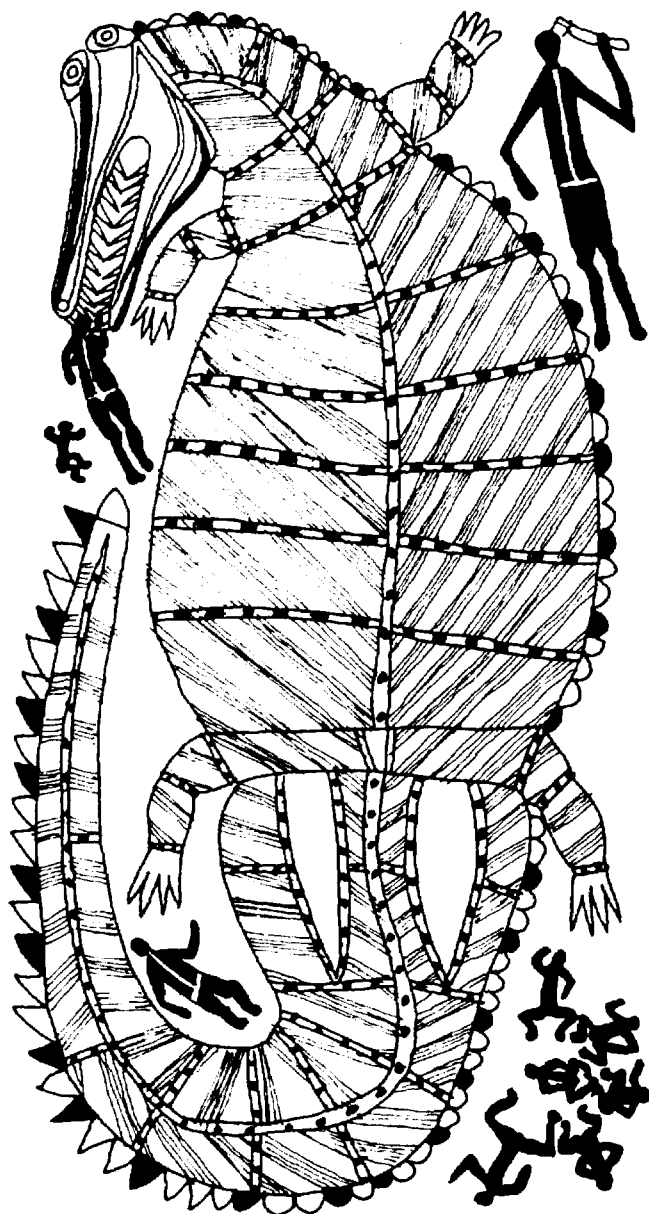
Den vanlige arbeidsdelingen var at kvinnene gravde etter røtter, samlet planter og nøtter og fanget mindre dyr som fisler og hva de ellers kom over. Mennene hadde ansvaret for jakten på de større dyrene, men kjønnsrollene var ikke markerte. Fugler, ekorn og slanger ble gjerne fanget med hendene, mens kenguruer og emuer ble jaktet med spyd, boomerang eller simpelthen ved å kaste stein etter byttet. Jakten foregikk over store avstander og kunne vare i dagevis. Fisk ble fanget med bennåler eller med spyd, men det var også vanlig å legge ut tørkede giftige planter i vannet for å bedøve fisken, så den lettere kunne hentes opp. Fugleskrik ble brukt til å lokke fugler inn i snarer og fallgruver. Jegerne kunne også finne på å smøre seg inn med mudder, fett eller farger for ikke å forstyrre byttet eller for å lokke det inn i en felle. Oppfinnsomheten var stor og jakten krevende. Det meste av det de fanget ble spist rått fordi det tok for lang tid å gjøre opp bål. Men kunsten å slå gnister ved å gni en mykere tresort mot en hardere, var kjent.

Vann var den knappeste ressurs for de av stammene som ikke hadde sine områder i nærheten av de større elvene. Vandrिंगene ble lagt opp etter hvor det var vann å finne, og urinnvånerne kunne gjerne løpe i dagevis etter en sky i håp om at den skulle gi fra seg litt regn. Om morgenen samlet de dugg og presset vann ut av røtter, trær og en tilfeldig frosk. Og dypt nede under den karrige og solhete ørken hadde de sine vannhull. Jeg har vært med på å klatre ned gjennom en dyp sjakt og finne mudret vann langt der nede hvor ingen ville ha drømt om å finne de kostbare dråper.

Urinbyggernes bruk av landet var nøye knyttet til deres

religion, og naturens rytme var vevd inn i de religiøse forestillingene. Tabuer om når planter kunne brukes og dyr drepes, bidro til at plante- og dyrearter som det var lite av ikke døde ut, men fikk tid til å regenerere slik at de også kunne høstes av den følgende generasjon. Tabuene var så strenge at de ble overholdt selv når mangelen på mat var stor og sulten herjet.

Urbefolkningens opplevelse av slektskap og tilhørighet gikk lengre enn til stammen og dens medlemmer. Det var ikke bare den biologiske far som ble regnet som far, men i tillegg også alle farens brødre. Et barn kunne dermed ha mange fedre som hadde ansvaret for dets ve og vel. Slektninger ble delt inn i opptil 32 kategorier, og det var ulike regler for hvordan man oppførte seg overfor de forskjellige kategorier av slektninger. Det virker ganske overveldende på oss andre som knapt greier å holde rede på hvem som er våre tremenninger. Det var regler for hvordan et bytte skulle deles med de forskjellige slektingene, og for hvordan den som hadde hatt jaktlykke skulle dele med de som ikke hadde fanget noe. Denne byttedelingen var ikke bare et tomt rituale, men bidro til å jevne ut hell og uhell ved jakten, slik at de uheldige også fikk noe å spise inntil lykken snudde. Det var også regler for hvordan man skulle løse konflikter, og om hvordan man skulle kjempe mot hverandre. Det var ikke tillatt å slåss når og hvordan man ville. Dersom konfliktene var små, kunne det settes i scene en stor duell hvor partene deltok med skarpe våpen og gjorde alle de utfall man normalt ville gjøre for å skade en motstander. Men i så små samfunn var det bruk for alle menn, og motstanderne passet derfor nøye på å ikke skade hverandre. I større konflikter, eller når religiøse bud var overtrådt, kunne en mann bli dømt til døden eller til utstøtelse fra fellesskapet. Som regel var det de eldre mennene som opptrådte som ledere og dommere, fordi det var de som hadde overlevd alle strabasene, kjente til de religiøse seremoniene og som hadde levd lenge nok til å samle opp kunnskaper. Det var de som ryddet opp i konflikter innen grupper og mellom stammene. Om nødvendig tok de i bruk

Crocodile Dreaming – et barkmaleri i svart, brunt, gult og oker, malt av Balgurubu fra Kunwinjku-stammen som holder til i West Arnhem Land, Northern Territory.

magi. Best kjent er nok prosedyren med å peke med et innviet ben mot den dødsdømte. Offeret var så overbevist om makten i det magiske benet at han segnet om og døde.

«Dreamtime» sto sentralt i urinnvånernes tenkemåte, og var ledetråden i all deres gjøren og laden. Ifølge denne tilhørte menneskene naturen og var på samme måte som dyrene, stjernene og fjellene deler av det store hele. Derfor var det også menneskenes hellige plikt å behandle naturen med ærbødighet og å akseptere sin underordnede plass i kosmos. Naturen skulle ikke «temmes», men forvaltes, og ingenting kunne eies av noen, fordi alt tilhørte det store hele. Dreamtime er en logisk og konsistent tankestruktur som virker forvirrende og ubegripelig for oss som står utenfor, fordi den ikke passer med noe av det som finnes i vår forestillingsverden. Vi kan nikke gjenkjennende når vi får vite at urinnbyggerne ikke opplevde at de eide jorden de jaktet på, men at det var jorden som eide *dem*. Amerikanske indianere hadde samme tankegang. Det er heller ikke vanskelig å forstå at urinnbyggerne hadde sine hellige steder som for eksempel en stor stein, et dalsøkk, et tre eller en fjelltopp som de ikke ønsket at utenforstående skulle nærme seg. Det samme finner vi også i vestlige religioner. Vanskeligere blir det å følge fortellingene i dreamtime om hvordan den store regnbueslangen avlet de forskjellige stammene da hun steg opp av jorden, og bak henne sprang elvene fram og fjellene ble kløvd slik at det oppsto dype daler. Andre sagn beretter om mytiske vesener som vandret over den øde jord, iførte seg dyreham i form av slanger, krokodiller og maur, men oppførte seg som vanlige mennesker. Når de forlot jorden, lot de livsåndene sine være igjen, og det var disse livsånders vesen urbefolkningen måtte forholde seg til. Andre vesener fløy gjennom luften, rodde i kanoer, svømte opp gjennom elvene eller levde i buken på et dyr. De kunne opptre i alle former, og var like gjerne halvt menneske og halvt ål som et av de utdødde fortidsdyr som man mener en gang har levd på det australske kontinent. Der hvor de mytiske vesener vandret oppsto det hellige

steder som fordret at stammen utførte spesielle ritualer. Hvert eneste stammemedlem visste hvilke steder og hvilke dyr som hadde de livsånder det var nødvendig å ta hensyn til, og hvilke som hadde de som ga best beskyttelse. Medlemmene i en stamme hadde ulike symboler å forholde seg til, og fikk sin identitet fra de symbolene de var blitt tildelt. Symbolene ble også brukt utenfor stammen, og fordi de fulgte slektslinjer bidro symbolene blant annet til at inngifte ble unngått.

Sagnene er like vakre som de er dramatiske, og alle handler om naturen og de sterke kreftene som omgir menneskene. Det finnes et utall av sagn, kanskje flere tusen, og de er blitt fortalt i generasjon etter generasjon. Urbefolkningen hadde ikke noe skriftspråk, så sagnene overlevde gjennom en velutviklet muntlig tradisjon, barkmalerier og huletegninger. Forskjellige stammer hadde ulike sagn som del av sin kultur, men sagnene var ofte variasjoner over samme tema og dannet samtidig grunnlaget for en felles kultur for hele den australske urbefolkningen. I moderne tid er sagnene blitt oppdaget av den hvite befolkning, og omsatt til et språk som gjør dem lettere tilgjengelig for den hvite kultur. Hvite foreldre har gjort dreamtime til sin egen barnelitteratur og leser sagnene høyt som godnatt-historier. Tidligere var det britisk og amerikansk barnelitteratur som dominerte, men nå er urbefolkningens gamle skatter blitt folkeie. Urinnbyggerne selv må fortsatt stå utenfor og nøye seg med å titte inn i stuen hvor historien om den store regnbue-slangen blir fortalt til de små.

Imperialisme og sykdom

Da de hvite gikk i land på kontinentet i 1788 forstyrret de den hårfine balansen mellom urinnvånerne og deres omgivelser. For hvert landområde de hvite okkuperte, tok de et territorium fra en stamme. Forholdet til de andre stammene gjorde at de forviste urinnbyggerne ikke uten videre kunne flytte til et annet

område. Alle territorier var opptatt av stammer som hadde hatt bruksrett til området i tusenvis av år, og alle visste at et territorium bare kunne holde liv i et begrenset antall mennesker. Urinnvånerne var ikke kjent med livsmulighetene innen andre områder, og enhver flytting til et annet område måtte bli en livstruende påkjenning. De var i virkeligheten sin tids politiske flyktninger. Bare ved å flytte inn i et nytt område bidro således de hvite innbyggerne til å drepe urinnvånere som de kanskje aldri hadde sett. Urinnvånerne på sin side sto overfor en situasjon de aldri hadde møtt tidligere, og var helt uten forestillinger om hvilke løsninger som var mulige.

Urinnbyggerne var stort sett fredelige og ikke organisert for å drive krigføring. Etter hvert som de ble presset ut av sine områder, gikk de til angrep mot de hvite. Men deres steinalder-våpen var lite verd mot de hvites våpen, og urbefolkningen kunne ikke gjøre annet enn å trekke seg tilbake. Et fåtall omorganiserte sin livsførsel og gikk over til det vi i dag ville kalle geriljavirksomhet. De angrep de mer isolerte nybyggersteder og straffanger som hadde stukket av og gjemt seg i bushen. Men de fleste av de innfødte nøyde seg med å stjele sauer og overtrådte på den måten den hvite manns grunnfestede begreper om «eiendomsrett». Urbefolkningen var vant med og vokst opp i en kultur hvor overfloden ble delt, og kunne ikke se noen sammenheng med sin egen sult og ullprisene på verdensmarkedet. De hvite var redde for disse menneskene som de ikke forsto. De visste heller ikke at det var relativt få urinnvånere, og at det fort ble enda færre av dem. Redselshistoriene om hvite som la ut forgiftet kjøtt og korn, og som regelrett drev jakt på urinnbyggerne som om de var dyr, er dessverre sanne.

Det var to helt ulike kulturer som møttes, og de hadde ulike regler for hvordan man skulle oppføre seg. De kunne ikke snakke sammen, og om de hadde hatt et felles språk, er det likevel lite sannsynlig at de ville ha forstått hverandre. Urbefolkningen hadde enda mindre innsikt i de hvites atferd enn de hvite hadde i urbefolkningens måte å tenke på. De hvite hadde

tross alt reist jorden rundt og hadde som nasjon vært i kontakt med urbefolkninger både i Afrika og India. Men de hvite hadde med seg oppfatninger av seg selv som den overlegne rase, og at de hadde retten til å herske. I Tasmania, for eksempel, pleide de innfødte å jakte i høylandet om vinteren og drive fiske ved sjøen om sommeren. Da de hvite kom «forbød» de urinnvånerne å gå over de «hvites eiendommer» de to gangene i året. Når nomadene likevel fulgte sine gamle vandringsveier, anklaget de hvite dem for ikke å overholde «loven», sendte hundene etter dem og skjøt lovbrøtterne. Resultatet var at den tasmanske urbefolkning sultet, og var en av de første stammene som ble utryddet.

På et senere tidspunkt, da noe mer humane verdier hadde fått innpass i koloniene, ble det gjort halvhjertete forsøk på å trekke urinnbyggerne inn i det hvite samfunn. Predikanter og andre religiøse ønsket å redde de svarte sjelene fra å gå fortapt og prøvde å omvende dem til kristendommen. Andre prøvde å «temme de ville» ved å sette barna på skolebenken. Mange urinnvånere tok jobber som tilfeldig og billig arbeidskraft på gårdene og fikk sansen for belønninger i form av sukker, te, kjøtt, tobakk og alkohol. Men tilpasningen til den hvite kultur var dårlig. Urbefolkningens tilhørighet til sin egen kultur ble brutt, gamle atferdsmønstre ble helt meningsløse og heller ikke erstattet av nye. Mange drev rundt i den hvite manns samfunn, og alltid på bunnen. De hvite menn manglet kvinnelig selskap og tok inn urinnvånerens kvinner. Noen av kvinnene ble dødsdømt og drept for sviket av sine egne, og drapsmennene ble stilt til ansvar under den hvite lov. Den samme loven ble derimot sjelden tatt i bruk når hvite drepte urinnbyggere. Det var til stadighet sammenstøt mellom hvite og innfødte, og helt fram til 1900 ble det rapportert om overfall på nybyggere i Western Australia.

Men den hyppigste dødsårsaken blant urbefolkningen var de hvites sykdommer. Tusenvis av urinnvånere døde av meslinger og kopper. Etter hvert som de hvite trengte fram over Blue

Mountains og inn i landet fant de utdødde boplasser. Selv der hvor det aldri hadde vært en hvit mann nådde sykdommene fram. Smitten fulgte de innfødtes vandringsveier, og når først en av dem ble rammet, spredde sykdommene seg fort blant mennesker som ikke hadde opparbeidet antistoffer, og som ofte levde på sultegrensen.

En del misjonsselskaper flyttet ut i bushen for å forkynne evangeliet og for å bedre urbefolkningens levekår. Best kjent er Hermannsburg Mission som ble bygd i 1877. Det var tyskere som på frivillig basis kom til det svarte Australia, på samme måte som de i sin tid var kommet til det svarte Afrika. De bygget kirke, skole og sykestue og oversatte bibelen til urinnbyggernes språk. Evangeliseringen skjedde etter en paternalistisk modell og helt på misjonens premisser. Hermannsburg har fortsatt sin misjon, men nå med en noe annen profil. Den kristne undervisningen er mindre påtrengende enn tidligere, det brukes ikke tvang i helsestellet, og tilbudet er på mange måter tilpasset den livsstilen som etterkommerne etter urbefolkningen har utviklet.

Da den hvite befolkningen hadde underlagt seg hele kontinentet, ble det klart at urbefolkningen holdt på å dø ut. I 1930-årene ble det opprettet reservater for de gjenværende urinnbyggerne. Men ikke før i 1948 ble det utformet en offisiell politikk for urinnvånerne og deres framtidige levekår. Urbefolkningen var på det tidspunkt preget av alle de sosiale problemer som finnes. Fattigdom, underernæring, arbeidsløshet, alkoholisme, spedbarnsdødelighet og sykелighet var mange ganger høyere enn i den hvite befolkning. Medisinen som ble foreskrevet var *assimilasjon* inn i det hvite samfunn. Det ble antatt at om bare de svarte ble som de hvite, ville problemene forsvinne over tid. Deres egen kultur ble sett som en hemsko for den utvikling som skulle gjøre dem til medlemmer av det australske samfunn, sosialt, politisk og økonomisk. Men det viste seg å være langt igjen før beslutningen ble satt ut i livet. Det var de enkelte stater som hadde ansvaret for urinnvånerne,

og statene nektet å gi fra seg ansvaret og overføre det til de føderale myndigheter. Saken ble et ledd i den gamle striden mellom delstatene og den føderale regjering. Det eneste de føderale myndighetene kunne gjøre var å ordne opp innen sine egne områder og å legge press på myndighetene i delstatene for å få dem til å ta sin del av ansvaret.

Hvit juss

Mot slutten av 50-årene og i begynnelsen av 60-årene begynte urinnbyggerne selv omsider å gjøre oppmerksom på sin eksistens. I 1961 arrangerte de sin første store kongress hvor de tråklet sammen biter av sin egen historie til et bilde som var ukjent for de fleste hvite australiere. Det ble vist hvordan urbefolkningen hadde falt fra å være herskere i eget land til å bli et proletariat uten land som var foraktet og ødelagt av de hvite. Hvite barn ville neppe kjenne igjen en slik historie, for det var ikke dette de hadde lært om Australia i skolene. Og om de hadde hørt det, ville de heller ikke ha sett sammenhengen mellom den fattige, arbeidsløse svarte underklassen som levde på utsiden av samfunnet, og et vel organisert gammelt kultursamfunn. Kongressen bidro til å gi barkmaleriene som pyntet opp i de tusen hvite hjem, et nytt innhold som var atskillig mer realistisk enn dreamtime-sagnene som de hvite var blitt så glade i.

Først i 1964 fikk urinnbyggerne stemmerett. De var nå kommet på gli og følte at de var i stand til å utfordre assimilasjonspolitikken. Sterke røster hevdet at de ikke ville være som de hvite australiere. De ville i tillegg beholde deler av sin egen kultur. Men urbefolkningen sto ikke samlet bak denne politikken. Mange ville heller gjemme seg inn i det hvite samfunnet og bli akseptert så fort som mulig. Flertallet hadde allerede hvitt blod i årene, og hadde slått seg ned i byene.

Fordi urbefolkningens opprinnelige kultur var så sterkt

knyttet til naturen, ble det hevdet at det bare var mulig å bevare de kulturelle særtrekkene ved å overdra landområder til de urinnbyggere som ønsket å unngå assimilasjonspolitikken. Både den føderale regjeringen og delstatene eide store landområder som var brukbare til formålet. Men i den hvite befolkning var det liten stemning for å gi land til urbefolkningen, verken som et middel til å bevare deres opprinnelige kultur eller som kompensasjon for land som i sin tid ble tatt fra dem. Det var en utbredt oppfatning at de burde være fornøyd med de reservatene de allerede hadde. Da det viktige mineralet, bauksitt – som brukes til aluminiumsframstilling – ble funnet i de ellers så golde reservatene, kom det nye momenter inn i debatten. Nå ble det hevdet at det hvite samfunnet også hadde retten til utvinning av den nye rikdommen. Saken ble brakt inn for retten, og dommerne klødde seg lenge i hodet. Ifølge urbefolkningens egen kultur «eide» de ikke landet i vanlig forstand. Det var landet som eide sine innbyggere. Derfor kunne de heller ikke ha «rett» til å utvinne mineralene. Men ble først en slik fortolkning akseptert, så hadde den australske stat samtidig godtatt at det fantes et eget rettslig system for urbefolkningen! Konsekvensen måtte blant annet bli at urinnbyggerne kunne dømmes etter egne lover og få bruksrett til en langt større del av det australske kontinent. De juridiske finesser var enda mer kompliserte enn som så, men det konkrete resultat ble, ikke uventet, at den føderale regjering fikk retten til å utvinne mineraler på reservatene.

Statsminister McMahon valgte Australia Day 1972 til å lansere regjeringens nye politikk for urbefolkningen. Det var ikke så mye nytt i den, og tidspunktet var dårlig valgt. Urbefolkningen skulle fortsatt ikke ha retten til å eie land, og det skulle ikke gis kompensasjon for det land den i sin tid mistet. Urinnvånere skulle få leie land over en femtiårsperiode, men ville ikke få rett til verken å vinne ut mineraler eller å drive tømmerhogst. Dessuten skulle reservatene fortsatt administreres av det hvite samfunn.

Dette ble signalet til mobilisering. Urinnbyggere fra hele landet dro til Canberra og slo opp teltene sine utenfor parlamentet. Leiren ble kalt «urbefolkningens ambassade», og over teltene valet urbefolkningens eget flagg. Noe av inspirasjonen kom fra den svarte bevegelse i USA, og «black is beautiful». Verdenspressen strømmet til den nye ambassaden, og urbefolkningen fikk plutselig muligheten til å legge fram sine krav i både innenlandske og utenlandske media. Med utgangspunkt i FNs menneskerettserklæring dokumenterte de hvordan sentrale menneskerettigheter var blitt krenket. De fikk også mye oppmerksomhet for sitt krav om å forhandle med den australske regjering om en «fredstraktat». Det høres kanskje merkelig ut at en undertrykt befolkning ønsket å få til en fredstraktat nærmere to hundre år etter at den var blitt beseiret. Men her var det igjen de juridiske spissfindigheter som dominerte. En fredstraktat ville gi de beseirete muligheter til å få etablert visse rettigheter i bytte for det de hadde vært nødt til å gi fra seg. De urinnvånere som ønsket rettigheter til land, hadde ingen andre muligheter for å få den australske regjering i tale enn å stå på kravet om en fredsavtale. Men kravet deres ble avvist, og begrunnelsen var at de hvite nybyggere aldri hadde vært i krig med urbefolkningen.

Den australske opinionen var i mellomtiden kommet på gli. Humanitære organisasjoner, radikale ungdommer, fagforeninger og grønne bevegelser støttet opp om urbefolkningens krav. Teltene foran parlamentet ble gang på gang revet ned av politiet, men dagen etter var de på plass igjen. Pressen jublet over denne Davids kamp mot Goliat, og spaltometer ble lagt til spaltometer i beskrivelsen av urbefolkningens kamp. Da Labor kom til makten i 1972 satte statsminister Whitlam ned en kommisjon som skulle belyse forholdet mellom urinnvånerne og det australske samfunn. Woodward-kommisjonen la fram en grundig rapport med omfattende dokumentasjon og flere forslag til forbedringer.

I parlamentet sluttet alle de politiske partiene seg til forsla-

gene om utvidete landrettigheter for urinnbyggerne, og en bedring av deres sosiale og økonomiske kår. Men før den endelige loven ble vedtatt falt Whitlam-regjeringen, og den konservative Fraser-regjeringen la fram et langt mindre omfattende lovfor-slag. Heretter skulle urbefolkningen få eiendomsrett til de tid-ligere reservater. Dersom den kunne bevise at et landområde var en del av en stammes tidligere territorium, kunne den også reise krav om å overta land som ikke allerede var eid av andre. Urbefolkningen skulle også kunne nekte utvinning av minera-ler innen deres egne områder, dersom det ikke var i «nasjonens interesse» at utvinning skulle finne sted. Denne siste tilføyelsen fikk store konsekvenser da det ble funnet uranium i de nordlige reservatene. Fordi delstatene nektet å godta loven, kunne den bare gjøres gjeldende i Northern Territory, som er føderalt land. I Queensland gikk den statlige regjering faktisk til den motsatte ytterlighet. Da det i 1976 ble påvist mineralforekom-ster i reservatene, ble urbefolkningen flyttet ut slik at myndig-hetene uhindret kunne sette i gang gruvedrift.

En prosent av befolkningen

I dag står ikke urbefolkningens framtid på den politiske dagsor-den, og opinionen er ikke engasjert slik som den gang urinn-byggere reiste sin improviserte ambassade utenfor det austral-ske parlament. Selv om det fortsatt er grupper som sammen med urinnvånere kjemper for større rettferdighet og bedre kår for de opprinnelige innbyggere, så er den alminnelige holdning i den hvite befolkningen at urbefolkningen er «på vei» mot bedre kår, og at det bare er et spørsmål om tid før de blir fullverdige borgere.

Om man ser nærmere på forholdet, er det for så vidt riktig at en del av urinnvånerne holder på å nærme seg det hvite samfun-net. Vi finner flere som studenter ved høyskoler og universite-ter, noen deltar i politikk og en del jobber innen offentlig

administrasjon. Det var utenkelig bare for et par tiår siden. Men det er likevel bare en liten del som greier seg såpass bra. Flertallet sitter fortsatt på bunnen av det hvite samfunn, og mange står helt utenfor samfunnet. Storparten av urinnbyggerne er fattigere enn den fattigste delen av den hvite befolkning, de har liten eller ingen utdanning, under- og feilernæring er fortsatt utbredt, spedbarnsdødeligheten og sykeligheten er mange ganger høyere enn i de lavere sosiale lag i den hvite befolkning, arbeidsløshet og dårlige boligforhold er det normale, og alkoholisme følger med på lasset. Dersom denne utviklingen skal snus er det nødvendig å satse stort og over en bred front. Det meste av satsingen hittil har vært på helse- og utdanningssiden. Kvinnelige urinnbyggere er blitt utdannet til syke- og hjelpepleiere og sendt tilbake til utestasjoner i bushen for å virke blant sine egne. Svære vaksinasjonskampanjer mot blant annet meslinger og polio har vært gjennomført med hell. Planer om å utdanne tusen lærere blant urbefolkningen til å undervise de ca. 25.000 barn av urinnvånere som finnes i folkeskolen er satt i verk m.v. I Labors politiske program er det slått fast at all diskriminering av urbefolkningen skal avskaffes, at svarte og hvite skal ha like rettigheter på arbeidsmarkedet, og at urbefolkningen skal få utvidet sine landrettigheter. Hvor lang tid det vil ta å gjennomføre slike reformer, gjenstår å se. Løsninger blir i alle fall ikke lenger ensidig formulert og administrert av det hvite samfunn på vegne av urbefolkningen. Det er sterke tendenser i tiden til at tiltak skal utarbeides i samarbeid med urinnbyggerne, og at de så langt som mulig selv skal administrere de programmer som settes i gang.

Det er nå omkring 160.000 mennesker som regner seg som urinnbyggere. Det tilsvarer omtrent én prosent av befolkningen. Urinnbyggerne er over tid blitt blandet med den hvite befolkning, og det er ikke godt å si hvor mange «rene» urinnbyggere som finnes i dag. Som et resultat av frigjøringsprosessen fikk urbefolkningen i 1976 selv anledning til å bestemme om de ville definere seg som hvite eller urinnbyggere. Den

offisielle definisjon av en urinnbygger er at: vedkommende nedstammer fra urbefolkningen, identifiseres av de andre urinnbyggere som urinnbygger, og selv oppfatter seg som urinnbygger. Definisjonen er kulturell og har hjulpet til å skape tilhørighet mellom dem som velger en slik definisjon og til å gi dem en identitet utover det mørk hudfarge og et liv på utsiden av samfunnet hittil har gitt. Nærmere halvparten bor i byene, og det er her vi finner de ivrigste integrasjonister. En fjerdepart bor i Queensland som er den delstaten som behandler urinnbyggerne dårligst. I Northern Territory finner vi de store reservatene, og her utgjør urinnvånerne en femtepart av befolkningen.

De urinnbyggere som bevisst arbeider for en bedre framtid, beveger seg i to ulike retninger. Den ene gruppen har valgt å fortsette kampen for landrettigheter og generelle menneskerettigheter. De ønsker å holde på så mye som mulig av den opprinnelige kulturen, og er avhengige av et fysisk avgrenset område som de kan kalle sitt eget. Det er den minste gruppen. Den andre gruppen ønsker en kontrollert integrasjon inn i det hvite samfunn. Den arbeider for utdanning av innfødte lærere som har respekt for urinnbyggernes opprinnelige kultur, men som samtidig kan lære barna å klare seg i det hvite samfunnet og gi dem de nødvendige kvalifikasjonene for det. Denne gruppen har presset fram stipendier som er øremerket for svarte studenter, og har påvist lover som virker diskriminerende mot urbefolkningen. Den protesterer også når fjernsynssatellitter sender hvite programmer ned til urbefolkningen i reservatene, fordi de bidrar til å underminere den gamle kulturen. Alternativt ønsker de å lære urinnbyggere den teknologien som er nødvendig for at de selv skal kunne produsere fjernsynsprogrammer som er meningsfylte. For dem er den eneste løsningen å styrke de deler av den opprinnelige kultur som kan ha sjanse til å overleve i et samfunn som ikke er særlig imøtekommande.

Den vanskelige balansegangen mellom å gi en urbefolkning den hvite befolkningens levestandardnivå og samtidig bevare

sentrale verdier i urbefolkningens opprinnelige kultur, er et klassisk dilemma som ikke er særegent for Australia. Det er nok å vise til samene i Norge (som for øvrig deltok da den australske urbefolkning etablerte sin teltambassade). Det finnes tilsynelatende ingen enkle løsninger. Et av de kompromisser alle parter i Australia har sagt seg fornøyde med, er opprettelsen av nasjonalparker. De gir urinnbyggere som ønsker det den beskyttelsen de trenger for å drive jakt og bo noenlunde uforstyrret. Deler av områdene er lukket for hvite og for medlemmer av andre stammer. Nasjonalparkene kan verken selges eller utnyttes kommersielt, og urbefolkningen har på mange måter samme bruksrett til jorden som den hadde i sin tid. Ayers Rock er et av de symbolske kompromisser. Uluru, som den heter på det lokale stammespråk, har bestandig vært et av de meget hellige områder for urbefolkningen, og hit har den vandret for å utføre sine religiøse seremonier. Offisielt ble den røde monolitten gitt tilbake til urbefolkningen i 1984. Men de nye eierne har velvilligst leid den ruvende steinen ut til den føderale regjering som nasjonalpark, slik at alle vi andre også kan få lov til å beundre den på nært hold og bestige den i morgenrøden når ørkenen ligger som et rosa eventyr for våre føtter. Men vi bør holde blikket stivt rettet mot horisonten. For kloss inntil fjellsiden ligger en ufyselig brakkeby hvor urinnbyggere vandrer rundt i skitt og fattigdom, i en meningsløs tilværelse hvor ingen synes å ha bruk for dem.

7. *De som kom etterpå*

Fra 1901 og frem til slutten av den annen verdenskrig økte den australske befolkning fra 3,7 millioner til 7,6 millioner. Det representerte en fordobling av befolkningen på 45 år. I de følgende førti år skjedde det en ytterligere fordobling av folketallet. Om lag tre fjerdeparter var immigranter. Det var et sosialt eksperiment uten like å få føyd alle disse nye menneskene inn i samfunnet uten altfor store sosiale problemer, og slik at systemet ikke brøt sammen på grunn av mangel på boliger, skoler, transport, offentlige tjenester og alt det andre som et moderne samfunn er avhengig av. Nyinnflyttere kom fra mer enn hundre forskjellige land og brakte med seg like mange eller flere oppfatninger av hvordan deres fremtidige liv burde være. Den offisielle australske immigrasjonspolitikken kunne sammenfattes i ordet «assimilasjon». Den innebar at de nye borgerne pent måtte ta av seg gamle slitte frakker av nasjonale holdninger og kulturell identitet, og iføre seg sommerskjorter «made in Australia». Det var ikke tilfeldig når norsk-australieren Jens Lyng skrev, at «Nordics made admirable colonists» fordi de liknet så mye på de britiske og derfor raskt ble assimilert uten å skape problemer for det australske samfunn.

I dag er det ikke assimilasjon, men «multikulturalisme» som står i fokus. I festtaler hevdes det at Australia er det eneste multikulturelle samfunn i verden og det sammenliknes ofte med et bilde i mosaikk hvor de ulike etniske bitene føyer seg

inn i en vakker helhet. Går man tallene litt nærmere etter i sømmene viser det seg dog at hele tre fjerdeparter av innvandrerne i tiden før den annen verdenskrig kom fra England, Irland og Ny Zealand, og allerede hadde en bred felles anglofil bakgrunn. Blant de senere innflytterne kom over én million fra England. Av de andre landene var det bare åtte land som hver eksporterte mer enn 50.000 innbyggere til Australia. Og det var mindre enn fem prosent av nykommerne som ikke kunne snakke engelsk. Likevel ble det mange og ulike kulturelle strømninger å forholde seg til. Australia sto da overfor det gamle dilemma å enten tvinge alle inn i den dominerende kultur eller å la de tusen blomster blomstre. I midten av 60-årene bestemte man seg for å legge vekt på det siste.

De forsagte

Den første immigrasjonsbølge av ikke-anglofile som kom etter den annen verdenskrig, besto av 170.000 flyktninger som hadde mistet sine hjemland. Det var først og fremst polakker, jugosla-ver og folk fra de baltiske land som kom nedover. De fikk økonomisk støtte til kjøp av billett, og Australia sto frem som det store, snille landet som rakte ut en hjelpende hånd. Men det var nok også andre motiver til stede. Det var ikke bare at behovet for ny arbeidskraft fortsatt var stort. Australske politikere hadde også fått nye bekymringer etter krigen. Det var tydelig at det ikke var lett å forsvare et tynt befolket kontinent. Behovet for å styrke forsvaret var stort, særlig om det skulle komme til krig med de nordlige naboer. Man ivret derfor for å få masser av nye immigranter – og nye soldater. Slik kan gamle kriger skape nye kriger.

Den neste bølgen av immigranter besto av ungare, tsjekker og flere polakker. Den tredje bølgen var ikke flyktninger, men var sammensatt av tyskere, nederlendere, italienere og grekere som snudde ryggen til fattigdommen i etterkrigstidens

Europa for å prøve lykken i det nye landet. Innimellom kom det drypp av asiater og folk fra Midt-Østen. Den fjerde bølgen besto av vietnamesiske flyktninger som i tusenvis strømmet til Australia. Mange var båtflyktninger og mange kom illegalt inn ved å ta seg over havet på egen hånd. Ett år kom det nesten 180.000 immigranter. Det tilsvarer hele Bergens befolkning – om man nå kunne tenke seg å flytte denne regntunge by nedover til sol og varme.

Men omkring en femtepart av immigrantene snudde og reiste tilbake til sine hjemland etter et par år i det fremmede landet. Lykken lå likevel ikke i «the lucky country».

Mange av de som kom var fattige, og mer enn to millioner fikk hjelp til billetten av de australske myndigheter. Spesielt var man gavmild overfor britene. Likevel var det en heller billig arbeidskraft for vertslandet. De første årene etter krigen var behovet for ufaglært arbeidskraft større enn for faglært, så immigrantene måtte jobbe som ufaglærte arbeidere uten hensyn til tidligere utdanning og arbeid. De ble sendt ut i ødemarken med hakke og spade og måtte etter kontrakten holde seg der ute i to år. Senere ble det større etterspørsel etter faglærte arbeidere og etter akademikere. Heller ikke de kostet Australia stort, for deres opplæring og utdanning var allerede betalt av hjemlandet. Det har vært hevdet at den lave standarden i australske utdanningsinstitusjoner skyldtes at myndighetene foretrakk å hente ferdig utdannet arbeidskraft fra utlandet heller enn å investere i høyskoler og universiteter i Australia.

Men fra myndighetenes side var det også en bevisst politikk å satse på faglært arbeidskraft fra anglofile land og ufaglært arbeidskraft fra de andre europeiske land. Det var et middel til å opprettholde den britiske dominansen i befolkningen og sikre den anglofile kulturen. Det ble antatt at de som ikke hadde noen utdanning ville ha lettere for å gli inn i det australske samfunnet og kunne legge igjen sin nasjonale bagasje. Australierne lot de intellektuelle sitte igjen i flyktningeleirene av frykt for å få inn kulturelle fremmedelementer, og ga bare de som

ikke hadde utdanning innreisetillatelse. Det berettes om at australske «talentspeidere» faktisk gikk enda et skritt videre og valgte sine immigranter blant de ufaglærte som var blonde og blåøyde.

Undersøkelser av fattigdom i befolkningen har da også vist at mange av Australias fattige var å finne blant de ikke-anglofile innflyttere. Det var de som ikke klarte – eller ikke fikk anledning til – å bruke de sjanser til å klatre oppover som lå i det australske samfunn. De var fattige og ufaglærte når de kom, og stilte med dobbelt handikap når de måtte begynne på bunnen av samfunnet. Et ekstra handikap var det å ikke mestre engelsk og å ikke kunne ta seg fram i samfunnet på egen hånd. Dersom immigrantene i tillegg ikke hadde familie, slektninger eller en etnisk gruppe å holde seg til, økte sannsynligheten for at de ville falle utenfor også i økonomisk sammenheng. De som kunne, brukte hele familien som en ressurs og åpnet i fellesskap små butikker, delte på en drosjeløyve eller drev med litt gatehandel. De var mindre opptatt av fritid og levestandard enn australiere flest, og tok de jobbene australierne ikke ville ha. Mønsteret er mye det samme som vi ser blant innvandrere i Norge i dag.

Antallet immigranter steg og falt etter behovet i Australia og med skiftende regjeringer. På slutten av 60-tallet nådde immigrasjonen nye høyder og i begynnelsen av 70-årene falt den kraftig. Diskusjonen om hvor mange immigranter Australia kunne absorbere og hvem som skulle få komme inn, var da som nå ett av de få politiske temaer som hele befolkningen var opptatt av. I 1973 kom Whitlam-regjeringen med en immigrasjonspolitikk som ikke lenger skulle diskriminere i forhold til rase, farge eller nasjonalitet. Det skulle i stedet legges vekt på utdanning og om de som søkte om innreisetillatelse allerede hadde pårørende i Australia. Selv om prinsippene var nye, så førte de i praksis til at hvite europeere fortsatt ville få den høyeste immigrasjonskvoten.

Stort sett foretrakk immigrantene å bo i samme nabolag som

immigranter som kom fra deres eget land eller aller helst fra samme område eller by. Første generasjons innflyttere foretrakk også å gifte seg innenfor sin egen etniske krets og å oppdra barna etter hjemlandets normer. I Queensland reiste de indiske sikhene sine egne templer og i Melbourne finner vi i dag den nest største greske by i verden. Bare Athen er større. I Melbourne kan en vandre fra en italiensk bydel, til en vietnamesisk eller en kinesisk bydel. Grensene er markerte. Man ville ikke ane at man var i Australia om man bare lyttet til språket og så på restaurantene, butikkene og kirkene.

Mellom de forskjellige bydelene og mellom ulike etniske grupper er det en rivalisering som undertiden kan slå ut i vold. Men det har vært overraskende liten rasediskriminering i et land som så lenge var besatt av tanken på å holde kontinentet rent og hvitt. De fredelige forhold kan ha sammenheng både med den fredelige sameksistensen som australiere mestrer, og at det til nå har vært en materiell overflod som har gitt nok til de fleste. Men den manglende rasediskriminering kan også ha sammenheng med at noen av de tidlige asiatiske innvandrere var velstående og høyt utdannede mennesker som fikk innpass i de øvre sjikt av den australske befolkning. De hadde med seg kapital og initiativ som det ble satt pris på, og en del av normene for holdninger til ikke-hvite ble nok lagt allerede den gang. Den lave arbeidsløsheten førte også til at det ikke var nødvendig å knives om arbeidsplassene slik vi har sett det i andre land. Det gjenstår å se om rasediskrimineringen vil øke nå som arbeidsledigheten har økt til åtte prosent.

Den første generasjon av innflyttere var stort sett forsiktige i sin framferd. De kunne tross alt deporteres om de ikke oppførte seg pent de første fem årene. Politisk helte de som oftest til den konservative siden, selv om de kom fra lag av befolkningen i sine hjemland hvor det kunne ha gjort seg bra med en sosial revolusjon. De fant seg i å bo i brakker eller dårlige leiligheter med altfor høye husleier. De tok de dårligst betalte jobbene og aksepterte at de måtte stå utenfor det politiske liv. Kanskje var

de takknemlige over å få bo i det nye landet. Kanskje ble de allerede fra starten av kuet av immigrasjonsmyndigheter, arbeidsgivere og huseiere.

Behovet for identitet

Men etter hvert ble det så mange immigranter at de begynte å opptre samlet for å få bedre boliger og utdannings- og helsetilbud som var tilpasset deres behov. Framfor alt ville de gjerne ha større respekt for sine nasjonale og kulturelle særtrekk, og få lov til å bevare mer av sin opprinnelige identitet. For første gang ble dogmet om at det var innflytterne som alltid skulle tilpasse seg utfordret offentlig.

Til å begynne med ble kravene feid til side som utidige. Men to forhold talte til immigrantenes fordel. Politikerne var bekymret over at så mange immigranter angret seg og returnerte til sine hjemland. Teorien om at det var immigrantene det var noe galt med, var vanskelig å opprettholde når tusener av nykommere snudde i døren fordi tilværelsen som annenklasses australske borgere likevel ikke fristet. Samtidig var det blitt så mange nye australiere som var født i utlandet at «the migrant vote» var blitt en maktfaktor de politiske partiene var nødt til å ta hensyn til ved valgene. I midten av 60-årene ble det oppnådd bred politisk enighet om å legge om den rådende assimilasjonspolitikken og gi rom for en ny politikk basert på *multikulturalisme*. Heretter ville de forskjellige etniske grupper få anledning til å holde sin opprinnelige kultur vedlike. Multikulturalismen skulle komme til uttrykk gjennom økonomisk støtte fra det offentlige til etniske skoler og kirker, og det skulle bli undervist i de større etniske gruppernes kultur og språk i de offentlige skolene. Nye skoler som underviste i hjemlandenes historie og litteratur ble satt i gang, og etniske kirker fikk økonomisk støtte til å utvide eldreomsorg og velferdstiltak for sine egne. Utover 70-årene startet kringkastingen å sende etniske pro-

grammer. For den som for eksempel var kommet fra Jugoslavia var det nå mulig å høre både australske nyheter og nyheter fra Jugoslavia på serbo-kroatisk, og å lytte til intervjuer fra hjemlandet, historier for de små og foredrag om alt fra økonomi til dyrking av skjell langs Adriaterhavets kyster. I dag er det 58 slike etniske programmer og en multikulturell TV-stasjon (Channel 28). Det er også et skandinavisk program, og annenhver uke er det øremerket for den lille kolonien av norskættede. I tillegg finnes det mer enn hundre etniske aviser som utgis på kommersiell basis. Det multikulturelle understrekes ved alle offisielle anledninger, og er blitt en del av det nye Australias varemerke.

Derfor er det kanskje litt ironisk at 2. generasjon behersker engelsk bedre enn de mestrer foreldrenes opprinnelige språk, mens 3. generasjon flytter ut av de etniske bydelene og gifter seg på tvers av etniske skillelinjer. De ser på seg selv som australiere mer enn som medlemmer av en etnisk minoritet, og er på full fart inn i områder av det australske samfunn som var forbeholdt australiere med engelsk bakgrunn. De har ikke trang til å lete etter sine røtter, slik vi ser det i USA, men vet hvor de kan finne dem og ser seg om etter nye utfordringer. Kanskje de trenger enda en generasjon for å finne tilbake. Min venn Les, australier i 4. generasjon og med irske forfedre, har gitt sine barn irske navn og synes han må reise til Belfast for å undervise en stund, som en del av hans solidaritet med fortiden.

Den nåværende immigrasjonspolitikken gir rom for en kvote på omkring 95.000 nye innflyttere hvert år. Det gis fortrinn til unge som snakker engelsk som har den type utdanning Australia til en hver tid trenger. Det gis også preferanse til dem som kan bringe inn kapital og har planer om å sette i gang et eller annet lønnsomt foretak. For tiden er det 10.000 immigranter i året som kommer inn under denne kategori. Det er først og fremst Hongkong-kinesere som har tatt til å flytte sine forretningsinteresser ut fordi de regner med at de vil få dårligere vilkår når Kina tar over Hongkong. Det vanlige mønster synes

Den vakre Warath (telopea speciosissima) er blomsten til delstaten New South Wales. Den kan bli 3 meter høy, og blomsterhodet består egentlig av mange små blomster. Nå trues planten på grunn av forurensning fra Woollongong, Newcastle og Sydney.

å være at en sønn blir sendt i forveien for å få sin utdanning ved et australsk universitet, og slik etablerer en base for familien. Sør-afrikanske forretningsmenn har også vist stor interesse for australsk statsborgerskap, men stiller i en annen kategori fordi de ikke får tillatelse til å eksportere kapital. Immigrasjonen omfatter også et familieforeningsprogram som tillater de som allerede er kommet til Australia å bringe foreldre og andre nære slektninger til landet. De må i så fall garantere økonomisk for sine pårørende i ti år for at eldre og folk uten arbeid ikke skal bli til byrde for den australske stat. En stadig større andel av immigrantene består nå av pårørende. I tillegg er det et program som sørger for at politiske flyktninger fortsatt skal få innpass.

Labor og de konservative partiene har ulike oppfatninger av hvor mange nye immigranter som bør slippes inn. De konservative er tilhengere av å øke tilgangen på arbeidskraft for å presse lønningene. Labor har gjennomgående vært mer restriktiv fordi fagforeningene ikke har ønsket økt konkurranse om arbeidsplassene. Men forskjellene mellom de to fløyene er ikke store når det kommer til konkrete tall. Nyere forskning har vist at innfødte og immigranter i liten grad konkurrerer om de samme jobbene, og at immigrantene faktisk har bidratt til både å skape nye arbeidsplasser og til å øke den økonomiske vekst for landet som helhet. Dette er i overensstemmelse med oppgaver fra OECD som viser at den økonomiske veksten i de industrialiserte land i de senere årene først og fremst er skapt gjennom etableringen av små tiltak som gjerne sysselsetter bare en eller to personer.

8. *Men hvor ble det av de norske?*

Da den store emigrantbølgen slo inn over Norge i det 19. århundre valgte mange nordmenn å reise vestover til Amerika. Det gjorde de sikkert klokt i. På det tidspunkt var USA allerede et velordnet samfunn sammenliknet med det australske, og naturen var atskillig vennligere for dem som tenkte på å dyrke jorden. Selv om turen over Atlanterhavet var lang, så var turen til Australia tre ganger lengre og like mange ganger dyrere. De fleste hadde aldri hørt om Australia, og de som hadde det kunne ikke fortelle noe særlig fordelaktig.

Det er dem som mener at det var nordmenn om bord på de første oppdagelsesskipene som kom til Australia i det 17. og 18. århundre. Nordmenn var kjent som dyktige sjøfolk, og mange tok hyre på nederlandske og andre skip og kom seg langt av gårde. Til nå er det ingen som har gått gjennom datidens skipslister og lett etter norske navn, slik som den gang man fant Tordenskjold som skipsdreng på slaveskipene til Vestindia. Men inntil en historiker kommer fram med et svar, er det hyggelig å tenke på at også nordmenn kan ha vært med på slike eventyr.

Tidlige immigranter

Det vi helt sikkert vet er at nordmenn lot seg lokke nedover da det i 1851 gikk rykter om at det var funnet gull. I 1857 skal det

ha vært så mye som tre hundre nordmenn på gullfeltene i Victoria. Men i den norske litteraturen finner vi ingen strålende beretninger om lykkejegere som kom triumferende tilbake med lommene fulle av gull.

Det er også de som påstår det var norske gullgravere som først lærte australierne å gå på ski. Muligens var det så. Det finnes i alle fall bilder av staute karer, som gjerne kunne vært norske, da den første skiklubben ble stiftet ovenfor gullfeltene i Kiandra i 1871. I bush-visene fra den tid berettes det med begeistring om de modige menn som kastet seg ut fra fjellene på smale treplanker. Den største skiløper av dem alle var Carl the Dane!

En av de norske satte andre spor etter seg. Niels Hertzberg Larsen fra Tromøya var en av dem som rømte fra skipet da han hørte rykter om gull og grønne skoger. Underveis fant han seg en australsk ungjente, og langt der ute hvor gullvaskerne slet for å overleve, ble det i 1867 født et lite halvnorsk guttebarn. Han ble senere en av de store australske nasjonaldiktere, og i dag finner vi hans bilde på 10-dollarsedlene. Den litterære påvirkning kom likevel neppe fra den norske siden av familien. Det var først da moren skilte seg fra Larsen og tok den halv-voksne gutten med seg, at Henry Lawson fikk ro og oppmunt-ring til å skrive. Bøkene og diktene hans handler om livet på gullfeltene og i bushen, og om hvordan man greide å overleve uten å miste verdigheten. Lawson framhevet verdien av kameratskapet, mateship, og skildret skjønnheten i det primitive og enkle liv. Det er en type nasjonalromantikk som like gjerne kunne vært norsk. Men det er vel tvilsomt om matros Larsen ville hatt sansen for den enkelhet hans sønn skrev så vakkert om. Matrosen hadde prøvd den på kroppen, både i Norge, under sin tid på sjøen, og i de lange årene som en av de gullvaskere som aldri greide å gjøre selv et lite varp.

Carl S. Lumholtz var en annen nordmann som også etterlot seg mer varige spor. Han ble utsendt av Det kgl. Frederiks Universitet i Christiania i 1880 for å undersøke den australske

fauna. Det gjorde han da også med stor interesse, og en av de mange kenguru-artene bærer hans navn. Men datidens professorer var atskillig bredere orientert enn nåtidens, så han tok like godt og flyttet forskningen sin over til en undersøkelse av urbefolkningens levkår. Lumholtz bosatte seg sammen med en av stammene i regnskogen nordpå, lærte seg språket deres, og spiste og levde på samme måte som dem. Gjennom hans beretninger var det at verden først lærte om urbefolkningens utrolige evne til å tilpasse seg en nådeløs natur. Hans arbeider ble oversatt til mange språk, og er ofte sitert.

En tredje nordmann, Knut Geelmuyden Bull, drev i en noe annen gate. Han hadde forsøkt seg med litt falsknerier i London. Det kostet ham fjorten års deportasjon til Australia. Men siden han oppførte seg pent ble han frigitt før tiden, og kunne slå seg ned i Hobart hvor han tok opp landskapsmaling og underviste i tegning. Han hadde så uten tvil talent. I 1985 da hans hjemby Bergen fikk to av hans bilder i gave, ble han trykket til hjemlandets bryst og avisen skrev at Bull «av mange ble betraktet som det australske landskapsmaleris far». Det er nok en noe tvilsom påstand, for det har ikke vært mulig å finne navnet hans i de større verker om australske malerier fra den perioden.

Colin Archer var derimot en av dem som ble berømt, men ikke i Australia. Som 20-åring kom han i 1852 til Queensland hvor brødrene hans drev med store gårdsbruk. Men etter noen år sa han takk for seg og reiste tilbake til Norge hvor han slo seg på båtkonstruksjon. Lite kunne han vel den gang ane at den mest berømte av hans båter, «Fram», i 1912 skulle legge inn til Hobart slik at Roald Amundsen i triumf kunne sende telegrammer hjem til Norge om at det norske flagg nå var plantet på Sydpolen.

Historien som til nå er skrevet om nordmenn i Australia er først og fremst beretninger og anekdoter om enkeltmennesker som klarte seg bra. De andre hører vi lite om. I 1871 var det registrert 529 norske bosatt i Australia. Det var langt flere

svensker og dansker. Queensland drev en aktiv immigrasjonspolitikk. Det ble annonsert både i norske, svenske og danske aviser om at unge og arbeidsføre folk ville få gratis jord og hjelp til billetten, dersom de ville slå seg ned som bønder i Queensland. Skipene nedover gikk fra Hamburg, og de fleste emigrantene reiste ut via Tyskland. Men det var bare få av dem som var nordmenn. De norske emigranter foretrakk fremdeles å reise vestover til slektninger og norske nybyggerkolonier i Amerika. I 1901 var det registrert tre tusen norske i Australia, men sammenblandingen av norske og svenske registreringer gjør tallene usikre. Norske myndigheter kan ikke ha sett med blide øyne på emigrasjonen. Det går historier om at politisjefen i Christiania forsøkte å hindre tredve emigranter i å gå om bord i et skip som skulle til Australia. Det var først da den britiske generalkonsul møtte opp og slo i bordet at de fikk reise.

Storparten av de norske emigrantene reiste ikke som resultat av en godt planlagt utvandring. Mot slutten av 1800-tallet gikk norske skip i faste ruter på Australia, og det hendte ofte at ungguttene rømte når de etter en lang og møysommelig reise fikk øye på de hvite og solfylte strendene. Kapteinene ankret opp så langt ute de bare kunne for å holde på mannskapene, men de mest ivrige svømte i land. For skipperne var det liten hjelp å få hos australske myndigheter som bestandig syntes å ha så vanskelig for å finne igjen rømlingene.

Resultatet var at de norske som kom til Australia stort sett var yngre menn. Omkring århundreskiftet var bare ti prosent av de norske kvinner. Like etter den annen verdenskrig var tallet steget til femten prosent. Og i dag er det fortsatt dobbelt så mange menn som kvinner blant de norske, selv om det skyldes andre forhold. I den grad de giftet seg, fant de norske menn sine koner blant australierne og tilpasset seg de lokale forholdene. De ble en del av de tause immigrantene som ambassaden bare møtte når de døde og deres arvegods skulle sendes hjem til slektninger, som ikke hadde hørt fra dem på årevis.

Sosialantropologen John Barnes forteller en underfundig hi-

storie om sitt møte med en av de tause nordmenn i Northern Territory. Om historien ikke er vanlig, så er den i alle fall god. Andersen hadde som så mange andre «jumpa av skipet» i 1905, og var femti år senere fortsatt illegal immigrant. Han hadde levd av å stjele kveg, og klarte seg ganske bra. Innimellom hadde han drevet med utvinning av salt fra innsjøer som ble igjen når havet trakk seg tilbake. Saltet solgte han til gårdbrukere slik at han visste hvor han nattetider kunne komme tilbake og hente seg et par ekstra kyr. Da trengte han heller ikke å stå så hardt på prisen for saltet, som han sa. Som bigeskjeft og til hjemmebruk hadde han lært seg å lage tresprit på australske råvarer. Slik kan norske tradisjoner føres videre. Uten kvinner hadde Andersen heller ikke vært, og etter ham det blitt en mengde med unger etter hvert som han flyttet fra den ene innfødte kvinne til den andre. Han sørget selv for å gi ungene navn, og guttene ble oppkalt etter de store revolusjonære helter. En het Trot etter Trotsky, en het Len etter Lenin, og selvfølgelig måtte det også være en Mark etter Marx. Hvorfor han hadde gjort det på den måten, ønsket han ikke å fortelle. Det var bare slik det måtte være. Da han begynte å føle seg litt for gammel til hovedgeskjeften, samlet han sammen sønnene, «not the fillies», og foreholdt dem hvilket ansvar de hadde for å sørge for deres gamle far og vise ham respekt i alderdommen. Pater familias var i god stand da Barnes møtte han, og må da ha vært et stykke opp i åtti-årene.

Børs og katedral

Det meste av opplysningene om norske i Australia kan man finne ved å lete i norsk skipsfartshistorie og i skandinavisk kirkehistorie.

Fram til første verdenskrig foregikk store deler av transporten i Australia enten over land med kameler eller rundt kysten med båt. Landtransporten var det afghanere og pakistanere som

sto for, mens det i stor grad var norske skip som tok seg av sjøtransporten. Wilhelmsen-båtene gikk for eksempel i kombinert Afrika- og Australiafart, og det ble ett av de viktige bindeleddene mellom havner rundt hele kontinentet. Om Bunbury i Western Australia heter det at den var en av Australias travleste havner, og de skip man oftest så på havnen var norske. Ja, det var faktisk så mange norske skip at når gamle kong Oscar av Norge hadde fødselsdag, ble det flagget og skutt med kanoner. Dette skriver den berømte australske historiker Geoffrey Blainey om Bunbury i 1905! Det er vel slikt man kaller et historisk bomskudd.

Nordmenn og svensker var nemlig ikke særlig glade i hverandre i Australia, om man leser beretningene fra Melbourne omkring århundreskiftet. Det var først og fremst her og i Queensland at skandinaverne slo seg ned. Den første skandinaviske foreningen, Scandinavian Society, ble stiftet i 1870-årene, men det ble ingen suksess. Nye forsøk på å holde den skandinaviske kultur ved like kom om lag tjue år senere da det ble startet ikke bare én, men to skandinaviske aviser. Den ene gikk inn etter kort tid og etterlot seg et dundrende underskudd. Den andre het Norden, og den klarte seg helt fram til den andre verdenskrig, trass i trang økonomi. Man prøvde seg også med en Norwegian Society i 1900, men det gikk dårlig. Kirken var det sentrale møtested og der hvor det sosiale liv utfoldet seg. Men nordmennene likte lite samværet med svenskene. De gjorde innsigelser da det ble foreslått at en svenske skulle bli prest for den skandinaviske kirken i Melbourne i 1898, og de feiret sin 17. mai i protest mot svenskekongen. Da den svenske pastoren likevel ble tilsatt, fordi det var dobbelt så mange svenske i menigheten som det var norske, gikk bølgene høyt. I 1909 var svenskene blitt så lei av all kranglingen at de like godt bygde sin egen kirke.

Den som reiser langs sørvest-kysten ser også at der har det vært nordmenn. I 1892 ble det sendt en norsk ekspedisjon til Antarktis for å undersøke nærmere rykter om at det her var

større forekomster av hval enn noe annet sted på kloden. Nordmennene hadde lange tradisjoner med hvalfangst, først og fremst langs egen kyst, men også i fjernere farvann. Etterspørselen etter hvalolje var stor på den tiden, og de økonomiske gevinstene enorme. Norske båter seilte langt opp i Nordishavet og ned etter den afrikanske kyst for «hvalfangsten herjet Norge som en gullfeber». Som rimelig kan være minket det på hvalen, og den store norske hvalfangerflåten måtte søke andre jaktmarker. I Australia var det også tradisjon for hvalfangst. På slutten av det 18. århundre deltok både portugisere, franskmenn og amerikanere sammen med australierne i jakten, og hvalolje ble et av Australias største eksportprodukter. Fangsten langs det australske kontinent var landbasert, dvs. man fanget bare de hvalene som gikk under land. Oljen ble kokt på land. Etter om lag hundre år var det slutt på hvalstammene som gikk opp under land, og den store hvalfangerflåten trakk seg tilbake. Det var da nordmennene tok over. For å kunne drive fangsten videre blant de enorme mengder av hval som ikke kom inn til kysten, utviklet nordmennene flytende hvalkokerier som kunne behandle spekket i åpent hav. Vestfolds velstand ble grunnlagt på denne oppfinnelsen. Fra 1912 og et halvt århundre framover var det jubel på havnen i Sandefjord når hvalfangerne kom hjem etter enda en storartet sesong i Sørishavet. Margarinfabrikker og kjemiske fabrikker fikk tilført nye råstoffer, og bondegutter som hadde hatt hyre om bord på hvalfangerflåten kom hjem med ny kapital til å modernisere gårdene.

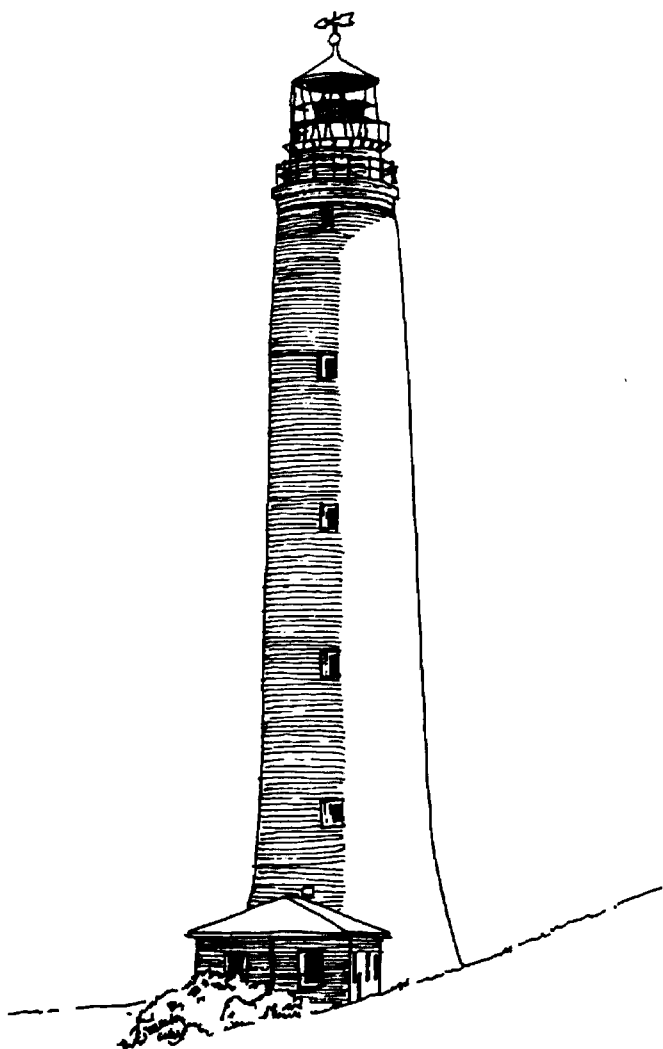
Australia fikk atskillig mindre glede av velstanden. Lovgivningen var enda ikke slik at territorialfarvannet strakte seg langt ut i havet, og Australia kunne ikke skattlegge olje som ble tatt rett hjem til Norge. Norske rederier kunne nøye seg med å kjøpe lisens til å drive hvalfangsten sin ut fra de australske kyster. Ved å utnytte smutthull i det australske lovverket og opprette stråelskap, greide de å få samtlige lisenser langs sør- og vestkysten, slik at de unngikk konkurranse. For å økonomisere med utgiftene, tok de med seg all proviant hjemmefra, så

heller ikke på dette området var det noen fortjeneste for australierne. De var som noen av dagens turister i Norge, som kommer i en campingvogn full av hermetikk. Ved Point Cloates i Western Australia bygde de en landstasjon som ble kalt «Norwegian Bay». Den ble senere solgt til franske interesser og fikk et annet navn. Det største norske anlegget ble bygget i Albany på sørvest-kysten av Western Australia i 1912. Her drev nordmennene helt fram til 1967. Nå er det et museum hvor man med stolthet viser fram en norsk hvalfangstskute, norsk-konstruerte harpuner og skipsmotorer som var spesiallaget for norske hvalkokerier. Der er også et bilde av verdens største ambraklump på 455 kilo som ble funnet av en norsk båt på selveste julekvelden. Men vi får vite lite om dagliglivet til den vanlige hvalfanger. Han må ha levd på utsiden av det australske samfunn, ikke bare i bokstavelig forstand. I et lite privat museum i Victor's Harbour sør for Adelaide i South Australia får besøkende en gløtt inn i hverdagen til hvalfangerne når de går gjennom de små husene deres og ser på det som er samlet av kokekar og husgeråd. Etter sigende kom ikke norske hvalfangere hit, men det er ikke vanskelig å gjenkjenne restene av rosemaling på en gammel kiste.

En liten by i Western Australia heter Norseman. Navnet vil sikkert glede mange norske. Men språkforskere forsikrer at selv om det kom en del norske hit under gullrushet på slutten av 1800-tallet, så er det ikke de som har gitt navn til byen. Det er et gammelt navn fra urbefolkningens tid, og stiller i samme klasse som for eksempel Wagga Wagga, Cadibarrawirracanna og – Denmark. Det finnes også bynavn som Valhalla i Victoria, men det er det heller de andre skandinaver som får ta æren for.

Etter krigen

Det har vært antydning at ca. 25.000 nordmenn på ett eller annet tidspunkt har vært bosatt i Australia. Ifølge folketellingen var

Cape Wickham Lighthouse på King Island, Bass Strait, ble bygd i 1861, og vaktet over en av de farligste kystene i Australia.

det i 1947 2.024 norske som hadde fast bopel. I 1981 var tallet steget til 2.935. De fleste var bosatt i og omkring Sydney, og bare 22 personer oppga Northern Territory som bosted. Ved den norske ambassaden i Canberra kan de opplyse at det aldri har vært stor pågang for å få norske pass byttet ut med australske. Det kommer høyst en 15-20 søknader for året. Men tendensen blant de fleste immigrantgrupper har også vært at førstegenerasjonen foretrekker å beholde sin opprinnelige nasjonalitet. Amerikanere og nyzealendere som har bodd i Australia i flere tiår og har tenkt seg på aldershjem i solrike Queensland, niholder på sine pass som en siste rest av nasjonal identitet. Det gjelder også de som ikke har besøkt gamlandet på årevis. Bare når immigranter søker forfremmelse i en offentlig stilling kan det være en fordel å bytte til australske pass.

I tillegg til de som ble værende, kom det mange norske som reiste hjem igjen etter å ha vært i Australia en stund. Enten ble hjemlengselen for stor, eller så var likevel ikke dette det forjettede land. Det er helst slike ambassaden får kontakt med. Det står ingen norsk koloni klar til å ta imot nye immigranter og vise dem til rette, slik som for eksempel de greske og italienske kolonier har vært så flinke til. Immigrantene må stå i kø for å få arbeid, hus og alle de papirene som er nødvendige for å kunne leve i det australske samfunn. Både køer og ventetider kan bli mange og lange, og de fleste immigranter må begynne på bunnen i det nye samfunn. Norske immigranter er nå som før blant de som er meget velkommen. Særlig om de er under førti år, mestrer engelsk og har en utdanning som gjerne kan være yrkesfaglig. Men australsk immigrasjonspolitik tillater ikke lenger å øke antallet hvite fra Nord-Europa, slik det var før. Det største behovet for arbeidskraft finner vi også i det nordvestlige Australia hvor klimaet er hardt for dem som kommer fra kjøligere områder.

Etter krigen kom mange av de norske til Australia i forbindelse med utbyggingen av vannkraftverkene i Snowy Mountains i 50-årene. Ikke mindre enn fire hundre norske

arbeidet med å sprengte tunneler og legge elvene i rør slik at vannet kom ned på vestsiden av fjellene i stedet for på østsiden. På den måten fikk man vannkraft samtidig med at de vannfattige områdene bak fjellene ble dyrkbare. Det var et gigantprosjekt og det ble brakt inn ekspertise fra hele verden. Nordmennene trivdes oppe i fjellene og bygde seg hytter til både sommer- og vinterbruk, akkurat som hjemme. Det ble til at noen av dem gjorde australiere av seg.

Andre norske hadde stått om bord i norske båter under krigen, og da freden kom ble de like gjerne værende i Australia som de tidligere hadde seilt på. I dag er det noe over hundre krigsseilere som får norske krigspensjoner. De har dannet et eget forbund, og møtes en gang i måneden i Sydney.

De fleste norske fortsatte å komme inn med skipsfarten. Flere større norske rederier hadde anløp av australske havner og i 1954 ble den norske sjømannskirken åpnet i Sydney. To år tidligere var det blitt dannet et eget fotballag av skandinaviske sjøfolk og andre i Melbourne. «Skandia», som laget het, ble et naturlig samlingspunkt i de neste tjue årene, enda om det ikke kan rapporteres at laget gjorde noen stor innsats i australsk fotball. Da container-transporten tok over ble det slutt på sjøfolkenes lange opphold i land, og både fotballag og sjømannskirke forsvant på slutten av 70-tallet.

De tidligere trettene mellom nordmenn og svensker ble også borte underveis. I Australia er nå alle skandinaver for vårherre. I motsetning til amerikanere som uten å rødme gjør svenske av en danske, er australiere flest godt orientert om forskjeller mellom de skandinaviske landene. Når norske likevel blir slått sammen med andre skandinaver, kommer det selvfølgelig av at det er få av dem – og at skandinaver har en tendens til å holde sammen når de kommer tilstrekkelig langt hjemmefra. Finnene er ikke i samme grad blitt en del av det nordiske fellesskapet. De kom til Australia etter dramatiske omstendigheter da russerne invaderte Karelen i 1938 og tvang tusenvis av kareler til å flykte. Det var bare Australia som kunne ta imot så mange

flyktninger på en gang. Da finnene kom dit slo de seg ned i samme strøk og prøvde å holde på sitt kulturelle særpreg. De har fremdeles sine egne klubber, og det er mange i 2. generasjon som også snakker finsk. I de senere årene har man igjen forsøkt seg med skandinaviske klubber i de større byene som Brisbane, Perth, Adelaide, Newcastle, Canberra, Sydney og Melbourne. Noen av dem går bra, mens andre bare holdes i live av ildsjeler som steker vafler og organiserer foredrag om skandinavisk kultur og politikk. Barnetogene 17. mai er ikke særlig lange, men så er det heller ikke så mange unger til å svinge med flagget. På flere av universitetene undervises det i skandinavisk språk og kultur, og samme lærer underviser gjerne i både norsk, svensk, dansk og islandsk.

Det siste tilskuddet til det skandinaviske samarbeidet er det nye bofellesskapet mellom den norske og den danske ambassaden i Canberra. Da begge land skulle bygge nye ambassader, slo de seg sammen på en felles tomt og fikk tegnet to nøyaktig like bygninger, atskilt med bare en liten plass imellom. Bygningene er så like at de er identiske ned til minste detalj, inklusive flaggstengene, modellene av SAS-flyet som står i de to resepsjonene og Jaguarene i garasjene. Sambyggingen var kostnadsbesparende for begge land og ga et faglig fellesskap som små ambassader alltid vil mangle. Begge ambassader er fornøyde med det nye fellesskapet som kanskje kan danne modell også i andre land. Men bygningene er så visst ingen prydd for Scandinavian design. På ambassadespråk heter det at de er uttrykk for en «nøktern stil». Den svenske ambassade var blant de første som flyttet til Canberra etter at byen for alvor tok til å fungere som hovedstad. Svenskene ble belønnet med en av de aller vakreste tomtene og ligger nå nydelig til i parkliknende omgivelser.

Kjøp og salg

Den norske handelen med Australia er ikke særlig stor, men den har vist en sterk vekst de siste par årene. I 1985 solgte Norge varer for om lag 400 millioner kroner og kjøpte australske varer for nesten 650 millioner kroner. Norge kjøper først og fremst aluminium som halvfabrikata og bauksitt som brukes i aluminiumsfabrikasjonen slik at arbeidsplassene i Årdal, Sunndalsøra og Høyanger kan holdes gående. I tillegg kjøper Norge litt grønnsaker og frukt, mest hermetisk, og kull og jernmalm til blant annet jernverket i Mo i Rana. Eksportlisten er adskillig mer rikholdig. Mer enn en fjerdedel av de norske produktene er kjemikalier av forskjellig slag, blant annet en god del kunstgjødsel. Den gjør god nytte for seg i den utpinte delen av australsk jord hvor næringsstoffene vaskes ut av det tynne jordlaget. Maskiner, metaller, papir, fiske- og meieriprodukter utgjør resten av eksporten fra Norge. Den som går i butikkene her kan handle både flatbrød, fiskeboller, sardiner og geitost hvis hjemlengselen skulle ta overhånd. Men den aller største eksportartikkelen er Jarlsbergosten. Den er ikke bare det meieriprodukt Norge selger mest av. Den er også en av de mest solgte ostene i Australia, og har til og med egne lastebiler merket Jarlsberg. Intet australsk bord er komplett uten Jarlsberg. For få år siden var det ingen som hadde hørt om Jarlsberg, så dette må være et skoleeksempel på hvordan et produkt skal markedsføres og selges.

Norsk know-how er også en god eksportartikkel, og utenlandsk kapital ønskes velkommen dersom utlendingene kan få australske partnere med på et prosjekt. I Tasmania har norske interesser medvirket til å sette i gang akvakultur, eller fish farming som det heter. Det nye anlegget blir verdens største havbaserte anlegg for oppdrettslaks og vil i 1990 kunne produsere 1300 tonn laks i året. Det er også satt i gang et smoltanlegg med en kapasitet på en million småfisk i året. Bak produksjonen står den tasmanske stat med 51 prosent av kapitalen, de

som driver med oppdrettet eier 30 prosent, og Noraqua står for de resterende 19 prosent. Noraqua eies av Selmer-Sande og Teleinvest, og har bidratt med både ekspertise og kapital. De første 20.000 laks og 10.000 regnbueørret er allerede sendt ut på det australske marked hvor de har gått som varmt hvetebrød. Eller kanskje sammen med hvetebrødet. Fisken ser ut til å trives i det kjølige vannet utenfor Tasmania, og det er planer om å forsøke også med andre fiskeslag. Det første initiativet til akvakultur i Australia ble tatt av nordmannen Hermann Watzinger. Det var han som bygget Kon-Tiki-flåten og deltok i Thor Heyerdahls ekspedisjon over Stillehavet.

Det er andre norske firma som venter på å kunne etablere seg. Kongsberg Våpenfabrikk har for eksempel opprettet et salgskontor i påvente av en kontrakt med det australske forsvaret, mens Hydro er interessert i å kjøpe seg inn i aluminiumsproduksjonen og å sette i gang en kunstgjødsselfabrikk i Western Australia. Dyno og Frionor er allerede godt inne på markedet. Tre av de største norske bankene har også etablert filialer for å fremme norske interesser og for å kunne delta i nye prosjekter. Norsk rederivirksomhet med blant annet Wilh. Wilhelmsen-gruppen og Jebsen-linjen, står fortsatt sterkt, og Veritas deltar med risikoanalyser og kontroll av oljeplattformer og skip. Noen av de ansatte er australiere, men de fleste er nordmenn som arbeider på 2-3 års kontrakter.

Det er liten tvil om at det ligger et meget stort australsk marked og venter på norske initiativ. Men det ser ut til at norsk næringsliv enda ikke helt har fått øynene opp for mulighetene. Det kan kanskje være en trøst at de deler mangelen på interesse og kunnskaper om Australia med store deler av det norske samfunn. Det er lite barn lærer i skolen om Australia, og ved høyere norske læresteder undervises det ikke i australsk litteratur og kultur. Et søk gjennom Universitetsbiblioteket i Bergen resulterte i bare sytten bøker med referanse til Australia.

Fire norske bilder

Norske aviser skriver også lite om Australia. De seneste årene har jeg klippet det meste av det som har vært skrevet, og artiklene kan stort sett deles i fire bunker. I den ene bunken, og det er den største, er det det bisarre som fremheves. Australia beskrives som et tilbakestående land hvor sauene bokstavelig talt dominerer det kulturelle liv og hvor mennene fortsatt heller står i stigbøylen enn på gasspedalen. Historier om mennesketende krokodiller dominerer, og en av dem får så mye som tre spalter. Statsministerens tårer da han under en pressekonferanse blir spurt om sin datters heroinmisbruk får også bred plass, men leserne får ingenting vite om hvilken politikk statsministeren og hans parti står for. Til gjengjeld får en kenguru med lue på snei bildet sitt i avisen og en julenisse fra Sydney som stjeler, klarer også å komme på prent. Dette er journalistiske vinklinger som til en viss grad er morsomme. Men de gjentatte «morsomheter» underbygger gamle oppfatninger og bidrar til latterliggjøring av et land som folk flest vet lite om.

Den andre store bunken av klipp er hentet fra sportssidene. Her ser vi lyslokkete bronsegutter som surfer og spiller tennis. Det stemmer bra med virkeligheten. Australske menn tilbringer mesteparten av fritiden med utendørs sport, og de liker den image som bronseguttene gir. At fedme er utbredt og at de fleste ikke klarer å henge fast på et surfebrett, trenger ikke å være skår i gleden for noen. Australiere er praktfulle tilskuere til andres idrettslige innsats, og er like sjåvinistiske på sportens vegne som nordmennene. I et klipp fra en norsk avis heter det for øvrig i overskriften til en reportasje fra en internasjonal ro-regatta: «Bare en australier foran Per A. Sættersdal».

I den tredje bunken ligger det filmomtaler av de seneste års australske filmer. Det er for eksempel «Picnic at Hanging Rock», «The last wave», «The witness», «Hvor de grønne maur drømmer», «The Coca Cola kid», «Mad Max», «Min lysende karriere» og «Breaker Morant». Kritikerne går fullstendig av

hengslene for å rose filmene. Det hele begynte med at australierne var lei av bare å se utenlandsk film, og særlig amerikanske B-filmer. Myndighetene var opptatt av å styrke nasjonalistiske følelser og innvilget statlig støtte til den hjemlige filmproduksjon. I løpet av meget kort tid vokste det fram et miljø med en kvalitet som både teknisk og innholdsmessig førte australsk film rett inn på den internasjonale bane. Nå valfarter filmfolk til Australia. Vi andre kan lene oss tilbake i stolene og lære om livet i Australia samtidig som vi nyter god underholdning.

Den fjerde bunken inneholder det en kan kalle seriøse reportasjer. Her er det for eksempel en stor reportasje om Australias ledende posisjon innen bioteknologi, en helsides artikkel med gode råd til dem som tenker seg en tur nedover, og flere artikler skrevet av ungdommer som har opplevd landet som utvekslingsstudenter. Det er også reportasjer om den dårlige økonomien, alkoholpolitikken, den australske regjeringens fordømmelse av de franske prøvesprengninger i Stillehavet, og mulighetene for norsk næringsliv i Australia. Den typen reportasjer har vært økende i det siste.

I fjernsynet blir Australia nesten aldri nevnt, bortsett fra i Filmmagasinet, i Sportsrevyen og i ungdomsreportasjene om popmusikk. En av de fyldigste var reportasjen om Americas Cup som ble seilt utenfor Fremantle i Western Australia.

Vi kan regne med at Australia kommer mye sterkere inn i nyhetsbildet i 1991. Da skal «Antarktis-traktaten» fra 1959 revideres. Sammen med Argentina, Chile, Storbritannia, Sør-Afrika og Ny Zealand har Australia og Norge skrevet under på at Antarktis har internasjonal status og bare kan benyttes til fredelige formål og forskning. De store naturressurser i området tilsier at flere av landene kan komme med territorielle krav i 1991.

Snur vi oss rundt og spør hvor mye det skrives i Australia om Norge, så er svaret at det er lite. Til gjengjeld forekommer det overhodet ikke den type fleipete reportasjer som norske aviser gir til beste. Australske aviser behandler oss seriøst. De skriver

lange og grundige artikler om økonomi og politikk, og sammenlikner gjerne forholdene i de skandinaviske landene. Australske aviser er gjennomgående ganske konservative. Det er deres lesere også. Det er derfor en tendens til at konservative regjeringer i Skandinavia fremstilles som mer vellykkete i sin politikk enn regjeringer utgått fra arbeiderpartiene. Australske aviser gir også uttrykk for skepsis til velferdsstaten, både på hjemme- og bortebane, og lar sjelden en anledning gå fra seg til å fortelle om alt det som kan gå galt i en velferdsstat. Men ellers er det gjennomgående en meget positiv holdning til Skandinavia. Avisene skriver mye om det som skjer i Europa, og det er ikke vanskelig å sitte i Australia og følge med i det som skjer på den andre siden av kloden. Man kan til og med se hvor mange grader det er i Oslo hver dag. Fjernsynet har flere kanaler, men er mindre internasjonalt orientert enn de store avisene som for eksempel «The Age» og «The Sydney Morning Herald». Norske immigranter konkurrerer med andre nasjonaliteter om sendetid på den etniske kanalen, og siden det er så få norske i Australia blir sendetiden tilsvarende begrenset.

Det er tvilsomt om Norge noen gang kommer til å få en særlig stor plass i den australske befolkningens bevissthet. Men det er noe som tyder på at Australia holder på å få en større plass i den norske befolkningens bevissthet. Nordmenn er kjent som et farende folk og det søkes stadig etter nye reisemål og annerledes opplevelser. For få år siden var det bare norske sjømenn og noen få velstående forretningsfolk som reiste til Østen. Nå reiser tusener av nordmenn dit på ferie hvert år. Og fra Bangkok og Singapore er det bare et lite hopp over til det australske kontinent. Det er faktisk kortere avstand mellom Perth og Singapore enn det er mellom Perth og Canberra. Det er ikke lenger uvanlig å møte norske ungdommer med ryggsekk som haiker langs gullkysten. Det pleier å være med dem som med de første trekkfuglene – snart følger trekket av mer alminnelige turister etter.

9. Et kapittel for de som er litt redde

Noe av det fineste ved Australia er den storslåtte naturen som er så fargerik og voldsom at den etterlater varige spor i sjelen. Den ligger som en utfordring og invitasjon til det moderne mennesket som gjerne vil ha naturopplevelser, men er redd for å bevege seg inn i et landskap som er ukjent og skremmende. Angsten for å møte farlige dyr eller bli overlatt til seg selv i den store ensomheten ligger dypt i alle oss som er vokst opp i «sivilisasjonen».

Men det ville være synd å la anledningen gå fra seg til å vandre i ørkenen når de ville blomster står i flor, følge fargestrålende fisk under vann, eller ligge ute på stranden en natt under stjernene og våkne neste morgen til den bråkende prat-somhet fra hundrevis av papegøyer. Selv om det er riktig at det er en del ting som er farlige, så går det an å unngå dem om man bare følger noen grunnleggende regler.

For den som er glad i å svømme

Ute i sjøen er det hai, men la det med en gang være sagt at det er *sjelden* badende blir angrepet. Det er statistikk tilbake til 1919 som viser at i snitt er det bare et par mennesker i året som blir utsatt for haitenner langs de australske kyster og som ikke overlever angrepet. Tar man i betraktning at millioner av

australiere tilbringer sommermånedene med svømming, surting og lek i vannet, er risikoen for å møte en hai ikke særlig stor. Men likevel må jeg innrømme at jeg alltid ser meg om to ganger etter haifinner i nærheten, når jeg bader fra en ubevoktet badestrand. Det sitter liksom i blodet, trass i godlynte statistikker, og har sikkert noe å gjøre med alle de skrekkhistorier om sjøfolks sørgelige endelikt jeg leste om i ungdomsromanene.

Det er flere forskjellige typer hai, men de fleste er bare farlige for fisk og skalldyr. De som er farlige for mennesker er ikke nødvendigvis de største, men de med styggest tenner og dårligst humør.

Den mest vanlige av de farlige haiene er «the common whaler» som er mørkegrå og kan bli opp til fire meter lang. Den kommer gjerne i selskap med flere. «The bronze whaler» er atskillig penere, og noe mindre. Tigerhaien er en av de største. Den kan bli så lang som ti meter, men den australske rekorden ligger på seks meter. Det er en av de få som angriper selv om den ikke er sulten. Tigerhaien er altetende og spiser like gjerne gamle bokser og støvler som mer næringsrik føde. Også den er ganske pen – når man ser den i akvariet. Hovedpersonen i filmene om «Jaws» er den hvite haien, som er den største og farligste av dem alle. Den kan bli helt opp til tolv meter lang, men i motsetning til i «Jaws» holder den seg heldigvis mest på de store dyp. Hammerhaien, den som har det grusomme hodet formet som en hammer og med øynene anbrakt ute på enden av de to hammerflatene, er den minst farlige. Verken tenner eller gap står i forhold til det skrekkinnjagende utseendet.

«The killer whale» er av en annen familie, men vel så farlig som tigerhaien. Vi finner den i alle slags farvann, fra tropiske hav og helt opp til Polarhavet. Den svømmer ofte i flokk, og det kan gjerne være et halvt hundre i slengen. De store haiene er redd den, fordi den er sterk, aggressiv og utstyrt med fryktelige tenner. Når man ser hvor fint den kan temmes til å hoppe og snu på kommando i de store bassengene i Marineland, har man vanskelig for å forestille seg at den skal være havets skrekk.

Bortsett fra «the killer whale» som ikke er noen riktig hai, så er haiene temperaturbevisste og svømmer ikke dit hvor vannet holder mindre enn tjue grader. Det kan være bra å vite. I den tropiske sone nord for den 21. breddegrad, dvs. ovenfor Pardoo på vestkysten og Mackay på østkysten, finner man dem året rundt. I de varme månedene fra oktober til mai beveger de seg noen hundre kilometer lenger sør. I områdene rundt Perth i vest og Sydney i øst kommer de bare mellom desember og mars. Ved badestrendene utenfor Melbourne og Adelaide avlegger de sine visitter kun i januar og februar. I sjøen rundt Tasmania er det for kaldt for dem, og der har de aldri vært observert.

Haier angriper først og fremst for å få føde. De skjeller ikke noe særlig mellom mennesker og annet som beveger seg i sjøen. Det har vært hevdet at svømming og plasking i overflaten likner på de lyder døende fisk gir fra seg i de siste krampetrekninger, og at haiene tiltrekkes av det de oppfatter som et lettvint bytte. Derfor skal man heller ikke bade når sjøen er helt stille. Bølgene bryter lyden av svømmetak. Teorien støttes av at dykkere under vann sjelden blir angrepet.

Man skal ikke bade etter at det er blitt mørkt eller i tusmørke. Det er heller ikke klokt å bade i grumsete vann eller i bukter med snevre munnninger fordi de ofte er en del av haienes revir. Men er man i tvil, er det lurt å spørre den lokale befolkning før man hopper uti. Det blir som i Norge hvor det anbefales å spørre kjentfolk før man legger ut på ski i et område som kan være rasfarlig.

På de mer populære badestrendene er det reist tårn ute ved kysten. Høyt til værs sitter barske, solbrune livreddere som holder øye med både haifinner og badende. Når sirenen går er det et tegn til å komme seg opp på stranden i en fart, for haier angriper også på grunt vann.

I flere år har fiskebåter trålet med nett langs kysten for å fange hai før de kunne forårsake ulykker. Parallelt med kystene, en tre hundre meter ute hvor bølgene bryter, settes det i

sommersesongen lange nett som røktes annen hver dag. Fangsten av hai er falt kraftig siden dette tok til i 1937, og utenfor Sydney fanges det nå bare et par dusin for året. Det har også vært gjort forsøk på å spenne ut elektriske nett, plassere sprengstoff og kjemiske innretninger på lure steder og henge opp «boble-gardiner», men etter en kort tilvenningsperiode synes haiene ikke å bry seg noe særlig.

De som har sett Crocodile Dundee vil vite at krokodillene heller ikke er til å spøke med.

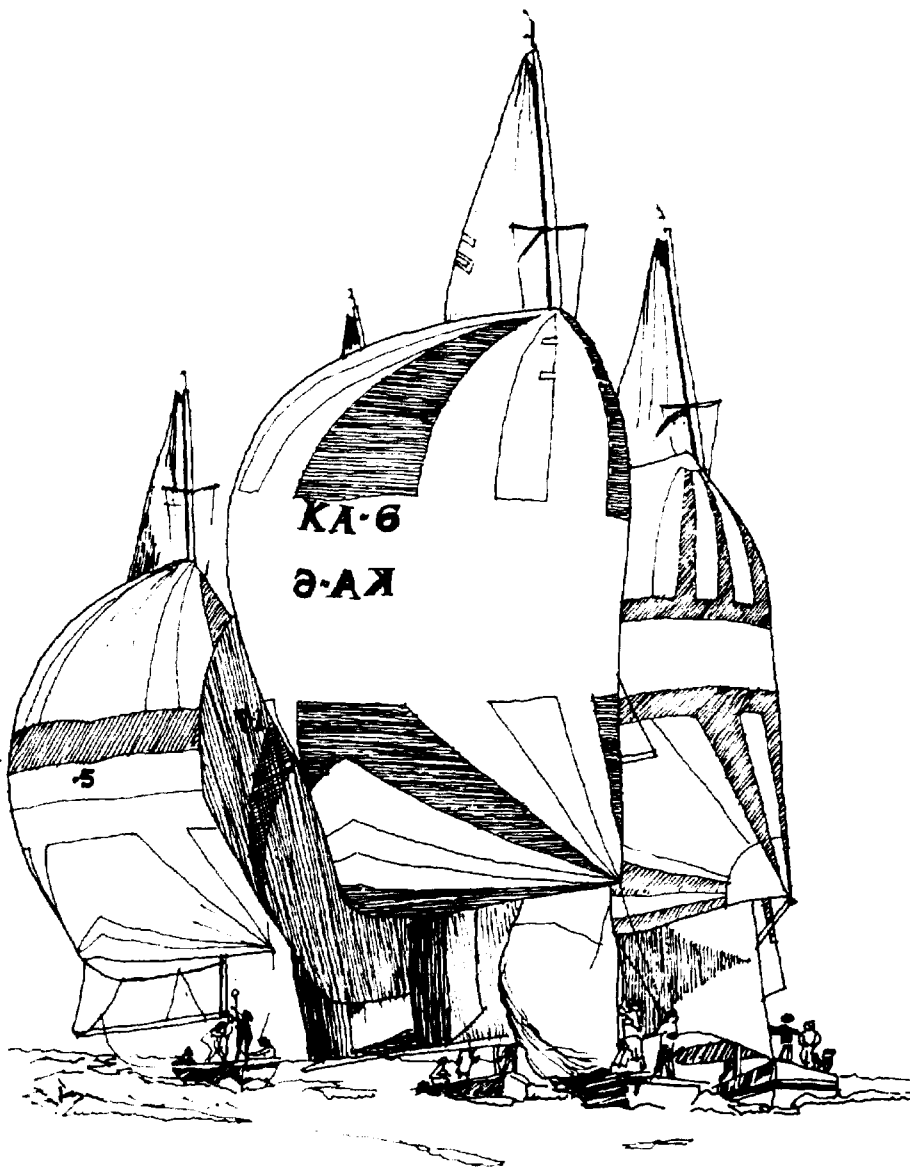
Det finnes to sorter. Ferskvannskrokodillen er den fredelige typen. Den kan bli opp til tre meter lang, men krokodillen ikke så mye som nipper til den som svømmer forbi. Før sko og vesker av krokodilleskinn kom på mote, kunne man møte den i hele den nordlige del av Australia. Nå finnes den bare i Katherine Gorge i Northern Territory. Det er faktisk det eneste sted i verden den finnes, utenom i zoologiske hager. Den er totalfredet. Saltvannskrokodillen er akkurat så fryktinngytende som den ser ut til. Og ingen skal la seg lure av navnet, for den finnes også i ferskvann. Den trives i området nord for den 23. breddegrad, og er søskenbarn til den som finnes i Nilen. Saltvannskrokodillene kan bli ni meter lange, men slike prakteksemplarer finnes nå bare som pynt på veggen til ivrige jegere. De andre ligger på omkring fem meter, men det er helt tilstrekkelig. En gang for året berettes det om overfall på mennesker. En kvinne som studerte krokodiller ble ganske stygt skadd da hun kom i kontakt med et av sine studieobjekter. Til pressen forklarte hun at det var hun som hadde oppført seg dumt. Krokodillen hadde bare gjort det som var naturlig. Krokodillene er fredet. Det kan de sannsynligvis få stor glede av, for de kan bli opp til hundre år gamle. All eksport av krokodilleskinn er forbudt, slik at det ikke lenger skal lønne seg å jakte på dem.

Av alt det som finnes i havet er det vel den firkantete maneten («box jellyfish» eller «sea wasp») som er den farligste. Den ser ut som en vanlig manet, bortsett fra at tegningene på oversiden ikke er runde, men firkantete. Den kan bli stor, opp til 20

cm i diameter og trådene kan bli 8 meter lange. Trådene er fulle av bittesmå tentakler som inneholder gift som virker lammende på sentralnervesystemet. Er man heldig kan man overleve en mindre berøring. Giften virker etter tretti sekunder og er dødelig. Men heldigvis finnes maneten bare der hvor det er ordentlig varmt. Derfor er det ingen som svømmer langs de nordlige kyster mellom oktober og april. På øyene utenfor kysten kommer den ikke. Det er utviklet motstoffer som er effektive hvis de blir injisert omgående. Det aller nyeste er en kloning av motstoffer som skal være enda mer effektivt. Et gammelt kjer-ringråd sier at om man bare tar på seg nylonstrømper og høyhalset genser, skulle det gå bra. Men jeg vil tro noe av gleden ved badingen blir borte underveis. Statistikken viser at i løpet av de siste femti årene har Australia gjennomsnittlig mistet én svømmer i året som følge av den firkantete maneten.

Ellers er det mye annet rart i havet. Det er både fisk, anemoner, koraller, skjell, sjøslanger, krabber, maneter og blekkspruter som er giftige, og den gylne regel er å la alt det som man ikke kjenner være i fred. Med mindre man ikke er overømfintlig, vil forgiftningene ikke være livstruende, men bare smertefulle. De fleste av de ubehagelige sjødyrene holder seg langs revene, på steingrunn, eller der hvor det er godt og varmt. Så for de av oss som bader fra sandstrand, eventuelt med badesko for de mest forsiktige, er det lite å frykte. De som vil dykke ved Great Barrier Reef og andre spennende steder, får heller studere temaet litt på egen hånd før de kaster seg ut i vannet.

Alt i alt er det klokere å legge på svøm enn å legge på vei i trafikken. Det man virkelig skal passe seg for er de sterke understrømmene, og heller unnlate å svømme ut dit hvor de lange bølgene fra Stillehavet eller Det indiske hav er fulle av dragsug, når de legger utover igjen. Ved de vestlige kystene står det her og der skilt med «Beware of king waves», men kongebølgene kommer like mye langs de andre kystene.

Australia var tittelforsvarer i seilasen om America's Cup.

For den som heller vil gå til fots

For den som heller vil inn i bushen er det første bud ikke å gå seg vill. Hvert år blir det sendt ut leteekspedisjoner etter forvillete turister, akkurat som vi hvert år må hente ned dansker fra de norske høyfjell. Det er ikke lett å orientere seg i bushen. Det er ikke alltid noen høydedrag å forholde seg til, og den ene busken likner den andre. I begynnelsen kan det lønne seg å få med seg kjentfolk eller gå sammen med en «bushwalker»-gruppe. Skal man ut på mer enn en dagstur, er det nødvendig å bringe med seg en del fornuftig utstyr.

I bushen, som i skog og mark, er det slanger. De kommer i alle størrelser og farger. Seksti prosent av dem er giftige, men «bare» tjue prosent så giftige at de er dødelige. Australia kan skryte av å ha noen av verdens farligste slanger. De verste er «taipan», «death adder», «rough-scaled snake» og «tiger snake». Men heller ikke sånne som «copperhead» «mugla», «broad-headed snake», «brown snake» og «black snake» er til å spøke med. Det er gjort ganske mye forskning på slangers liv og levnet, og alt peker i retning av at slangene holder seg så langt unna menneskene som de bare kan. Det er først når de blir trengt opp i et hjørne eller blir tråkket på, at de slår til. De prøver attpåtil å spare på giften når de hogger. Når folk er blitt bitt, skyldes det som oftest at de har prøvd å slå slangene ihjel. Man regner med at fem menneskeliv går tapt hvert år blant folk som prøver seg som slangedrepere. Hvert tilfelle av dødelig slangebitt blir fulgt opp for å kartlegge omstendighetene nærmere, av hensyn til det forebyggende arbeid.

Mye overtro og religiøse forestillinger er knyttet til slanger, og det bidrar til å øke den følelse av uhygge som følger disse skjellkleddes vesener. Giften deres har også vært brukt til mange lyssky foretak. Men redselen for dem er nok overdreven, for sannsynligheten for å få se en av dem i øynene er liten. De krøker seg bort lenge før man får dem på nært hold. Det er egentlig bare noen få forholdsregler å ta. Gå ikke barføtt i skog

og mark og bush, spesielt ikke etter at det er blitt mørkt. Hvis det er lagt opp til utendørsliv, slik australiere driver med store deler av året, så husk å lukke teltet. La være med å stikke hånden inn i hule trær, for det er liksom et av slangenens yndlingsområder. Og kommer du uforvarende over et av de krypende vesener, så la den få tid til å komme seg unna.

Jeg har selv vært hysterisk redd for slanger, men er blitt overbevist om at det ikke er der jeg bør plassere min redsel.

Da er jeg mer redd edderkopper. Ikke de vanlige som bare trekker spinn nedover øynene på deg, men slike som «funnel web» og «redback». Det er bare de to som kan avlevere et dødelig bitt. Funnel web-edderkoppen har rekorden som verdens giftigste edderkopp. Det er ekstra kjedelig fordi den er så utbredt og det enda ikke er utviklet en effektiv motgift. Det er en liten svart kar på bare 4 cm, som ikke er det minste redd for å gå til angrep på de som er større enn den selv. Den spinner en silkeaktig pose hvor hunnene tilbringer det meste av sine levedager. Posen virker både som tilholdssted og som felle for insekter og mindre dyr. Man finner funnel web-edderkoppen på kjølige, mørke og fuktige steder. Hannene går på vandring om natten for å finne seg nye hunner, og det er da man skal passe seg for dem. Sydney har sin egen variant av en funnel web, så der er det vanlig å gjøre hagearbeid med hansker på. Det rapporteres om et par dødsfall hvert år, men det er atskillig flere som blir bitt.

På en av mine turer rundt i Australia møtte jeg to eldre brødre som hadde levd i bushen hele sitt liv. De hadde bestandig holdt sammen, og de var blitt så like i måten å tenke på at den ene pleide å fullføre setningen for den andre. Vi kom i prat utover kvelden, og jeg måtte jo spørre hvordan det var å leve i bushen. Med hodet fullt av slanger, edderkopper og ville kameleler var jeg nysgjerrig etter å høre om de noen gang var kommet over disse farlige elementene. Well, sa den ene, det hendte jo at vi ble bitt, sa den andre. Men vi tok det ikke så nøye, sa den første, for vi står jo her, sa den andre. Jeg ville også vite om de

ikke hadde vært redde iblant. Nei, sa den ene, det eneste du trenger å være redd for i bushen, sa den andre, er dine såkalte medmennsker, fullførte den første. Neste morgen banket det på kjøkkendøren, og der sto mine to venner fra kvelden før med en funnel web i et syltetøyglass. Det skulle være avskjeds-presang. Jeg hadde vært uforsiktig nok til å si at jeg aldri hadde sett en levende funnel web, så de hadde gått ut og funnet en til meg. Etter å ha forsikret meg om at lokket satt svært godt på, ble glasset først pakket inn i flere lag med aviser og så satt ned i en pappeske, som ble satt ned i enda en kartong, før det hele ble anbragt i bagasjerommet på bilen. Det ble en meget forsiktig kjøretur tilbake til Canberra. Sjelden har jeg vært så redd en kollisjon som akkurat da. Funnel web-edderkoppen kan leve uten mat i atten måneder, så den fikk være i syltetøyglasset i et par uker. Hver gang noen gikk forbi, freste den mot oss. Siden ble den overlevert til kyndige hender og preparert til skolebruk.

Redback-edderkoppen er enda mer utbredt, for den trives helst der hvor det er tørt og varmt. Det er en kusine til den amerikanske «black widow». Hannene er små og harmløse, mens hunnene er både imponerende og fryktinngytende. Redback-edderkoppen er lett å kjenne, for den har som regel en knallrød stripe ned over ryggen. Den er en lyssky sak som finnes overalt. Det kan være under en stein i hagen eller oppe på mørkeloftet. Også den er meget giftig, men her ble det i 1956 utviklet en effektiv motgift som ligger klar på alle legekontorer. Giften virker langsomt, så det er vanligvis god tid til å komme til lege. Mange blir bitt hver eneste sommer når de holder på i hagen, men siden 1962 er det ikke meldt om dødsfall. Myndighetene har oppfordret til full utryddelseskrig, men all den tid redback-hunnen får mellom tusen og femten hundre unger om gangen, synes det å være et langtidsprosjekt. Folk tar stort sett problemet med redback-edderkoppen avslappet.

Den største av dem alle, den fæle hårete «huntsman»-edderkoppen, gjør seg bra i alle slags spøkelsesfilmer, men er så fredelig at den kan temmes og brukes til husdyr. Første gang en

slik kom inn i min leilighet, ringte jeg med gråt i stemmen til vaktmesteren etter hjelp.

Vel så imponerende er utvalget av maur. Det er mer enn tusen forskjellige sorter, og også på dette området har Australia større utvalg enn andre land. De tisser alle sammen, men noen tisser mer enn andre. «The inch ant» er som navnet sier en hel tomme lang. «The jumper ant» hopper opp til 15 cm hvis den er i humør, og «the bull ant» er flere ganger større enn våre hjemlige varianter. Deres bitt er atskillig verre enn hvepsestikk, og virkningen er mer langvarig. Det visste jeg ingenting om første gang jeg så dem. Jeg trodde heller ikke mine egne øyne da jeg så deres størrelse. I forvissning om at de hjemme nok ikke ville tro det heller, la jeg en fyrstikkeske opp i tuen og bøyd meg tett ned med kameraet for å ta det bildet som skulle være beviset. Det var ikke særlig klokt. Maurene veltet oppover bena mine. Før jeg hadde fått børstet dem vekk, satt det igjen åtte bitt. Det gjorde ondt der ute i den varme ørkenen. Det fortsatte det med de neste par ukene. Det er slik man får sine lærepenger.

Skorpionbitt ligger i omtrent samme kategori, eller kanskje en klasse over. I motsetning til hva folk flest tror, så er de ikke livsfarlige.

For dem som gjerne vil betrakte den australske dyreverden litt på avstand først, kan jeg anbefale den zoologiske hagen i Sydney. Den må være en av de fineste dyrehager i verden. Dyrene har god plass, og det har vært utvist mye oppfinnsomhet for å gi dem et mest mulig naturlig miljø. Hagen ligger vakkert til i terrenget, og det er sørget for blomstrende planter og trær store deler av året.

Den siste advarsel om den australske fauna gjelder en gammel kjenning som man så visst ikke trenger å gå i den zoologiske hage for å finne. Den australske «magpie» er en fjern slektning av den norske skjære. Den er svart og hvit og synger så vakkert at den er ornitologenes fryd. Når solen står opp kan det gjerne være flere hundre som synger sammen. I bush-litteraturen beskrives magpie-fuglene som både kloke og modige. De hekker

ikke i par, men holder sammen i svære flokker som setter sin ære i å forsvare sitt revir. Når det er egg og unger i reirene, tåler ikke hannene at noen beveger seg gjennom reviret. De stuper mot alt som kjører og går, og her og der finner man skilt med «Beware of the magpie». På Australian National University var «the library magpie» i flere år blant de mest beryktede. Jeg har sett kolleger komme på arbeid med flenger i hodebunnen. Hver morgen i de seks ukene det var liv i reiret, sto jeg overfor det vanskelige valg å bevege meg gjennom magpie-reviret eller å ta omveien utenom. Jeg prøvde både å liste meg forbi og å løpe gjennom som et pisket skinn når de var opptatt på annet hold, men jeg greide aldri å lure dem. Magpie-fuglene er fredet, men det gis tillatelse til å skyte de mest aggressive. Det var ingen som hadde hjerte til å anmelde vår magpie.

Beveger vi oss over i planteriket, finnes det omtrent åtte hundre slags giftige planter. Det kan bare ha interesse for de som har tenkt å putte dem i munnen. Men også her har Australia rekorden i antall og utvalg. (Det har selvfølgelig sammenheng med at Australia er mye større enn de fleste andre land, og at dets klima spenner fra den tropiske til den tempererte sone). Urbefolkningen utnyttet giftige planter til mat ved å tørke dem, forvelle eller banke giften ut av dem. Giften brukte de til å fange fisk og dyr, og som medisin for en lang rekke sykdommer. En av de giftigste plantene er oleanderen, som jo er en vanlig stueplante hjemme. Ellers finnes det noe som likner brennnesler i stor størrelse, men man kan nesten se at akkurat de plantene bør man gå utenom. Det er også en del busker og planter som kan gi utslett ved berøring, men det er ikke noe å skrive hjem om. Selv vil jeg først og fremst se opp for kokosnøtter, om jeg nå befinner meg i de litt varmere strøk nordpå. Når en nøtt på en kilo eller to faller ned fra ti meters høyde, er det like ille som å få en takstein i hodet.

For den som blir i byen

Den som er litt redd bør i alle fall ikke sette seg inn i en bil. De ellers så fredelige australiere kjører fort og aggressivt. Det er som om de legger bak seg alle hemninger og den høfligheten de praktiserer til daglig, når de kommer ut på veien. De er vant til å kjøre lange strekninger, og synes vel det er nødvendig å kjøre fort for å korte ned på kjøretiden. Ulykkesstatistikken er skremmende. Omkring 2800 personer blir drept i trafikken hvert år, og ti ganger så mange blir skadd. Det er ofte alkohol inne i bildet, og siden alle er overbevist om at akkurat de kan «keep their liquor», så har opplysningskampanjer liten virkning. Mesteparten av det store veinettet består av smale, gruslagte veier, og lastebilsjåførene tar ingenting for å sette farten opp i over hundre kilometer i timen. Det motsatte ville være pysete. Siden lastebilene frakter omkring åtti prosent av alt gods i landet, er det ikke uvanlig å måtte hive seg ut til siden når en av de store doningene kommer brasende. De fleste ulykker finner sted oppe i det tynt befolkede Northern Territory hvor tre promille av befolkningen hvert år blir skadd eller drept i trafikken. Om det skyldes at avstandene er så mye større der oppe, eller om det har sammenheng med den utpregete manns- og drikkekultur i det strøket, vet jeg ikke.

I de senere årene er det blitt observert stadig flere av de store firehjulsdrevne bilene, undertiden påmontert svære støtfangere i den norske bytrafikken. I Australia er det et vanlig syn, og firehjulstrekket kommer godt med så snart man er utenfor byen. Til å begynne med trodde jeg at de smarte «bull bars» bare var enda et uttrykk for macho-tendenser. Men kenguruer er det overalt, helt inn til bybebyggelsen. Og har man bare én gang fått en kenguru på femti kilo opp på panseret, monterer man også kufanger på en vanlig bil. Ute i bushen er det en nødvendighet. Her kan man møte ville hester, kyr, kameler og svin som i årenes løp er stukket av fra sine herrer og gått «bush». Vanligvis er de sky og løper sin vei, men jeg husker

godt en kjøretur i bushen nattetider hvor en svær okse i veikanten lenge overveide om den skulle måle krefter med oss.

Det har vært sagt at australsk vold begås med biler, ikke med skytevåpen. Også det avspeiles i statistikken. Australia er fortsatt et av de fredelige landene, spesielt når man flytter seg utenfor de fem største byene. Det blir begått omkring en halv million kriminelle handlinger i året, hvorav seksti prosent er innbrudd. Her som andre steder er det først og fremst de unge menn som blir tatt for kriminalitet. Antall voldtekter har vært stigende også på denne del av kloden, men det er vanskelig å si om stigningen er reell eller skyldes at kvinnene nå står fram etter forbrytelsen og går til anmeldelse. Politiet er ikke så flinke til å finne lovovertrедere, og bare hvert 4. innbrudd blir oppklart. Det kan kanskje skyldes at folk ikke er så ivrige etter å hjelpe «myndighetene». Det koster 1.3 milliarder dollars å holde politiet gående. Det betyr at hver borger betaler 85 dollars i året for ro og orden. Jeg har aldri vært redd for å gå ut etter at det er blitt mørkt i noen del av Australia, og har følt meg friere og mer sikker der enn de fleste andre steder i verden.

Spør man australierne selv om hva de er mest redde for, så vil de fleste svare brann. I den tørre sesongen og ute i bushen er det hele tiden branner på gang. De fleste oppstår ved lynnedslag og noen ved skjødesløshet. Jeg tror ikke lenger på at et rykte kan spre seg som ild i tørt gress etter at jeg har sett hvor fort en brann kan spre seg her. I løpet av ganske kort tid kan kvadratkilometre med skog og boliger være svidd av. De større byene er blant de som hvert år mister hus, og undertiden også innbyggere, når den røde hane galer. De eneste som liker seg i ilden er eukalyptustrærne. Deres olje gir næring til flammene, og selv står de sorte og avsvitte når brannen har dradd forbi. Men neste år er de grønne igjen. Og konglene deres kan ikke spire uten en skikkelig brann en gang iblant.

De mektige naturkreftene er fortsatt ikke temmet i Australia.

10. Lesestoff

For den som har lyst til å vite mer om Australia har jeg funnet fram en del lesestoff. Det utmerker seg først og fremst ved at det er bøker jeg selv har hatt glede av å lese. De viser den australske virkelighet fra mange forskjellige vinkler, og de er skrevet på en måte som gjør dem lett tilgjengelige. Utvalget bærer selvfølgelig preg av mine spesielle interesser. Som man kunne vente ligger tyngdepunktet på beskrivelser av fattigfolks levekår (Malouf, Lowenstein og Park), konfliktene omkring urbefolkningen (Broom/Jones, Coombs og Keneally) og kvinnes situasjon (Broom og Summers). Men det er også en fin barnebok om bittesmå vesener ute i naturen (Lindsay), og en forrykende spennende kriminalroman om en politimann som er halvblods urinnbygger og benytter urbefolkningens gamle kunnskaper i jakten på kriminelle (Upfield). Minst like spennende er en kvinnes ensomme reise tvers gjennom ørkenen på kamelrygg i et forsøk på å overvinne ikke bare naturen, men også seg selv (Davidson). Klassikerne i skjønnlitteraturen har kanskje vært de som var lettest å velge ut (Carey, Johnston, Lawson, White og Wright), selv om mange ville være uenige med mitt valg. To av bøkene er betagende skildringer av livet i bushen omkring århundreskiftet, ført i pennen av to som kom fra helt forskjellige forhold, men som begge måtte tilpasse sine

liv til en krevende natur (Aeneas og Facey). Men naturen ute i bushen er ikke bare krevende. Den er også utrolig vakker (Durrant/Parv og Schmalzer/Donovan), og fullt tilgjengelig for de som gjerne vil ta seg dit på egen hånd om de bare passer på å følge en del grunnregler (Dunlevy og Serventy). For den som gjerne vil forarges over en velskreven beretning om politisk korrupsjon, er det tatt med en historie fra den virkelige verden (Hickie). For den som lurar på i hvilken retning Australia vil bevege seg i framtiden, er det inkludert to av tidenes mest omdiskuterte bøker (Horne og Kahn/Pepper). En annen av bøkene har utfordret australiernes inngrodde forestillinger om sin fortid (Hughes 1986). Men for den som ønsker å gjøre seg opp en mening selv, kan det være nyttig å følge med i aviser og tidsskrifter. Mange av dem er ganske dårlige, men noen få har vært i stand til å beholde sin uavhengighet og bringer ofte tankevekkende reportasjer (Australian Society, The Bulletin, The Age og The Sydney Morning Herald). For den som heller vil slippe all lesingen, kan man med fordel få god innsikt i den australske sjel ved å studere nærmere et sett med bilder av høy kvalitet (Park/Smolan). De resterende bøker trenger ikke noen nærmere presentasjon annet enn det man selv kan lese ut av titlene.

Historie

- Geoffrey Blainey, *The Tyranny of Distance. How Distance Shaped Australia's History*. Sun Books, South Melbourne 1983, revised edition.
- Manning Clark, *A short history of Australia*. Mentor Book, New York 1985.
- Max Colwell, *Whaling around Australia*. Rigby, Adelaide 1969.
- Håkan Eilart and John Stanley Martin, *Northern Light in Southern Skies. Scandinavian Church Life in Victoria 1883–1983*. Yarra Valley Press, Melbourne 1983.
- Encyclopedia of the Australia people*. Angus and Robertson, Sydney 1988.
- Robert Hughes, *The Fatal Shore: A History of the Transportation of Convicts to Australia*. Collins Harvill, Sydney 1986.
- Olavi Koivukangas and John Stanley Martin, *The Scandinavians in Australia*. Australasia Educa Press, Melbourne 1986.

- Jens Lyng, *The Scandinavians in Australia, New Zealand and the Western Pacific*. Melbourne 1939.
- Douglas Pike, *The Quiet Continent*. Cambridge University Press, 1962.
- A. Grenfell Price, *Island Continent. Aspects of the Historical Geography of Australia and its Territories*. Angus and Robertson, Sydney 1972.
- Russel Ward, *The Australian Legend*. Oxford University Press, Melbourne 1958.
- Richard White, *Inventing Australia: images and identity 1688–1980*. Allen and Unwin, Sydney 1981.

Samfunnsbeskrivelse

- Dorothy S. Broom (ed.), *Unfinished business. Social justice for women in Australia*. Allen and Unwin, Sydney 1984.
- Leonard Broom and F. Lancaster Jones, *A blanket a year. Aborigines in Australian society*. Australian National University Press, Canberra 1973.
- H. C. Coombs, *Trial Balance*. Macmillan, South Melbourne 1981.
- James Gleeson, *Australian Painters*. Landsowne Press, Sydney 1976.
- Adam Graycar, *Welfare Politics in Australia. A Study in Policy Analysis*. Macmillan, South Melbourne 1979.
- Donald Horne, *The Lucky Country. The Classic Study of Australia in the Sixties*. Penguin, Australia 1964.
- Robert Hughes, *The Art of Australia*. Penguin, Ringwood 1966.
- Herman Kahn and Thomas Pepper, *Will She Be Right? The Future of Australia*. University of Queensland Press, St. Lucia 1980.
- Jonathan King, *Waltzing Materialism – and other attitudes that have shaped Australia 1788–1978*. Dunalbe Press, Australia 1978.
- Ronald Mendelsohn, *The Condition of the People. Social Welfare in Australia 1900–1975*. Allen and Unwin, Sydney 1979.
- Andy Park and Rick Smolan (eds.), *A day in the life of Australia: photographed by 100 of the world's leading photojournalists*. Potts Point, New South Wales 1981.
- Myra Stanbury, *Norwegian Bay Whaling Station. An Archaeological Report*. Western Australian Museum 1985.
- Anne Summers, *Damned whores and God's police: the colonization of women in Australia*. Penguin, Victoria 1975.
- J. Willinge, *The Norwegian Connection*. Norwegian Vice-Consulate, Bunbury 1986.
- Else Øyen, *Who is afraid of the welfare state*. Guest of honor lecture, Australian Broadcasting Cooperation, Sydney 1981.

Andre kilder til informasjon

- Australia Handbook*. Australian Government Publishing Service, Canberra 1986.
Pocket Year Book. Australia 1986. Australian Bureau of Statistics, Canberra.
Australian Society (tidsskrift).
The Bulletin (tidsskrift).
The Age (Melbourne avis).
The Sydney Morning Herald (Sydney avis).

Reisebeskrivelse

- Robyn Davidson, *Tracks*. Granada, Sydney 1981.
Maurice Dunlevy, *Stay Alive. A handbook on survival*. Australian Government Publishing Service, Canberra 1981, third edition.
Lawrence Durrant and Valerie Parv, *Wild Places of Australia: Discovering the Savage Beauty of Australia's National Parks*. Bay Books 1986.
Arne Falk-Rønne, *Australien – indvandrernes land*. Lohses forlag, Fredericia 1983.
Fodor's Australia, New Zealand and the South Pacific 1986. Fodor's Travel Guides, New York 1985.
Australia Wide with Bill Peach. ABC television series, Australian Broadcasting Commission, Sydney 1977.
Celia Schmalzer and Sue Donovan (eds.), *Explore Australia: touring for leisure and pleasure*. Windsor, Victoria 1980.
Vincent Serventy, *Desert walkabout*. Collins, Sydney 1973.
Australia. Time-Life serien Verdens land og folk, Gyldendal, Oslo 1985.
Tony Wheeler, *Australia – a survival kit*. Lonely Planet, Victoria 1983.

Skjønnlitteratur

- Peter Carey, *Illywhacker*. University of Queensland Press, St. Lucia 1985.
George Duxbury, *A Bush Waterhole. A selection of bush poetry*. Albany Advertiser, Albany 1984.
A. B. Facey, *A Fortunate Life*. Penguin, Australia 1981.
Miles Franklin, *My Brilliant Career*. Angus and Robertson, Sydney 1980.
Mrs. Aeneas Gunn, *We of the Never-Never*. Hutchinson of Australia, 1962, første utgave 1908.
Rodney Hall, *Just relations*. Viking Press, New York 1983.
Sv. Irgens Hansen, *Et gensyn med Australien*. Samleren, København 1983.
David Hickie, *The prince and the premier: the story about Perce Galea, Bob Askin and the others who gave organized crime its start in Australia*. Angus and Robertson, Sydney 1985.
George Johnston, *My brother Jack*. Fontana, London 1967.

- Thomas Kenneally, *The chart of Jimmy Blacksmith*. Angus and Robertson, Sydney 1969.
- Henry Lawson, *Twenty stories and seven poems. Selected works*. Angus and Robertson, Sydney 1947.
- Norman Lindsay, *The magic pudding: being the adventures of Bunyip Bluegum and his friend Bill Barnacle and Sam Sawnoff*. Angus and Robertson, Sydney 1968.
- K. W. Lowenstein, *Weevils in the flour: an oral record of the 1930's depression in Australia*. Hyland House, Victoria 1978.
- David Malouf, *Harland's half acre*. Penguin, Harmondsworth 1985.
- Arvid Møller, *Australiafarere*. Cappelen, Oslo 1986.
- Ruth Park, *Poor Man's Orange*. Penguin, Harmondsworth 1977.
- Hal Porter, *The watcher of the cast-iron balcony: an Australian autobiography*. Faber and Faber, London 1963.
- Christina Stead, *For love alone*. Angus and Robertson, Sydney 1966.
- Arthur W. Upfield, *Death of the lake*. Pan Books, London 1956.
- Patrick White, *Voss: a novel*. Reader's Union, London 1959.
- Patrick White, *The tree of man*. Penguin, Harmondsworth 1969.
- Judith Wright, *The Generations of Men*. A. Forbes, Melbourne 1959.

Indeks

- ABC (Australian Broadcasting Corporation) 73
Adelaide 16, 40, 67, 72, 127, 135
afghanere 120
Afrika 49, 76, 98, 99
afternoon tea 22
akvakultur 128
Albany 58, 59, 123
alderspensjon 43
alkohol 87, 98, 144
alkoholisme 99, 104
alkoholpolitikk 87, 131
alminnelig stemmerett 11, 35
alumina 59
Americas Cup 131, 138
amerikaner 122, 125
amerikansk cowboy 83
amerikanske indianere 95
amerikansk innflytelse 48, 52, 78
Amundsen, Roald 118
annen generasjon 113, 127
annen verdenskrig 48, 70, 107
anglofil kultur 109
annenklases australske borgere 112
Antarktis 65, 131
Antarktistraktaten 131
anti-kommunistiske holdninger 51
antipodene 9
Anzac Day 86
ANZUS-avtalen 51
Archer, Colin 118
arbeiderklasse 37, 109
arbeidsdeling 92
arbeidsgiver 43, 112
arbeidsgiverforening 40
arbeidsinnsats 23
arbeidskonflikter 22, 43, 82
arbeidskraft 21, 52, 109, 115, 125
arbeidsledighetstrygd 50
arbeidsløshet 37, 47, 55, 58, 99, 111, 123
Argentina 75, 131
Asia 38, 51, 61, 76, 109
assimilasjon 99, 101, 107
Athen 111
Atlanterhavet 116
atomvåpen 49, 51
Aussat 73
Australia Day 90, 101
Australian National University 143
Australian Society 147
Australias varemerke 113
australske aviser 131, 147
australske filmer 130
australsk fotball 18
australsk virkelighet 146
avstand 39, 62
Ayers Rock 106

Bangkok 132
barkmaleri 96
barnelitteratur 96, 146
Barnes, John 119
barnetog (17. mai) 127
barnetrygd 50
Basra 70
bauksitt 59, 101, 128
Belfast 113
Bergen 72, 118
billig arbeidskraft 27, 30
billige varer 28
biologisk kontroll 75
bioteknologi 60, 131
Bjelke-Petersen, Joh 77
Blainey, Geoffrey 63, 121
blekksprut 137
Blue Mountains 98
boligforhold 104
boligmarked 50
borgerskap 36
box jellyfish 136
brann 145
brisbane 127
britisk arroganse 48
britisk dominans 109
britiske fengsler 27
britisk innflytelse 77
britisk koloni 31, 63, 65

- bronsegutter 130
- Broome 49
- Bull, Knut Geelmuyden 118
- Bunbury 121
- Burma 49
- bush-litteratur 117, 142
- bushman 15, 86
- bushmyte 16, 81, 86
- b.y.o. (bring your own) 87
- byplan 29
- byproletariat 36

- Cactoblastis 75
- Cadibarrawirracanna 123
- Cairns 68
- Cairo 70
- Canberra 11, 47, 76, 102, 125, 132, 141
- Cape Wickham Lighthouse 124
- Carl the Dane 117
- Chile 131
- Christiania 117, 119
- Churchill, Winston 49
- Clark, Manning 16
- clipper 65
- Colombo-planen 52
- Comecon 61
- Commonwealth-land 51, 52, 60
- Commonwealth of Australia 41
- Country-partiet 46, 47, 50
- Court of conciliation and arbitration 43
- cricket 18, 84
- Crocodile Dundee 79, 86, 136
- CSIRO (Commonwealth Scientific and Industrial Research Organisation) 74, 75, 76
- Curtin, John Joseph 49

- dansk 127
- Darling 64, 66
- Darwin 11, 49
- definisjon av urinnbygger 105
- demokrati 11, 36, 54, 63
- den danske ambassaden 127
- den føderale regjering 40, 42, 46, 56, 77, 100, 106
- den første bilen 69
- den første dampbåten 66
- den første hjuldamperen 66
- den konservative fløyen 47, 54, 115, 131
- den norske ambassaden 127
- den norske sjømannskirken 126
- den radikale fløyen 51, 56
- den store sirkel 65
- den zoologiske hagen i Sydney 142
- Denmark 123
- deportasjon 26, 118
- depresjon 21, 37, 42, 47

- desentralisering 55
- de tause immigrantere 119
- det enkle liv 117
- det gode liv 21, 60, 84
- Det indiske hav 137
- digger 35, 68
- dobbelt handicap 110
- dreamtime 95, 100
- drikkekultur 144
- Dronning Victoria 68
- dung beetle 75
- Dyno 129

- edderkopp 140
- EF 60
- egen australsk kultur 52
- eiendomsløse 32
- eksport 50, 69, 77
- embetsmenn 30
- engelske protestanter 28, 33
- enketrygd 50
- etniske aviser 113
- etnisk kanal 132
- etnisk minoritet 113
- eukalyptustrær 11, 145
- Eureka-opprøret 35
- europaiske markeder 69
- evangelisering 99

- fagforening (fagbevegelse) 17, 20, 35, 37, 40, 44, 47, 50, 57, 60, 77, 83, 102, 115
- fair go 13
- familieforeningsprogram 114
- fangetransport 26, 81
- fattigdom 15, 20, 29, 37, 99, 106, 108, 110
- fattigfolk 25, 26, 84, 146
- fauna 142
- felles identitet 39
- feminist 84, 88
- Fiji 38
- Filippinene 49, 51
- filmproduksjon 131
- finner 126
- fjerde generasjon 113
- fjernsyn 88, 131
- Flinders, Matthew 30
- fluer 75
- flygere 69
- Flynn, John 71
- flytrafikk 70
- FN's menneskerettighetserklæring 102
- folketelling 123
- forretningsfolk 84, 132
- forsvar 40, 47, 73, 108
- fotball 18, 38, 84, 85
- framtidens Australia 20, 54, 147

franske prøvesprengninger 51, 131
franskmenn 122
Fraser, Malcolm 55, 103
fredstraktat for urbefolkningen 102
Fremantle 131
frie menn 31
Frionor 129
fritid 20, 60, 82, 130
funksjonshemmet 20
funnel-web edderkopp 140, 141
føderalt byråkrati 54
første generasjon 111, 125
første verdenskrig 45, 69, 120
40-timers uke 50

galah 72
Gallipoli 45, 86
gamle vandringsveier 98
gammelt kultursamfunn 100
gass 59, 61
geografi 11, 63
geriljavirksomhet 97
giftige planter 143
Giotto 73
gjestfrihet 15, 16, 32
Goolagong, Evonne 19
Great Barrier Reef 11, 137
Great Britain 66
Greenpeace 58
greker 108
gruverdrift 15, 69, 70, 103
grønne bevegelser 102
grønnsaker 59
gull 25, 34, 68, 116
gullgraver 34, 65, 82
Gullkysten 11, 132
gullrush 34, 65
gummi 34
guvernør 29
gylne farger 9

hai 70, 133, 134, 135
Halley's komet 73
Hamburg 119
Hammersley-fjellene 76
hammerhai 134
handel 28, 60
handelsskip 29
hardhendte myndigheter 16
Hawke, Bob 17, 55, 56, 58, 60, 61, 88
hell 13
hellige steder 95
helsetilbud 112
Hermannsburg Mission 99
hesteveddeløp 19, 84
Heyerdahl, Thor 129

Hiroshima 49
hjemmeindustri 50
Hobart 118
homoseksualitet 81
Hongkong 49, 113
Hongkong-kineser 113
Horne, Donald 20
hudkontakt 81
hudkreft 18
huletegn 96
humanitære foreninger 51, 102
hundevaddeløp 19
huntsman-edderkopp 141
huon-pine-skogene 34
hvalfangst 58, 122
hvalkokeri 122
hvalolje 30, 34, 122
hvepestikk 142
hvete 46, 59, 60, 69
hvites sykdommer 98
hvit hai 134
hvit kultur 98
hvitt Australia 38, 42, 46
Hydro 129
høyesterett 51
høyt teknologi 73

identitet 48, 61, 78, 91, 96, 107, 112
idrettsprestasjon 13
ikke-anglofil 108, 110
immaterielle klasserom 72
immigrant 10, 50, 61, 70, 107, 108, 110, 112
immigrasjonspolitikk 40, 113, 125
imperialisme 96
India 98
indisk sikh 111
Indonesia 49
industri 48, 59
industrialisering 36
industriell nyvinning 61
inflasjon 54, 55, 58
inntekt pr. hode 58
innvandrere i Norge 110
intellektuell 109
interessegruppe 57
internasjonal teknologi 61
Invasion Day 90
irer 26
Irland 108
irske katolikker 28, 33
islandsk 127
italiener 108

jantelov 13
Japan 49, 52, 61, 73
japansk dominans 45

Jarlsbergost 128
 Java 38
 Jaws 134
 Jebben-linjen 129
 jernbane 40, 64, 66, 67
 jernmalm 59
 jord 28, 29, 34
 jordreform 36
 jugoslav 108
 Jugoslavia 113

 Kahn, Hermann 23
 kaktus 73
 Kalgoorlie 68
 kamel 66, 69, 140, 146
 kanaka 38, 43
 kanin 73, 74
 Karelen 126
 karri-skogene 34
 Katherine Gorge 136
 katolsk innslag 51
 Kelly, Ned 84, 86
 kenguru 118, 130, 144
 Kiandra 117
 Kimberley-fjellene 8, 64
 killer whale 134
 Kina 54, 60, 113
 kineser 35
 King Island 124
 King, Jonathan 21
 kirke 121
 kjeltring 32
 kjerringråd 137
 kjøleskip 69
 kjønnsrolle 83, 92
 kjøtt 34, 59, 97
 klasseskille 31
 koloniene's makt 40
 kommunikasjon 60, 73
 kommunisme 47, 52
 kommunistpartiet 51
 konflikt 56, 57, 93
 kong Oscar av Norge 121
 kongebølge 137
 Kongsberg Våpenfabrikk 73, 129
 konkurranse 19
 Kon-Tiki-flåten 129
 kontroll 30, 41
 kontrollert integrasjon 105
 kopper 59
 Korea-krigen 51, 52
 korn 59, 97
 korrupsjon 56
 kortbølgetelefon 73
 kortsiktige løsninger 62
 krav om likeverd 30

krig 45, 46, 49, 50, 51, 54, 108
 krigsseiler 126
 kriminalitet 26, 34, 145
 kriminalroman 146
 kristendom 51, 98
 krokodille 136
 kull 34, 69, 76
 kulturell smeltedigel 10
 kulturelt særpreg 112, 127
 kulturkonflikt 37
 kvinnekriminering 88
 kvinneliv 35, 77, 82, 98, 120, 146
 kvinneunderskudd 32

 Labor 37, 44, 47, 49, 50, 54, 56, 61, 102, 104,
 115
 ladies lounge 84
 land til urbefolkningen 54, 101, 103, 105
 landarbeider 47
 landeier 35, 47
 landtransport 120
 Larsen, Niels Hertzberg 117
 latin-amerikanske land 36
 Laver, Rod 20
 Lawson, Henry 82, 117
 lege 70, 71, 72
 lesestoff 146
 levestandard 10, 21, 47, 52, 105, 118, 146
 Liberal-partiet 50
 likhet 12, 15, 23, 54
 lisens 34
 Liverpool 66
 livredder 135
 livsnyttelse 18, 21
 livstid 11, 18
 lojalitet til imperiet 45
 London 48, 65, 70, 118
 lotteri 13
 Lumholtz, Carl S. 117
 Lyng, Jens 107
 lynnedslag 145
 lytteanordninger 73

 Mackay 135
 magi 95
 magpie 142, 143
 maktmisbruk 25
 Malaysia 49
 mandighet 45
 mangel på koordinering 59
 mangel på vann 28, 64
 mangfold 10
 mannlig fellesskap 82, 88
 mannlige aktiviteter 19
 Maos kommunistiske Kina 51
 maskulinitet 32, 82, 87

mateship 80, 81, 117
 maur 142
 McMahon, W. 101
 medisin 143
 meieriprodukter 46
 Melbourne 16, 36, 40, 47, 53, 64, 77, 111, 121,
 126, 127, 135
 menneskerettighet 105
 Menzies, Robert Gordon 48, 50, 52
 merinoull 29
 middelklasse 53
 middelklasseland 11
 Midt-Østen 109
 migrant vote 112
 militæret 27
 mineraler 10, 61
 minstelønn 43
 misjon 71
 moderland 26, 31, 37, 50, 63, 65
 moderne bushman 79
 moderne produksjonsutstyr 46
 Montgomery, feltmarskalk 49
 moralsk likeverdige borgere 30
 morning tea 22
 multikulturalisme 107, 112
 multikulturell TV-stasjon 113
 multinasjonale selskaper 52, 56
 Murdoch, Rupert 17
 Murray 64, 66
 myndighetene 30, 34, 82, 86, 102, 109, 119
 mytisk vesen 95

Nagasaki 49
 nasjonal identitet 63, 78, 125
 nasjonaldikter 117
 nasjonalgalleriet 86
 nasjonalisme 47, 48, 131
 nasjonalistpartiet 46, 47
 nasjonalpark 106
 NATO-pakt 51
 naturkraft 11, 26, 96, 145
 naturopplevelse 133
 naturressurs 76
 nedbør 64
 nederlender 108
 Newcastle 114, 127
 New South Wales 29, 34, 38, 39, 77
 New York 86
 nikkel 59
 Nilen 136
 Nolan, Sydney 86
 nomade 91
 Noraqua 129
 Norden 121
 Nordishavet 122
 Norge 11, 15, 33, 50, 64, 71, 77, 83

Norseman 123
 norsk ekspedisjon til Antarktis 121
 norsk know-how 128
 norsk litteratur 117
 norsk næringsliv 129, 131
 norsk skipsfartshistorie 120
 norske aviser 130
 norske banker 129
 norske forretningsfolk 16
 norske gullgravere 117
 norske Høyre 56
 norske kvinner 119
 norske pass 125
 norske rederier 122, 126
 norske skip 68
 norske tradisjoner 120
 norsksettete 113, 125, 131
 Northern Territory 71, 86, 94, 103, 120, 125,
 136, 144
 Norwegian Bay 123
 Norwegian Society 121
 Ny Guinea 49, 54
 Ny Zealand 41, 51, 61, 108, 125, 131
 nybyggere 26, 65
 nye flyruter 70
 nye sauetyper 29
 nye sjøkart 65
 nyrike 30
 nytt flagg 78
 næringslivet 40, 57
 nøytralitet 54

obligatorisk skolegang 37
 OECD-landene 73, 115
 offentlig gjeld 67
 offentlig helsevesen 44, 50, 54
 olje 52, 59, 70
 omsorgsoppgaver 20
 oppdagelseskjip 116
 opplysningskampanje 144
 Oslo 131
 outback-kultur 32
 outback-samfunn 48, 69, 71, 73
 outstation 71, 72
 overklasse 28, 30, 63
 overordnet styringsystem 40
 oversvømmelse 25, 32

Pakistan 51
 pakistaner 120
 papegøye 133
 Pardoo 135
 parlament 37, 38, 57
 parlamentet i London 31, 33
 partipolitikk 56
 passasjerskip 70

pensjonist 18
 Pepper, Thomas 23
 Perth 16, 64, 68, 127, 132, 135
 pest 44
 pluralisme 78
 Point Cloates 123
 polakk 108
 polarhavet 134
 politi 71, 145
 politikk for urbefolkningen 101
 politisk apati 20, 54
 politisk korrupsjon 147
 politisk makt 25, 35
 politisk umodenhet 12
 politiske flyktninger 97, 114
 Port Hedland 76
 Port Moresby 49
 portugiser 122
 post-industrielt samfunn 23
 pragmatisme 61
 presse 55, 57, 102, 136, 147
 Prickly Pear-kaktus 74
 privatisering 55
 privatkapitalisme 54
 privilegerte 27
 produktivitet 60
 promillegrense 87
 pub 20, 29, 83

Quantas 69, 70
 Queen Victoria Building 21
 Queenalund 38, 43, 49, 67, 75, 77, 103, 111, 118,
 121, 125

radiosamband 71, 72
 rasediskriminering 111
 rasepolitikk 43
 Reagan, Ronald 55
 redback-edderkopp 141
 regatta 19
 regnbueslangen 95, 96
 regnskog 64
 regulert arbeidstid 44, 50
 religion 83, 91
 religionsfrihet 27
 religionsundervisning 37
 religiøse konflikter 33
 Repetitive Strain Injury (RSI) 22
 representativ styringsform 11
 reservat 101, 105
 rettferdighet 54, 103
 rettsystem 30
 Rhodesia 54
 rikdom 34, 37
 ris 60
 ritualer 93, 96

Roma 70
 romproduksjon 29
 Roratonga-traktaten 61
 Royal Flying Doctor Service of Australia 70,
 71, 72

sagn 95, 96
 salt 34
 sameksistens 111
 samene i Norge 106
 Sandefjord 122
 Sarajevo 45
 satellitt 73, 105
 Scandia 126
 scandinavian design 127
 Scandinavian Society 121
 SEATO-pakten 51
 Sedgman, Frank 20
 seilbrett 18
 Selmer-Sande 129
 selvbestemmelsesrett 42
 sentral styring 46
 serbo-kroatisk 113
 Sheilas 83
 Singapore 49, 132
 sjøslange 137
 sjøtransport 121
 skandinavisk kirke 121
 skandinavisk kirkehistorie 120
 skandinavisk program 113
 skandinavisk språk og kultur 127
 skandinaviske aviser 121
 skatt 36, 77
 skjønnlitteratur 146
 skorpionbitt 142
 slagsmål 35, 86, 93
 slang 21
 slange 139, 140
 slektskap 93
 small government 55
 Snowy Mountains 125
 solcelle-energi 73
 solidaritet 25, 32, 113
 sosialdemokrat 54
 sosiale problemer 99, 107
 sosialhjelp 77
 South Australia 38, 40, 67, 77, 80, 123
 spedbarnsdødelighet 99, 104
 splitt-og-herak 28
 sport 18, 130
 sporvidde 67
 squatters 36
 stemmerett 100
 Stillehavet 51, 61, 137
 Storbritannia (England) 27, 30, 45, 47, 60, 63,
 68, 108

- straffanger 15, 26, 28, 30, 33
- straffekoloni 12, 26, 30, 63, 81
- streik 22
- støvstormer 32
- Suez-kanalen 66
- sukker 59
- surfelivet 18, 84, 130
- svart underklasse 100
- svenske 121, 126
- svenskekongen 121
- Sverige 54, 73
- svømmestevne 19
- Sydney 16, 21, 36, 47, 65, 70, 77, 114, 125, 135, 140
- Sydney Cove 26
- Sydney havn 29
- Sydpolen 65, 118
- syketrygd 50
- søndagsland 11, 24, 58
- Sør-Afrika 38, 54, 66, 131
- Sørishavet 66, 122
- Sør-Kina 35
- tabu 83, 93
- Tasmania 11, 29, 34, 38, 40, 77, 98, 128, 135
- taushetsplikt 72
- teknologi 23
- teknologiske nyvinninger 76
- telecom 73
- telegraf 40, 68, 71
- Teleinvest 129
- telememo 73
- tennisturnering 19
- Terre australe 30
- territorialfarvann 122
- Thailand 51
- Thatcher, Margareth 55
- The Age 132, 147
- The Bulletin 147
- the common whaler 134
- The Dividing Range 64
- the lucky country 109
- The Sydney Morning Herald 132, 147
- tidligere straffete 31
- tigerhai 134
- tipping 13
- tollsats 37, 67
- Tordenskiold 116
- Townsville 67
- trafikkulykke 87
- tredje generasjon 113
- tsjekker 108
- tunfisk 58
- turist 132, 139
- typisk australsk 15
- Tyrkia 45
- tysker 108
- Tyskland 119
- tømmer 34, 69
- tørke 25, 32, 42, 63
- uavhengighetstendens 30
- uførepensjon 43
- ulikkhet 55
- ull 29, 30, 34, 46, 59, 97
- Uluru 106
- ulykkesstatistikk 114
- under dog 18
- underernæring 99
- undersjøisk telegrafkabel 68
- ungarer 108
- United Australia-partiet 47, 48
- universitet 22, 54, 109, 127
- uranium 56, 61
- urbefolkning 10, 11, 15, 26, 43, 54, 76, 90ff, 118, 143, 146
- Urbefolkningens Ambassade 102
- urettferdighet 81
- uroelementer 27
- USA 49, 51, 60, 73, 102, 113, 116
- USSR 60
- ustraffete britter 31
- utdanningssystem 50
- utendørsfolk 12, 140
- utenlandsgjeld 58
- utenlandsk kapital 52, 56
- utenrikspolitikk 47, 50, 51
- utvekslingsstudenter 131
- utviklingsland 52
- vaksinasjonskampanje 104
- Van Diemens Land (Tasmania) 29
- vann 92
- vanningsprosjekt 76
- vannkraftverk 125
- veddemål 13
- velferds-goder 22, 23, 83
- velferdsstat 15, 42, 50, 55, 58, 131
- velferdsutgifter 55
- velstand 23, 26, 30, 52, 57
- vennskap 82
- verdensmarked 37
- Veritas 129
- verneplikt 45, 46
- Vestfold 122
- Vestindia 116
- Victoria 34, 38, 40, 77, 117
- Victor's Harbour 123
- videotex 73
- Vietnam 52, 54
- vietnamesiske flyktninger 109
- ville hester 144

vindmølle 14
vokter 28
voldtekt 145

Wagga Wagga 123
Waratah 114
Ward, Russel 15
Watzinger, Hermann 129
Western Australia 33, 38, 68, 70, 76, 78, 98, 121,
123, 129, 131
whitewater rafting 19
Whitlam, Edward Gough 54, 102, 103, 110
Wilh. Wilhelmsen-gruppen 121, 129
Wimbledon 19

wood-chipping-industri 59
woodward-kommisjonen 102
Woolongong 114

yarning 79

økolisk modell 90
økonomisk vekst 52, 115
økonomiske problemer 47, 59
ekte skatter 67
ørken 23, 63, 68, 133, 142

ågerkarer 36